

Verlag 2017

Prudentiële regelgeving en prudentieel toezicht



A. FSAP : beoordeling van de Belgische financiële sector en aanbevelingen van het IMF

In 2017 heeft het Internationaal Monetair Fonds (IMF) een doorlichting gemaakt van de Belgische financiële sector en van de Belgische financiële regelgeving. Dit Financial Sector Assessment Program of 'FSAP' is voor landen met een systeemrelevante financiële sector zoals België een vijfjaarlijkse oefening. De laatste keer dat België werd doorgelicht, was in 2012-2013.

Deze doorlichting maakt deel uit van de toezichtstaak van het IMF, net zoals zijn Artikel IV-werkbezoeken, tijdens welke het Fonds een uitgebreide analyse uitvoert van het sociaaleconomisch beleid van de lidstaat in kwestie. In een FSAP analyseert het IMF de financiële sector uitgaande van drie hoofdthema's.

Ten eerste wordt de weerbaarheid van de financiële sector beoordeeld, waarbij het IMF de systeemrisico's en de bronnen van mogelijke financiële besmetting (contagion) tussen verschillende componenten van de financiële sector probeert te identificeren. Een centraal instrument waarmee het IMF de weerbaarheid van de financiële sector kan nagaan, is de zogenaamde stresstest. Daarbij beoordeelt het IMF de invloed van extreme macro-economische schokken op de portefeuille van bijvoorbeeld banken en verzekeringsondernemingen.

Ten tweede controleert het IMF ook de kwaliteit van het toezichtskader. Enerzijds onderzoekt het Fonds het kader voor microprudentieel toezicht, waarbij de Bazelse Core Principles for Effective Banking Supervision en de Insurance Core Principles als standaard fungeren. Gelet op het belang van de financiële conglomeraten in de Belgische financiële sector nam het IMF in 2017 ook het toezicht op deze bankverzekeringsgroepen onder de loep. Dat deed het Fonds aan de hand van de

Principles for the Supervision of Financial Conglomerates. Anderzijds was een groot deel van de opdracht gewijd aan het macroprudentieel toezicht, dat sinds de financiële crisis een integraal onderdeel van het prudentieel toezicht vormt. Voor België was het FSAP van 2017 de eerste gelegenheid om een IMF-doorlichting te verkrijgen van het nog jong macroprudentieel beleid van de Nationale Bank, waaronder de initiatieven die de Bank genomen heeft in de residentiële vastgoedsector. Tijdens deze opdracht heeft het IMF ook aandacht besteed aan de wijze waarop de Bank het oversight op SWIFT⁽¹⁾ uitoefent.

Ten derde spitst een FSAP zich ook toe op het crisisbeheerarsenaal, dat wil zeggen het geheel van instrumenten waarover een lidstaat beschikt om financiële crises te voorkomen en te bestrijden. Daartoe voert het IMF niet alleen gesprekken met de toezichthouder, maar ook met de andere actoren van het crisisbeheer zoals de afwikkelingsautoriteit (in België het binnen de Bank opgerichte Afwikkelingscollege) en het depositogarantiemechanisme (in België het Garantiefonds voor Financiële Diensten).

Een FSAP omvat doorgaans verschillende werkbezoeken. Zo bestond het bezoek van het IMF aan België in 2017 uit een kort voorbereidend werkbezoek en uit twee inhoudelijke werkbezoeken, die elk twee weken duurden.

Tijdens deze werkbezoeken hebben verscheidene IMF-experts gesprekken gevoerd met de Bank, de Autoriteit voor Financiële Diensten en Markten (Financial Services and

(1) SWIFT (Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication) is een in België gevestigde coöperatieve vennootschap met beperkte aansprakelijkheid die gespecialiseerd is in de uitwisseling van financiële berichten tussen financiële instellingen en financiëlemarktinfrastructuur.

Markets Authority, FSMA), de Federale Overheidsdienst Financiën, het kabinet Financiën, de voormelde actoren van het crisisbeheer en een brede waaier aan marktdeelnemers.

Daarnaast heeft het IMF ook bijeenkomsten gehouden met de Europese Centrale Bank (ECB) en de Gemeenschappelijke Afwikkelingsraad (GAR), de autoriteit die bevoegd is voor de afwikkeling van de belangrijkste banken van het eurogebied. Met de inwerkingtreding van de eerste en de tweede pijler van de bankenunie werd het toezichts- en afwikkelingskader immers in grote mate geëuropeaniseerd. Het toezicht op en de afwikkeling van kredietinstellingen die als belangrijk worden beschouwd (significant institutions, SIs) zijn nu bevoegdheden van de ECB en de GAR in het kader van het gemeenschappelijk toezichts- en afwikkelingsmechanisme. Het verdient vermelding dat er parallel met het Belgisch FSAP ook een FSAP voor het eurogebied als geheel loopt. Deze oefening is van groot belang, gelet op de bankenunie en op het hoofdzakelijk Europees karakter van de financiële regelgeving in de Europese Unie.

De Belgische FSAP-opdracht werd voorbereid aan de hand van vragenlijsten die vooraf beantwoord werden door de Bank, de ECB, de FSMA en de FOD Financiën. Deze schriftelijke methode stelt het IMF in staat om vanop afstand een eerste zicht te krijgen op mogelijke kwetsbaarheden in de financiële sector en op de kwaliteit van het regelgevend en prudentieel kader.

Na afloop van een FSAP-opdracht publiceert het IMF zijn aanbevelingen. Het Fonds geeft daarbij aan voor wie deze

aanbevelingen bestemd zijn (bijvoorbeeld de Bank, de federale regering, de ECB) en binnen welke tijdshorizon zij gerealiseerd dienen te worden. Deze aanbevelingen zijn niet bindend maar hebben een groot gewicht. Zo werd het merendeel van de aanbevelingen van het FSAP van 2012-2013 inzake banktoezicht omgezet in de bankwet⁽¹⁾ en in de wet van 25 april 2014 tot invoering van mechanismen voor een macroprudentieel beleid⁽²⁾. Men denke daarbij met name aan de toekenning van het mandaat van macroprudentiële autoriteit en afwikkelingsautoriteit aan de Bank, de instelling van een voorrecht bij faillissement voor retail-deposito's en de vereiste om strategische beslissingen van kredietinstellingen voorafgaandelijk ter goedkeuring voor te leggen aan de toezichthouder. Sinds het vorig FSAP zijn het toezichtskader en de prudentiële regelgeving dus grondig gewijzigd. Uit het FSAP van 2017 zal blijken waar België op het goede spoor zit, en waar ruimte is voor verbetering.

Verwacht wordt dat deze aanbevelingen in maart 2018 zullen worden goedgekeurd door de Raad van Bestuur van het IMF. Ze zullen worden opgenomen in een Financial System Stability Assessment (FSSA), met bijgaande technische nota's die de nadruk leggen op specifieke onderwerpen. Verwacht kan ook worden dat deze aanbevelingen in de komende jaren mee de agenda van de toezichthouders en de regelgever zullen beïnvloeden. Het volgend FSAP staat gepland voor 2022.

(1) Wet van 25 april 2014 op het statuut van en het toezicht op kredietinstellingen en beursvennootschappen.

(2) Wet van 25 april 2014 tot invoering van mechanismen voor een macroprudentieel beleid en tot vaststelling van de specifieke taken van de Nationale Bank van België.

B. Macroprudentieel beleid

De werkzaamheden die de Bank in het kader van haar macroprudentieel mandaat verricht, hebben tot doel de financiële stabiliteit als geheel te waarborgen. De Bank vervult deze verantwoordelijkheid ten dele samen met de ECB, die in het kader van het Gemeenschappelijk Toezichtsmechanisme (Single Supervisory Mechanism, SSM) is toegerust met een aantal macroprudentiële bevoegdheden.

Gedurende het verslagjaar heeft de Bank de risico's verbonden aan residentieel vastgoed verder opgevolgd en nieuwe maatregelen ontwikkeld om de vastgestelde kwetsbaarheden aan te pakken. Bovendien moet de Bank periodiek een aantal macroprudentiële beslissingen nemen. Deze behelzen de driemaandelijke vaststelling van het percentage van de contracyclische kapitaalbuffer voor kredietrisicoblootstellingen in België, en de jaarlijkse identificatie van de nationaal systeemrelevante banken. Tevens werd in 2017 een nieuw macroprudentieel instrument toegevoegd aan de lijst van instrumenten waarover de Bank beschikt in het kader van haar opdracht om bij te dragen tot de stabiliteit van het financiële stelsel.

Wat de uitbreiding van het macroprudentieel kader betreft, heeft de Bank tijdens het verslagjaar haar risicobeoordelingskader verder ontwikkeld, om de link te versterken tussen de brede waaier aan gegevens die bij de risicoanalyse worden gebruikt en de macroprudentiële beleidsopties waarover de Bank beschikt. Voorts werd er naar aanleiding van de analyses van bredere risico-ontwikkelingen in het financiële stelsel een rapport opgesteld over vermogensbeheer en schaduwbankieren in België, evenals een rapport dat een overzicht geeft van het gebruik van afgeleide financiële producten door Belgische banken en verzekeringsondernemingen, de daaruit voortvloeiende risico's en het regelgevend kader ter zake. Ten slotte heeft de Bank tijdens het verslagjaar ook de risico's verbonden aan de klimaatverandering en aan de overgang naar een koolstofarme economie opgevolgd.

1. Residentieel vastgoed

De risico's verbonden aan de ontwikkelingen in de Belgische woningmarkt en aan de portefeuilles hypothecaire kredieten van de banken, in het bijzonder in de meer risicovolle subsegmenten, werden in de voorbije jaren nauwgezet opgevolgd door de Bank. In haar analyses stelde de Bank met name een forse stijging van de hypothecaire kredieten vast, een toename van de schuldenlast van de Belgische huishoudens, (nog matige) tekenen van een mogelijke overwaardering van de vastgoedprijzen en een zekere versoepeling van de kredietvoorwaarden. In hun analyses van de risico's voor de financiële stabiliteit in België, hebben de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO), het IMF, de ECB en het Europees Comité voor Systeemrisico's (European Systemic Risk Board, ESRB) ook de aandacht

gevestigd op de ontwikkelingen in de Belgische woningmarkt. Eind 2016 had het ESRB overigens een waarschuwing gericht aan acht lidstaten, waaronder België, op basis van een analyse van de risico's op de middellange termijn.

In 2016 had de Bank een in 2013 genomen macroprudentiële maatregel met één jaar verlengd⁽¹⁾. Die maatregel, die van kracht was tot 27 mei 2017, voorzag in een forfaitaire verhoging – ten belope van vijf procentpunt – van de risicowegingscoëfficiënten voor de Belgische hypothecaire leningen waarvoor de eigenvermogensvereisten worden berekend aan de hand van interne modellen.

(1) Die maatregel is oorspronkelijk van kracht geworden via een reglement van de Bank, dat bekrachtigd werd bij koninklijk besluit van 8 december 2013, en werd ten uitvoer gelegd in 2014, voor een periode van twee jaar, op basis van artikel 458 van de CRR.

Gelet op de aanhoudende kwetsbaarheden wilde de Bank in de eerste helft van 2017 een nieuwe maatregel nemen, die de continuïteit zou verzekeren met de ondertussen vervallen vorige maatregel, en ook op de segmenten met risicovollere leningen zou zijn gericht. Met deze maatregel werd een tweeledig doel nagestreefd: de robuustheid van de banksector bij eventuele schokken in de hypotheekmarkt versterken en het nemen van buitensporige risico's ontmoedigen. Bij minder gunstige ontwikkelingen op de Belgische woningmarkt zouden de risicovollere segmenten in de portefeuilles hypothecaire kredieten immers een bron van hoger dan verwachte kredietverliezen kunnen worden voor de banken.

De regering heeft dit voorstel van de Bank niet goedgekeurd via koninklijk besluit maar heeft haar in juni gevraagd een nieuwe risicoanalyse uit te voeren en tevens de in mei vervallen maatregel te verlengen. Bijgevolg heeft de Bank aan de betrokken banken een aanbeveling gericht opdat ze deze maatregel zouden blijven toepassen en heeft zij zich ertoe verbonden tegen eind oktober een nieuwe analyse te verstrekken met betrekking tot de woningmarkt.

Uit deze analyse bleek dat de in het verleden waargenomen kwetsbaarheden niet waren weggewerkt (zie paragraaf 3.3. van het deel 'Economische en financiële ontwikkelingen'). De hypothecaire kredieten zijn sedert juli 2015 blijven groeien met meer dan 5% op jaarbasis, waardoor de schuldenlast van de huishoudens in 2017 in de buurt van 60% van het bbp kwam, wat momenteel meer is dan het gemiddelde van het eurogebied. De woningprijzen zijn in de afgelopen decennia onafgebroken gestegen en verschillende indicatoren wijzen op een zekere mate van overwaardering van deze prijzen. De sterke stijging van de hypothecaire schuldenlast is met name te wijten aan het grote aandeel, in de recente productie van hypothecaire leningen, van leningen met een hoge loan-to-value ratio, die de verhouding weergeeft tussen het bedrag van het hypothecair krediet en de waarde van het gefinancierde goed, en met een hoge debt-service-to-income ratio, die de verhouding weergeeft tussen de maandelijkse schuldaflossingslast en het inkomen van de kredietnemer. Bovendien lijkt een einde te zijn gekomen aan de in het verleden opgetekende gunstige ontwikkelingen met betrekking tot de verscherping van de kredietvoorwaarden. Recent werd zelfs een nieuwe versoepeling van deze voorwaarden waargenomen. De commerciële marges van de banken blijven dalen, wat erop zou kunnen wijzen dat zij door de concurrentie op de markt onvoldoende rekening houden met de voornoemde risico's in hun tarifiering.

Op grond van deze analyse is de Bank van mening dat een nieuwe maatregel, die strenger en gericht zou zijn dan de vervallen maatregel, noodzakelijk blijft, enerzijds

om de veerkracht van de banken in stand te houden en anderzijds om de buitensporige accumulatie van systeemrisico's te beperken. De Bank is van oordeel dat de Belgische banken een bedrag aan kapitaal van ongeveer € 1,4 miljard vrij zouden moeten maken om eventuele aanzienlijke schokken op de Belgische woningmarkt op te vangen.

De Bank heeft verschillende opties bestudeerd en heeft uiteindelijk geopteerd voor een maatregel met twee componenten⁽¹⁾. De voorgestelde nieuwe maatregel zou in de eerste plaats een lineaire component omvatten, die op gelijke wijze wordt toegepast op alle kredieten, waardoor de continuïteit met de vorige maatregel zou worden verzekerd. Deze lineaire component zou bestaan uit een verhoging met vijf procentpunt van het op basis van interne modellen berekende risicogewicht. De tweede, meer gerichte component, zou worden toegepast op grond van het gemiddelde risico van de portefeuille van elke bank, met behulp van een multiplicator. In dat geval zou het (microprudentiële) initiële risicogewicht vermenigvuldigd worden met 1,33. Op die manier zou aan de banken met een risicovollere portefeuille hypothecaire kredieten, die dus in grotere mate bijdragen aan het systeemrisico, een verhoudingsgewijs hoger kapitaalvereiste worden opgelegd.

Samengenomen zouden de twee componenten tot de vorming van een buffer leiden van ongeveer € 1,5 miljard, die zou bestaan uit tier 1-kernkapitaal (common equity Tier 1 capital, CET 1). Dit zou neerkomen op een verhoging van het gemiddelde risicogewicht voor Belgische hypothecaire kredieten van 10% tot 18% (verhoging van 5% op grond van de eerste component en van 3% op grond van de tweede component), wat iets hoger is dan het Europees gemiddelde.

Deze maatregel werd aan de ECB voorgelegd in het kader van artikel 5 van de verordening betreffende het Gemeenschappelijk Toezichtsmechanisme (SSM-verordening⁽²⁾) en de procedure die bij de verschillende bevoegde Europese instellingen moet worden doorlopen krachtens artikel 458 van de Capital Requirements Regulation (CRR⁽³⁾), is momenteel aan de gang. Indien de Europese instellingen geen bezwaar maken, zou de maatregel in werking treden in de loop van het tweede kwartaal van 2018, na goedkeuring van een nieuw koninklijk besluit door de Belgische regering.

(1) Zie perscommuniqué van de Bank van 21 november: 'De Nationale Bank wil de Belgische banken robuuster maken tegen mogelijke problemen met hypothecair krediet en vastgoedschokken'.

(2) Verordening (EU) Nr. 1024/2013 van de Raad van 15 oktober 2013 waarbij aan de Europese Centrale Bank specifieke taken worden opgedragen betreffende het beleid inzake het prudentieel toezicht op kredietinstellingen.

(3) Verordening (EU) nr. 575/2013 van het Europees Parlement en de Raad van 26 juni 2013 betreffende prudentiële vereisten voor kredietinstellingen en beleggingsondernemingen en tot wijziging van Verordening (EU) nr. 648/2012.

2. Contracyclische kapitaalbuffer

De Bank dient om de drie maanden het percentage vast te stellen van de contracyclische kapitaalbuffer (countercyclical capital buffer, CCyB) voor kredietrisicoblootstellingen op tegenpartijen die op het Belgische grondgebied zijn gevestigd. De CCyB heeft als doel de duurzame verstrekking van krediet over de cyclus heen te ondersteunen, door het weerstandsvermogen van de instellingen bij een toename van de cyclische systeemrisico's (bv. bij buitensporige kredietgroei) te versterken. Er wordt uitgegaan van een brede waaier aan informatie, waaronder een ruim scala aan indicatoren die als relevant worden beschouwd om aan te geven dat de cyclische systeemrisico's⁽¹⁾ zijn toegenomen. Noch de kredietontwikkelingen – ook al wijzen deze op een zeker dynamisme in de kredietverlening aan niet-financiële vennootschappen en Belgische huishoudens –, noch de andere gehanteerde indicatoren wezen op een opbouw van systeemrisico's gedurende het verslagjaar.

Derhalve werd het contracyclisch bufferpercentage voor kredietrisicoblootstellingen op tegenpartijen die op het Belgische grondgebied zijn gevestigd tijdens deze periode behouden op 0%. Om de drie maanden wordt de beslissing betreffende het contracyclisch bufferpercentage, die telkens wordt voorgelegd aan de ECB, samen met een selectie van sleutelindicatoren op de website van de Bank gepubliceerd.

Daarenboven dienen de Belgische banken de door buitenlandse autoriteiten opgelegde bufferpercentages

toe te passen op hun blootstellingen aan kredietrisico in die landen. In de onderstaande tabel wordt een overzicht gegeven van de huidige en toekomstige contracyclische bufferpercentages. In antwoord op de ESRB-aanbeveling over de erkenning en de vaststelling van contracyclische bufferpercentages voor blootstellingen aan derde landen, heeft de Bank gedurende het verslagjaar drie materiële derde landen geïdentificeerd (Turkije, de Verenigde Staten en Zwitserland) en een kader uitgewerkt voor de opvolging van de cyclische systeemrisico's in deze landen.

3. Nationaal systeemrelevante banken

In het vierde kwartaal van het verslagjaar heeft de Bank aan de hand van de methodologie van de Europese Bankautoriteit (EBA) de in 2016 opgestelde lijst van acht Belgische nationaal systeemrelevante banken (domestic systemically important banks, D-SIB's⁽²⁾) bevestigd. BNP Paribas Fortis, KBC Groep, Belfius Bank, ING België, Euroclear, Bank of New York Mellon (BNYM), Argenta en AXA Bank Belgium behouden dus hun status van D-SIB.

De zes eerste banken werden automatisch als D-SIB's aangemerkt op basis van hun kwantitatieve score voor

(1) Zie het document getiteld 'Vaststelling van het contracyclische bufferpercentage in België: een beleidsstrategie.' (www.nbb.be).

(2) D-SIB's worden in de Europese wetgeving 'andere systeemrelevante instellingen' (other systemically important institutions, O-SII's) genoemd.

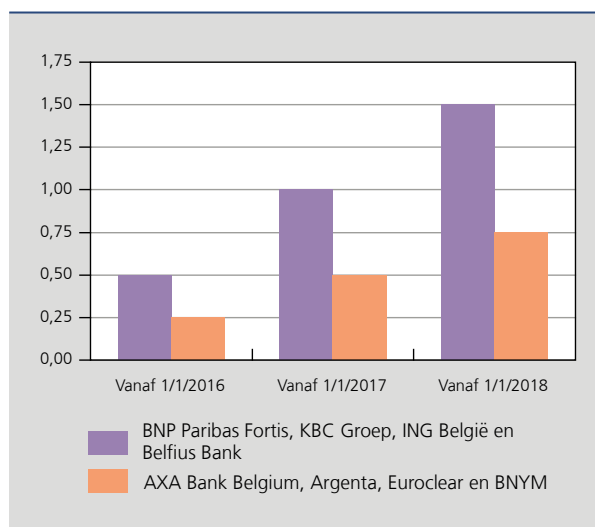
TABEL 21 DOOR BUITENLANDSE AUTORITEITEN OPGELEGDE CONTRACYCLISCHE BUFFERPERCENTAGES
(in %)

Land	Huidig bufferpercentage		Toekomstig bufferpercentage	
	Percentage	Inwerkingtreding	Percentage	Inwerkingtreding
Hongkong	1,875	01-01-2018	2,50	01-01-2019
IJsland	1,25	01-11-2017	ongewijzigd	
Litouwen			0,50	31-12-2018
Noorwegen	2,00	31-12-2017	ongewijzigd	
Verenigd Koninkrijk			0,50	27-06-2018
			1,00	28-11-2018
Slovakije	0,50	01-08-2017	1,25	01-08-2018
Zweden	2,00	19-03-2017	ongewijzigd	
Tsjechië	0,50	01-01-2017	1,00	01-07-2018
			1,25	01-01-2019

Bronnen: BIB, ESRB.

GRAFIEK 86 NIVEAU VAN DE AANVULLENDE KAPITAALVEREISTEN VOOR DE BELGISCHE D-SIB'S

(in % van de risicogewogen activa)



Bron: NBB.

stysteemrelevantie⁽¹⁾. Argenta en AXA Bank Belgium werden als D-SIB's aangemerkt op basis van de informatie die voortvloeit uit aanvullende indicatoren.

De aanvullende indicatoren die in aanmerking werden genomen, zijn het aandeel van de banken in deposito's en leningen in België. De motivatie voor de keuze van deze extra indicatoren is dat indicatoren met een binnenlands bereik meer geschikt zijn voor het identificeren van nationaal systeemrelevante instellingen dan indicatoren met een Europees of mondiaal bereik.

De in 2015 aangekondigde aanvullende kapitaalvereisten voor deze D-SIB's blijven van toepassing⁽²⁾. De hoge economische en sociale kosten die met het in gebreke blijven van deze instellingen gepaard zouden gaan, vormen de drijfveer om hun weerbaarheid te verhogen door middel van aanvullende kapitaalvereisten. In 2018 bedraagt het aanvullend kapitaalvereiste 0,75% van de risicogewogen activa voor Argenta, AXA Bank Belgium, BNYM en Euroclear, en 1,5% voor Belfius Bank, BNP Paribas Fortis, ING België en KBC Groep⁽³⁾.

4. Macroprudentieel instrument met betrekking tot een financieringsvereiste

Tijdens het verslagjaar werd een nieuw macroprudentieel instrument toegevoegd aan de lijst van instrumenten

waarover de Bank beschikt in het kader van haar opdracht om bij te dragen tot de stabiliteit van het financiële stelsel. Dit nieuw macroprudentieel instrument dient te worden gezien tegen de achtergrond van de richtlijn betreffende het herstel en de afwikkeling van banken (Bank Resolution and Recovery Directive, BRRD)⁽⁴⁾ en komt tegemoet aan de nood om een interne versterking⁽⁵⁾ te kunnen toepassen op een entiteit in afwikkeling zonder de stabiliteit van het financiële stelsel in het gedrang te brengen.

Elke instelling dient over een minimumbedrag aan eigen vermogen en in aanmerking komende schulden te beschikken (Minimum Requirement for Own Funds and Eligible Liabilities, MREL) om bij toepassing van het instrument van interne versterking de verliezen op te vangen en een herkapitalisatie te bewerkstelligen. Dit minimumvereiste wordt vastgesteld door de afwikkelingsautoriteit en het bedrag ervan moet voldoende groot zijn om het instrument van interne versterking te kunnen toepassen, zodat de instelling in voorkomend geval haar activiteiten kan blijven uitoefenen en het vertrouwen van de markten in de betrokken instelling gehandhaafd blijft. In elk geval dient het MREL-vereiste ten minste gelijk te zijn aan 8% van de totale passiva om een beroep te kunnen doen op een afwikkelingsfonds of om gebruik te kunnen maken van de overheidsinstrumenten voor financiële stabilisatie.

Ook is het voor de handhaving van de financiële stabiliteit noodzakelijk, in het bijzonder in geval van systeembrede gebeurtenissen, dat de interne versterking kan worden toegepast zonder dat het vertrouwen in de banksector wordt ondermijnd. De interne versterking van de in aanmerking komende schulden dient te gebeuren met inachtneming van de rangorde van de schuldvorderingen. Het vertrouwen in de banksector zou kunnen worden geschonden wanneer aan de deposito's wordt geraakt door

(1) Deze score wordt berekend als een aggregaat van verplichte indicatoren met betrekking tot de omvang, complexiteit, verwevenheid en substitueerbaarheid van de banken, waarbij vaste wegingsfactoren aan de indicatoren worden toegekend. Wanneer de score voor systeemrelevantie van een bank een bepaalde drempelwaarde overschrijft, wordt deze instelling automatisch aangemerkt als D-SIB. De autoriteiten mogen evenwel gebruikmaken van andere indicatoren of andere wegingsfactoren toekennen aan de verplichte EBA-indicatoren om bijkomende banken als D-SIB's aan te wijzen.

(2) Zie de 'Jaarlijkse publicatie betreffende de identificatie van en aanvullende kapitaalvereisten voor Belgische O-SII's (1 december 2017)'. (www.nbb.be)

(3) Onverminderd de door artikel 14, § 5 van bijlage IV van de bankwet voorziene plafonds.

(4) Richtlijn 2014/59/EU van het Europees Parlement en de Raad van 15 mei 2014 betreffende de totstandbrenging van een kader voor het herstel en de afwikkeling van kredietinstellingen en beleggingsondernemingen en tot wijziging van Richtlijn 82/891/EEG van de Raad en de Richtlijnen 2001/24/EG, 2002/47/EG, 2004/25/EG, 2005/56/EG, 2007/36/EG, 2011/35/EU, 2012/30/EU en 2013/36/EU en de Verordeningen (EU) nr. 1093/2010 en (EU) nr. 648/2012, van het Europees Parlement en de Raad.

(5) Het instrument van interne versterking (bail-in) is een mechanisme waarbij de verliezen van een instelling in afwikkeling worden opgevangen en de instelling vervolgens wordt geherkapitaliseerd door de afschrijving of de conversie van kapitaalinstrumenten en andere in aanmerking komende passiva. De afschrijving en/of conversie vindt zo veel als mogelijk plaats volgens de rangorde waarin de normale insolventieprocedures voorzien. De verliezen dienen eerst door de aandeelhouders te worden gedragen, gevolgd door de houders van aanvullend tier 1-kapitaal, dan door de houders van tier 2-kapitaal, de andere achtergestelde schuldeisers en tot slot de schuldeisers van andere in aanmerking komende passiva.

een interne versterking. Aangezien het beginsel van gelijke behandeling van schuldeisers van dezelfde rang moet worden nageleefd, kunnen de deposito's slechts buiten het toepassingsgebied ervan vallen indien de instellingen over voldoende instrumenten van lagere rang beschikken, die eerst in aanmerking komen voor het dekken van verliezen.

Dankzij de toevoeging van een nieuw macroprudentieel instrument kan de Bank de verplichting opleggen om voldoende instrumenten van lagere rang aan te houden. Zo is de Bank, als macroprudentiële autoriteit, voortaan bevoegd om een financieringsvereiste op te leggen dat bestaat uit: a) tier 1-kernkapitaal (CET 1) of aanvullend tier 1 of tier 2-kapitaal, b) achtergestelde schulden, c) schulden als bedoeld in artikel 389/1, 2° van de wet van 25 april 2014, de zogenaamde 'Non-Preferred Senior Debt' (zie hoofdstuk C van het deel 'Prudentiële regelgeving en prudentieel toezicht'), en, in voorkomend geval, d) andere in aanmerking komende schulden voor de toepassing van de interne versterking.

Dit vereiste kan op individuele basis worden opgelegd voor alle kredietinstellingen of beursvennootschappen of

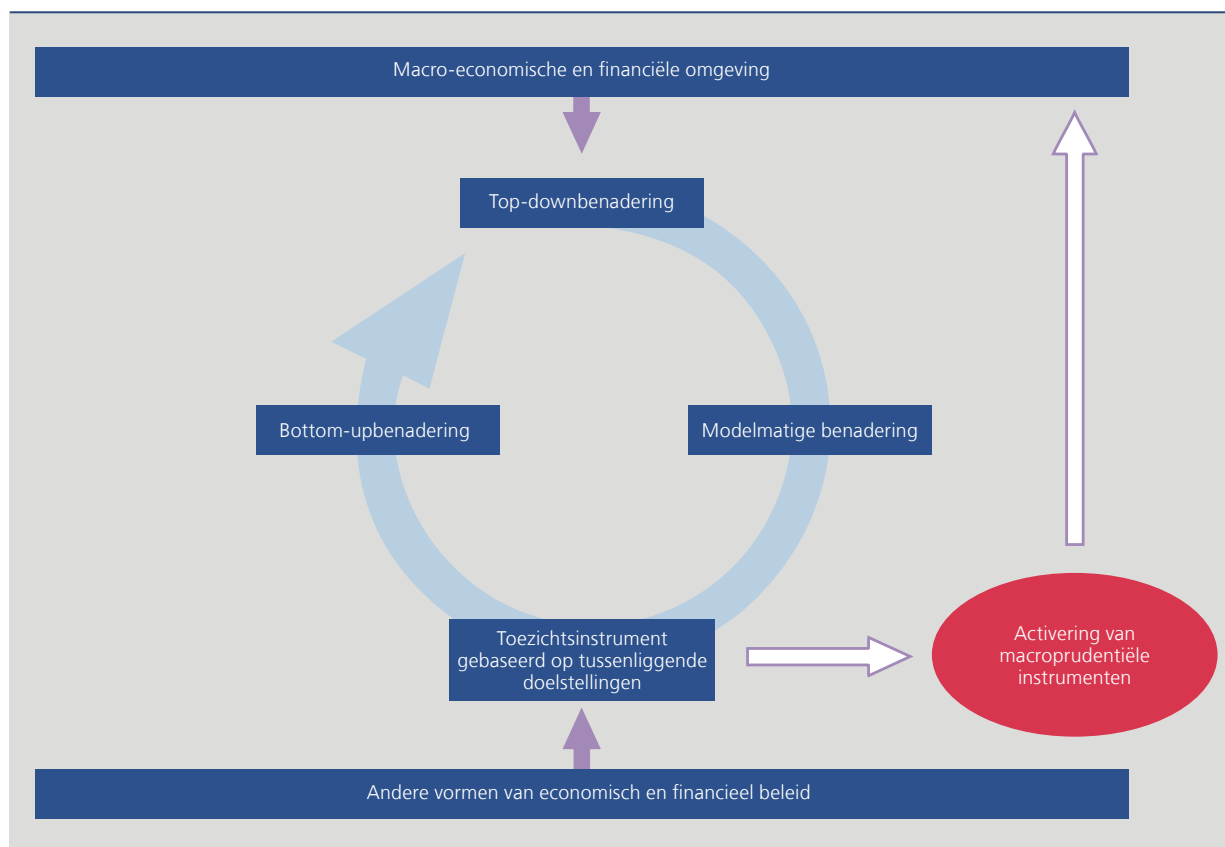
voor een sub-categorie ervan, en op individuele of geconsolideerde basis voor financiële holdings, gemengde financiële holdings of gemengde holdings. Als macroprudentiële autoriteit kan de Bank tevens de wijze van berekening van het minimaal financieringsvereiste bepalen en het respectievelijke aandeel van de in a) tot d) bedoelde financieringsbronnen van dit minimaal vereiste.

Dit macroprudentieel instrument vervangt geenszins het microprudentieel MREL-vereiste dat aan de instellingen wordt opgelegd, maar vult het aan. Indien de Bank ervoor zou opteren om van dit nieuw instrument gebruik te maken, dient zij, net zoals voor de toepassing van de andere macroprudentiële instrumenten, in elk geval het ESRB en de ECB in kennis te stellen vóór de maatregel wordt ingevoerd.

5. Uitbreiding van het macroprudentieel kader

Het ESRB publiceerde in het eerste kwartaal van het verslagjaar een evaluatierapport over de opvolging door de lidstaten van zijn aanbeveling van 4 april 2013 inzake tussenliggende

GRAFIEK 87 UITBREIDING VAN HET MACROPRUDENTIEEL RISICOBEOORDELINGSKADER VAN DE BANK



Bron: NBB.

doelstellingen en instrumenten van macroprudentieel beleid⁽¹⁾. In deze aanbeveling identificeert het ESRB vier tussenliggende doelstellingen voor het macroprudentieel beleid in de banksector. Deze tussenliggende doelstellingen fungeren als kwantificeerbare en operationele specificaties van de ultieme doelstelling van het macroprudentieel beleid, die erin bestaat de financiële stabiliteit te waarborgen. Er werd geoordeeld dat het macroprudentieel kader van de Bank volledig in overeenstemming is met de aanbeveling.

De Bank heeft gedurende het verslagjaar niettemin haar risicobeoordelingskader verder ontwikkeld. Meer specifiek werd op basis van de gegevens die gebruikt worden in het risicobeoordelingskader⁽²⁾ een lijst van indicatoren opgesteld voor de vier tussenliggende doelstellingen van het macroprudentieel beleid in de banksector. De indicatoren bestrijken de opbouw van risico's in de financiële instellingen (banken, verzekeringsondernemingen en andere financiële instellingen), de private niet-financiële sector (huishoudens en niet-financiële ondernemingen), de financiële markten en de vastgoedmarkt. Tevens werden voor elke tussenliggende doelstelling indicatoren geïdentificeerd die kunnen wijzen op het zich voordoen van dergelijke risico's en op de

eventuele noodzaak om macroprudentiële beleidsmaatregelen te versoepelen.

De doelstelling van deze uitbreiding van het risicobeoordelingskader is de versterking van de link tussen de brede waaier aan informatie die gebruikt wordt in de risicoanalyse en de macroprudentiële beleidsopties waarover de Bank beschikt. Meer specifiek vereenvoudigt het op tussenliggende doelstellingen gericht toezichtsinstrument de identificatie van de geschikte beleidsopties voor het verminderen van de geïdentificeerde risico's. Om de meest geschikte instrumenten te kunnen selecteren, dienen de instrumenten en hun verwacht transmissiemechanisme te worden gekoppeld aan de onderliggende risico's en aan de doelstellingen van het macroprudentieel beleid⁽³⁾.

- (1) Zie 'Aanbeveling van het Europees Comité voor systeemrisico's van 4 april 2013 inzake tussenliggende doelstellingen en instrumenten van macroprudentieel beleid (ESRB/2013/1)' en 'ESRB Recommendation on intermediate objectives and instruments of macro-prudential policy (ESRB/2013/1)': Follow-up – Summary Compliance Report' (www.esrb.europa.eu).
- (2) Binnen de macroprudentiële risicoanalyses van de Bank worden de risico's zowel top-down, bottom-up, als modelmatig beoordeeld (zie het Macroprudentieel verslag van de Bank van 2016).
- (3) Zie 'Het Belgisch kader voor macroprudentieel beleid in de banksector' (www.nbb.be).

TABEL 22 TUSSENLIJGENDE DOELSTELLINGEN VAN HET MACROPRUDENTIEEL BELEID IN DE BANKSECTOR EN MACROPRUDENTIËLE INSTRUMENTEN WAAROVER DE BANK BESCHIKT⁽¹⁾

Tussenliggende doelstelling	Categorie	Instrumenten
Het reduceren en voorkomen van buitensporige kredietgroei en schuldenlast (hefboomfinanciering)	Kapitaal	Contracyclische kapitaalbuffer, sectorale kapitaalvereisten (vastgoed, blootstellingen binnen de financiële sector), systeemrisicobuffer, hefboomfinancieringsratio
	Beperkingen inzake kredietverstrekking	Aanbeveling met betrekking tot de toepassing van een limiet op de loan-to-value of debt(service)-to-income ratio's, limieten op grote risicoblootstellingen
Het reduceren en voorkomen van buitensporige looptijd- en liquiditeitstransformatie (looptijdonevenwichtigheden en marktliquiditeit)	Liquiditeit	Netto stabiele financieringsratio, liquiditeitsdekkingsratio
Het beperken van concentraties van directe en indirecte risicoblootstelling	Kapitaal	Sectorale kapitaalvereisten (op vastgoed, blootstellingen binnen de financiële sector), systeemrisicobuffer, hefboomfinancieringsratio
	Beperkingen inzake kredietverstrekking	Aanbeveling met betrekking tot de toepassing van een limiet op de loan-to-value of debt(service)-to-income ratio's, limieten op grote risicoblootstellingen
Het beperken van de systeemimpact van slecht op elkaar afgestemde prikkels om moral hazard te verminderen	Kapitaal	Kapitaalbuffers voor mondiaal en andere systeemrelevante instellingen, systeemrisicobuffer, hefboomfinancieringsratio
	Liquiditeit	Netto stabiele financieringsratio, liquiditeitsdekkingsratio

Bron: NBB.

(1) De tabel bevat enkel de belangrijkste instrumenten waarover de Bank beschikt in de verschillende categorieën. Een aantal instrumenten (bijvoorbeeld sectorale kapitaalvereisten, systeemrisicobuffer) kan gebruikt worden om meerdere tussenliggende doelstellingen te bereiken.

6. Opvolging van de schaduwbanksector en van het vermogensbeheer

In het rapport van 2016 van de High Level Expert Group (HLEG) over de toekomst van de Belgische financiële sector⁽¹⁾ worden een aantal aanbevelingen geformuleerd om de weerbaarheid en de concurrentiepositie van de Belgische financiële sector te versterken, opdat deze zou kunnen blijven bijdragen aan een duurzame groei van de Belgische economie. Tegen deze achtergrond werden de Belgische toezichthouders verzocht om in 2017 een rapport voor te leggen aan de minister van Financiën over de risico's verbonden aan de schaduwbanksector en aan haar verwevenheden met andere (financiële) sectoren in België, en in het bijzonder over de systeemrisico's gerelateerd aan de ontwikkeling van de vermogensbeheersector in België.

In antwoord op dit verzoek hebben de Bank en de FSMA in het derde kwartaal van het verslagjaar een gezamenlijk rapport over vermogensbeheer en schaduwbankieren in België aan de minister overgemaakt en vervolgens gepubliceerd⁽²⁾. De grootte van deze sectoren in België, die overlappend maar verschillend zijn, kan op verscheidene manieren gedefinieerd en gemeten worden. Een eerste belangrijke doelstelling van het rapport is derhalve het definiëren van het concept 'schaduwbankieren', het afbakenen van de schaduwbank- en vermogensbeheersector in België, en het verduidelijken van de onderlinge relatie tussen beide sectoren.

Vermogensbeheer is het deel van het financiële stelsel waarbij financiële activa worden beheerd namens beleggers. Dit kan het collectief beheer van beleggingsfondsen bestrijken, het discretionair beheer van portefeuilles van individuele beleggers of het verstrekken van beleggingsadvies. Afhankelijk van welke activiteiten als Belgisch worden beschouwd, kan de grootte van deze sector op verscheidene manieren worden omschreven. Zo bedroeg de netto-inventariswaarde van beleggingsfondsen naar Belgisch recht eind 2016 € 144 miljard, en hielden de Belgen eenheden van buitenlandse fondsen aan ten bedrage van € 189 miljard. De Belgische vermogensbeheerders beheerden € 248 miljard aan activa, zowel onder collectief beheer (Belgische en buitenlandse fondsen) als onder discretionair beheer. Ten slotte waren de Belgische banken actief in de sector voor een bedrag van € 531 miljard, zowel door zelf activa te beheren (via een Belgische of buitenlandse vermogensbeheerder waar ze eigenaar van zijn, of via hun eigen private en institutionele bankactiviteiten), als door het verdelen van fondsen van derden.

Het begrip schaduwbankieren verwijst dan weer naar kredietbemiddeling waarbij entiteiten en activiteiten van

buiten het reguliere banksysteem betrokken zijn. De afbakening van deze sector voor België gebeurt in het rapport volgens twee verschillende methodologieën, namelijk die van het Comité voor de Financiële Stabielheid (Financial Stability Board, FSB) en die van de EBA. De nauwe maatstaf van de FSB vertrekt van het geheel aan niet-bancaire financiële bemiddeling en vernauwt deze tot niet-bancaire financiële bemiddeling door entiteiten die geen deel uitmaken van de prudentiële consolidatieperimeter van een bankgroep, en die bankachtige risico's inhoudt voor het financiële stelsel. Zo blijft een bedrag over van € 128 miljard (30% van het bbp), dat bestaat uit geldmarkt- en andere fondsen met uitzondering van aandelenfondsen (€ 111 miljard, overlap met de vermogensbeheersector), andere financiële intermediairs zoals leasing- en factoringbedrijven en ondernemingen voor commercieel en hypothecair krediet met uitzondering van deze die geconsolideerd zijn in een bankgroep (€ 7 miljard), en effectiseringsvehikels met uitzondering van de effectiseringen op de balansen van Belgische banken (€ 10 miljard). Volgens de methodologie van de EBA is de overlap tussen de vermogensbeheersector en de schaduwbanksector heel wat kleiner, aangezien volgens deze methodologie immers enkel geldmarktfondsen, en alternatieve beleggingsfondsen (Alternative Investment Funds, AIFs)⁽³⁾ die een hefboomeffect van meer dan 300% hebben of die leningen toekennen of aankopen, als schaduwbankentiteiten worden beschouwd. Hierdoor is de totale Belgische schaduwbanksector volgens deze benadering slechts goed voor € 19,4 miljard (5% van het bbp).

De vermogensbeheer- en schaduwbanksector maken deel uit van een meer marktgeoriënteerd financieel stelsel waarbij een deel van de financiële bemiddeling buiten de banksector plaatsvindt. Deze wijze van financiering biedt een waardevol alternatief voor bankfinanciering en schept aldus meer diversiteit in de kredietbronnen en in de beleggingsmogelijkheden voor investeerders. Ze kan echter ook aanleiding geven tot systeemrisico's, met name wanneer ze gepaard gaat met bankactiviteiten, zoals liquiditeits- en looptijdtransformatie en/of het creëren van krediet en hefboomeffecten, en tot de identificatie van aandachtspunten inzake de bescherming van beleggers.

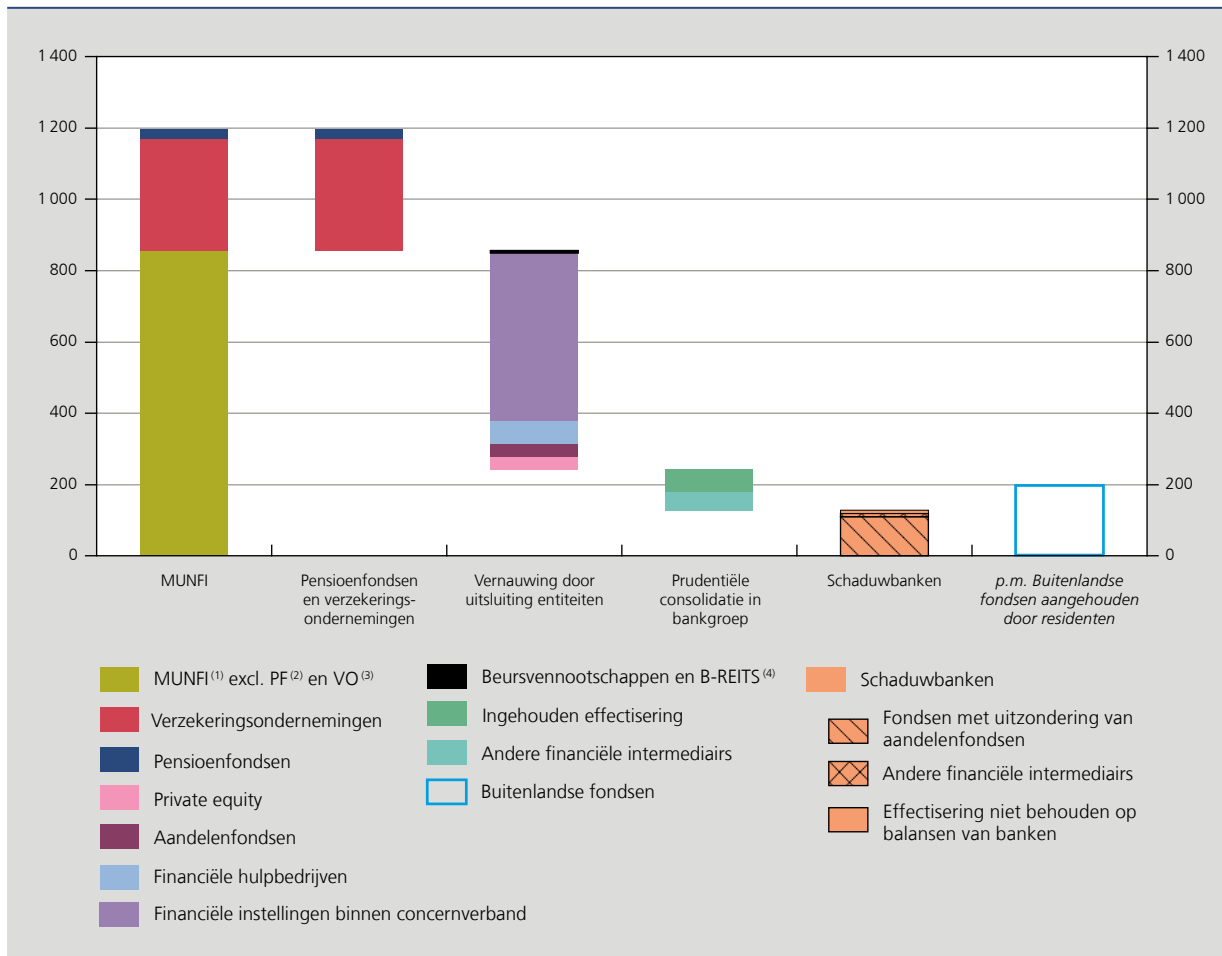
Voor het deel van de schaduwbanksector dat overlapt met de vermogensbeheersector is het liquiditeitsrisico, met name het risico op plotse en massale afkopen, het

(1) 'De Toekomst van de Belgische Financiële Sector', Rapport van de High Level Expert Group opgericht op initiatief van de Minister van Financiën van België, 13 januari 2016.

(2) 'Report on Asset management and Shadow banking', september 2017 (www.nbb.be).

(3) Alternatieve beleggingsfondsen zijn fondsen die niet onder de Europese regeling voor ICBE's (instellingen voor collectieve belegging in effecten) vallen. Het zijn over het algemeen fondsen die beleggen in alternatieve strategieën, zoals hefboomfondsen, particuliere aandelenfondsen en vastgoedfondsen.

GRAFIEK 88 AFBAKENING VAN DE BELGISCHE SCHADUWBANKSECTOR VOLGENS DE NAUWE MAATSTAF VAN DE FSB
(eind 2016, in € miljard)



Bron: NBB.

(1) MUNFI (Monitoring Universe of Non-bank Financial Intermediation): niet-bancaire financiële intermediatie

(2) PF: pensioenfonds

(3) VO: verzekeringsonderneming

(4) B-REITS: Belgische real estate investment trusts

voornaamste risico. Dit risico, dat aanwezig is doordat de meerderheid van deze fondsen open-ended is en dus een veranderlijk aantal rechten van deelneming heeft (fonds met variabel kapitaal)⁽¹⁾, wordt echter reeds deels opgevangen door de bestaande en nog in ontwikkeling zijnde regelgeving betreffende, onder andere, de diversifiëring van activa en passiva en de liquiditeitsbeheerinstrumenten. Er zij in deze context op gewezen dat de vermogensbeheer- en schaduwbanksector, in tegenstelling tot hun soms negatieve connotatie en het idee dat ze zouden ontsnappen aan een regelgevend kader, wel degelijk

onderworpen zijn aan reglementaire vereisten, zij het op een andere wijze dan financiële instellingen zoals banken.

Behalve op directe wijze kunnen de vermogensbeheer- en schaduwbanksector ook op indirecte wijze tot (systeem) risico's leiden, met name door de verwevenheden met andere financiële instellingen en met de reële economie. Deze verwevenheden, die de vorm kunnen aannemen van zowel contractuele als niet-contractuele schulden en vorderingen, zijn eerder beperkt voor de gezinnen en de niet-financiële ondernemingen (bijvoorbeeld de investeringen in fondsen). Voor financiële instellingen blijken deze echter belangrijker en complexer, vooral wanneer het verwevenheden binnen conglomeraten betreft. Hier dient echter ook te worden aangegeven dat er, specifiek voor België, geen bijkomende aandachtspunten van

(1) Een fonds met variabel kapitaal (ook wel open-ended fonds genoemd) is een beleggingsfonds dat de mogelijkheid biedt rechten van deelneming uit te geven of terug te nemen. Beleggers in deze fondsen kunnen makkelijk in- of uitstappen: vele open-ended fondsen bieden de mogelijkheid tot dagelijkse afkoop.

systemische aard werden geïdentificeerd bovenop deze die reeds op internationaal niveau werden waargenomen.

Op basis van de uitgevoerde analyses, worden er in het rapport een aantal beleidsaanbevelingen geformuleerd omtrent het opvolgen van systeemrisico's in de vermogensbeheer- en schaduwbanksector.

Ten eerste dient er een meer doorgedreven informatie-uitwisseling tussen de bevoegde autoriteiten plaats te vinden, en dienen er initiatieven te worden genomen voor een betere rapportering door de betrokken schaduwbankentiteiten, teneinde een meer adequate afbakening van en toezicht op deze sector toe te laten. Ten tweede wordt een periodieke opvolging van de Belgische schaduwbanksector aanbevolen. In dit verband verbinden de Bank en de FSMA zich ertoe de statistieken jaarlijks te actualiseren en, waar mogelijk, nieuwe en meer verfijnde data en risicoanalyses toe te voegen. Gelet op het internationale karakter van de schaduwbanksector, zal deze oefening bovendien aansluiten bij de activiteiten van de internationale autoriteiten (zoals de FSB en de IOSCO, de International Organization of Securities Commissions) op het vlak van opvolging, risicobeoordeling en implementatie van beleidsmaatregelen. De Bank en de FSMA zullen hun bijdragen aan deze internationale werkzaamheden aldus blijven voortzetten.

Daarnaast werden twee meer specifieke aanbevelingen geformuleerd voor de twee voornaamste risico's die in het rapport gedetecteerd werden. Betreffende het liquiditeitsrisico van open-ended fondsen zal de FSMA inspanningen blijven leveren opdat fondsbeheerders hun liquiditeitsrisico's goed opvolgen, en specifieke instrumenten voor het beheer van liquiditeitsrisico's ter beschikking stellen van alle Belgische beleggingsfondsen. Met betrekking tot de risico's verbonden aan verwevenheden binnen conglomeraten, en meer specifiek deze die voortvloeien uit niet-contractuele verbintenissen (step-in risico), dient het toezicht op de adequaatheid van het risicobeheer in financiële conglomeraten verder versterkt en uitgebreid te worden.

7. Rapport over afgeleide producten

In het bovenvermeld rapport van de HLEG over de toekomst van de Belgische financiële sector werden de Belgische toezichthouders tevens verzocht om vóór het einde van het verslagjaar een rapport voor te leggen aan de regering over de ontwikkelingen in het gebruik van afgeleide financiële producten (derivaten) in het Belgische financiële stelsel en de daaruit voortvloeiende systeemrisico's. In december van het verslagjaar heeft de Bank

derhalve haar rapport overgemaakt aan de minister van Financiën, met daarin een analyse van het gebruik van afgeleide financiële producten door Belgische banken en verzekeringsondernemingen en de risico's daarvan, evenals een overzicht van het nieuw regelgevend kader dat na de financiële crisis werd ingevoerd.

Allereerst geeft het rapport een algemene beschrijving van de kenmerken van de verschillende types van afgeleide financiële producten en de mogelijke doeleinden waarvoor zij kunnen worden gebruikt door financiële instellingen. Meer bepaald kunnen afgeleide financiële producten worden gebruikt voor het afdekken van risico's (hedging), in het kader van marktmakersactiviteiten en dienstverlening aan cliënten, en voor het innemen van posities om voordeel te halen uit bestaande of verwachte verschillen tussen de aankoop- en verkoopprijzen of uit andere koers- of renteschommelingen. Tevens worden de mechanismen toegelicht via dewelke het gebruik van afgeleide producten kan leiden tot systeemrisico's. Afgeleide producten kunnen tegenpartijen blootstellen aan een brede waaier aan risico's, zelfs wanneer ze gebruikt worden voor het afdekken van risico's. Systeemrisico's die gerelateerd zijn aan het gebruik van afgeleide producten kunnen onder andere veroorzaakt worden door de sectorwijde concentratie van posities ingenomen door meerdere financiële instellingen door middel van afgeleide producten, en de verwevenheid tussen financiële instellingen als resultaat van onderlinge transacties in afgeleide producten.

Vervolgens beschrijft het rapport de in de nasleep van de financiële crisis aangebrachte aanpassingen aan het regelgevend kader die direct of indirect betrekking hebben op afgeleide producten: de wijzigingen in het regelgevend kader van Bazel III, de invoering van het Solvency II-kader voor verzekeringsondernemingen, de inwerkingtreding van de Europese verordening betreffende otc-derivaten, centrale tegenpartijen en transactieregisters (European Market Infrastructure Regulation, EMIR), de voorgestelde Europese regelgeving betreffende het kader voor het herstel en de afwikkeling van centrale tegenpartijen (Central Counterparties, CCPs), en de BRRD.

Ten slotte wordt in het rapport gebruikgemaakt van aan de toezichthouder gerapporteerde gegevens om de ontwikkelingen in het gebruik van afgeleide producten door Belgische banken en verzekeringsondernemingen te onderzoeken. Betreffende de aard van afgeleide producten, vertegenwoordigen renteswaps het grootste aandeel in het gebruik van afgeleide financiële producten, zowel voor de Belgische banken als voor de Belgische verzekeringsondernemingen. De analyse toont ook aan dat de blootstellingen van de Belgische banksector aan afgeleide producten sterk is afgenomen sinds de financiële crisis.

Tezelfdertijd heeft de daling in de rentevoeten sinds de crisis een sterke negatieve impact gehad op de marktwaarde van blootstellingen van Belgische banken aan afgeleide producten, en op de netto rente-inkomsten op afgeleide producten⁽¹⁾. Verzekeringsondernemingen maken doorgaans aanzienlijk minder gebruik van afgeleide producten dan banken.

Hoewel er op grond van de analyse van de door de toezichthouder verzamelde gegevens bepaalde trends in de derivatenactiviteiten van de banken en de verzekeringsondernemingen kunnen worden waargenomen, maken de beperkingen die inherent zijn aan deze gegevens het onmogelijk alle belangrijke ontwikkelingen te identificeren. Enerzijds zijn de gedetailleerde gegevens over afgeleide producten op transactieniveau, waarvoor nu een rapportering is vereist op grond van de EMIR-wetgeving en die informatie kunnen verschaffen over een groot aantal aspecten van derivatenactiviteiten, nog niet volledig bruikbaar. Anderzijds wordt een groot deel van de derivatentransacties nu verrekend via centrale tegenpartijen, wat betekent dat zelfs indien er gedetailleerde gegevens beschikbaar zouden zijn, de toezichthouders toch geen volledig beeld zullen kunnen krijgen van het systeem en van de tegenpartijen aan beide zijden van de centraal verrekende transacties. De systeemrelevantie van de centrale tegenpartijen, die logischerwijze voortvloeit uit de door de EMIR opgelegde verplichting tot centrale verrekening voor gestandaardiseerde afgeleide producten, onderstreept de noodzaak om een goed functionerend herstel- en ontwikkelingskader voor centrale tegenpartijen tot stand te brengen, zoals momenteel wordt besproken in Europa.

Het rapport benadrukt enkele belangrijke aandachtspunten met betrekking tot het te voeren beleid. Ten eerste, hoewel het gebruik van afgeleide producten is afgenomen en het indekken van bepaalde risico's door middel van afgeleide producten deze risico's kan verminderen, kan het gebruik van afgeleide producten ook nieuwe risico's en sterke schommelingen in de inkomsten van financiële instellingen doen ontstaan. Gelet op de uiterst complexe en technische aard van afgeleide producten, is het tevens belangrijk dat financiële instellingen over passende (risico) beheerstructuren beschikken, zodat de bestuursorganen van deze instellingen zich een algemeen beeld kunnen vormen van het gebruik van afgeleide financiële producten in de instelling, en tot een accurate beoordeling kunnen komen van de daaraan verbonden risico's.

(1) Dit wordt verklaard door het feit dat de looptijden van de investeringen op de actiefzijde van de bankbalans langer zijn dan de looptijden van de financiering op de passiefzijde van de bankbalans. Daar een aantal banken zich doorgaans heeft ingedekt tegen stijgingen van de rentevoeten, heeft de sterke daling van de rentevoeten in de laatste jaren geresulteerd in verliezen op afgeleide producten (renteswaps) die werden gebruikt om dit risico in te dekken

8. Risico's verbonden aan de klimaatverandering en aan de overgang naar een koolstofarme economie

Naar aanleiding van ondermeer het algemeen akkoord dat op de klimaatconferentie in Parijs (COP21) werd bereikt, is de aandacht voor de potentiële impact op de financiële stabiliteit van de klimaatverandering en van de overgang op termijn naar een koolstofarme economie recent toegenomen. In een verslag van 2017 vermeldde de FSB dat de waarde van de financiële activa die onderhevig zijn aan rechtstreekse klimaatrisico's of aan risico's verbonden aan de overgang naar een koolstofarme economie, volgens verschillende studies tussen 4 en 43 biljoen dollar bedraagt. Deze schattingen zijn weliswaar onnauwkeurig, met name gelet op de lange tijdshorizon die in aanmerking genomen moet worden, maar geven wel een beeld van het potentiële belang van deze risico's.

De indeling van de verschillende risico's waaraan de financiële sector is blootgesteld door de klimaatverandering en de overgang naar een koolstofarme economie, is algemeen aanvaard op internationaal niveau. De directe risico's hebben voornamelijk betrekking op de passiva van de niet-levensverzekeraars en de potentiële toename van de schadelast als gevolg van de extremere weersomstandigheden, maar ook de risicoblootstellingen op tegenpartijen in regio's van de wereld die als het meest kwetsbaar voor klimaatverandering worden beschouwd. De risico's die gepaard gaan met de overgang naar een koolstofarme economie hebben met name betrekking op de risicoblootstellingen aan de sectoren die de meeste fossiele brandstoffen verbruiken en/of die het meest kwetsbaar zijn in geval van een abrupte energietransitie, waaronder de vastgoedsector. De overgang naar een koolstofarme economie leidt ook tot de ontwikkeling van zogenaamde groene financiële instrumenten (green finance). Deze instrumenten kunnen ook kredietrisico's inhouden, met name gezien het relatief innoverend karakter van de geïmplementeerde activiteiten en het langetermijnkarakter van de gefinancierde investeringen, evenals reputatierisico's (bijvoorbeeld, in geval van niet naleving van de engagementen met betrekking tot het groene karakter van het project) wanneer deze producten zijn uitgegeven of op de markt worden gebracht via financiële instellingen.

De opvolging van de verschillende financiële risico's die verband houden met de klimaatverandering en met name hun potentiële impact op de financiële stabiliteit, is een belangrijk aandachtspunt voor de Bank. De blootstellingen van de Belgische financiële sector aan de directe risico's zijn relatief beperkt, behalve in de sector van de niet-levensverzekeringen. De indirecte risico's

zouden echter groter kunnen zijn. Om deze blootstellingen nauwkeuriger te kunnen meten, is echter een kader vereist op grond waarvan er een fijnere analyse kan worden verricht dan met de momenteel beschikbare gegevens. Dit analysekader moet op korte termijn worden ontwikkeld, voortbouwend op de methodologie die op internationaal niveau werd uitgewerkt en gevalideerd. Naast de inspanningen die door de toezichhouders moeten worden geleverd, is het wenselijk dat er zo veel mogelijk ruchtbaarheid wordt gegeven aan de bovenvermelde risicoblootstellingen door alle, ook niet-financiële actoren. Initiatieven zoals deze die door de FSB worden genomen in het kader van zijn 'Task Force

on Climate-related Financial Disclosures' moeten worden aangemoedigd.

Het is in elk geval niet wenselijk om via de regelgeving, bijvoorbeeld via hogere of lagere kapitaalvereisten voor bepaalde blootstellingen, de strategische keuzes van de financiële instellingen op het gebied van klimaat of energie te beïnvloeden. Aangezien het macroprudentieel mandaat van de Bank er evenwel in bestaat te waarborgen dat de financiële stabiliteit in België gehandhaafd blijft, is het haar taak om buitensporige systeemrisico's, ongeacht of ze gerelateerd zijn aan de klimaatverandering of aan een andere factor, op te volgen.

C. Herstel en afwikkeling

Tijdens het verslagjaar waren de werkzaamheden van de Bank inzake herstel en afwikkeling hoofdzakelijk toegespitst op de afwikkeling in de banksector. Hoewel het Europees institutioneel kader ter zake relatief stabiel is gebleven, werden de toepassingsmodaliteiten ervan, waarvan enkele nog moeten worden vastgelegd, op Europees en internationaal niveau besproken. Tegelijkertijd werd in het Belgische recht een nieuwe categorie van schuldinstrumenten ingevoerd om de toepassing van het instrument van interne versterking (bail-in) te vergemakkelijken. Daarnaast heeft de Gemeenschappelijke Afwikkelingsraad (GAR) verdergewerkt aan de opstelling van afwikkelingsplannen voor de belangrijke kredietinstellingen, in samenwerking met de nationale afwikkelingsautoriteiten, en is de financiering van de Europese en nationale afwikkelingsfondsen toegenomen. De Bank heeft ook een circulaire⁽¹⁾ gepubliceerd over de tenuitvoerlegging van de verschillende EBA-richtsnoeren inzake crisisbeheer, die betrekking hebben op zowel de herstel- en afwikkelingsplannen als de verschillende interventie- of afwikkelingsmodaliteiten.

Wat betreft de financiëlemarktinfrastructuur had de Europese Commissie eind 2016 een voorstel gepubliceerd tot invoering van een wettelijk kader voor de herstel- en afwikkelingsplannen van centrale tegenpartijen, die aan belang toenemen in het licht van de verplichting om sommige soorten derivaten te clearen via dergelijke instellingen. De besprekingen hierover op Europees niveau werden tijdens het verslagjaar voortgezet.

Wat de verzekeringsondernemingen betreft, heeft de Europese Autoriteit voor Verzekeringen en Bedrijfspensioenen (European Insurance and Occupational Pensions Authority, EIOPA) de verschillende nationale herstel- en afwikkelingsregelingen geanalyseerd. Er werd een aanzienlijke heterogeniteit vastgesteld tussen de lidstaten, en op basis hiervan werden aanbevelingen geformuleerd om de harmonisering van deze regelingen te vergroten. Om deze aanbevelingen ten uitvoer te leggen, zal het regelgevend kader moeten worden aangepast.

1. Afwikkeling van banken en beursvennootschappen

bijvoorbeeld de EBA of de GAR, naargelang van hun respectieve bevoegdheden.

1.1 Institutioneel en wettelijk kader

Het Europees institutioneel en wettelijk kader voor afwikkeling is relatief stabiel gebleven in 2017. Er zij aan herinnerd dat dit gebaseerd is op de BRRD, waarin een kader wordt vastgesteld voor het herstel en de afwikkeling van kredietinstellingen en beleggingsondernemingen, en op de GAM-verordening⁽²⁾, waarbij het gemeenschappelijk afwikkelingsmechanisme (GAM) wordt ingevoerd.

Hoewel in het Europees kader een globale aanpak inzake afwikkeling wordt vastgelegd, moeten sommige toepassingsmodaliteiten nog worden vastgesteld door

De GAR heeft een denkoefening gestart om binnen de bankenunie een aanpak te ontwikkelen voor een reeks transversale onderwerpen, waaronder de vaststelling en kalibratie van het MREL, de identificatie van de kritieke functies die worden uitgeoefend door de Europese bankgroepen, de operationele continuïteit van entiteiten in afwikkeling of de toegang tot marktinfrastructuur in afwikkeling.

(1) Circulaire NBB_2017_29 van 30 november 2017 – EBA Richtsnoeren inzake crisis management.

(2) Verordening (EU) nr. 806/2014 van het Europees Parlement en de Raad van 15 juli 2014 tot vaststelling van eenvormige regels en een eenvormige procedure voor de afwikkeling van kredietinstellingen en bepaalde beleggingsondernemingen in het kader van een gemeenschappelijk afwikkelingsmechanisme en een gemeenschappelijk afwikkelingsfonds en tot wijziging van Verordening (EU) nr. 1093/2010, PB L 225 van 30.7.2014.

De denkoefening over de tenuitvoerlegging van het afwikkelingskader in Europa werd ook verrijkt door een aantal internationale ontwikkelingen. Zo heeft de FSB in december 2016 een raadpleging opgezet over het intern totaal verliesabsorptievermogen (internal total loss-absorbing capacity, internal TLAC), namelijk het verliesabsorptievermogen van dochterondernemingen van een bankgroep waarvoor een afwikkelingsstrategie wordt voorzien die berust op één toegangspunt (een bankgroep waarvoor het instrument van interne versterking alleen zal worden toegepast op één rechtspersoon binnen de groep, het enige toegangspunt, in geval van toepassing van de procedure die bedoeld is om alle verliezen van de groep te dekken). In haar reactie op deze raadpleging in februari 2017 onderstreepte de Bank dat een dergelijke regeling van belang is bij de tenuitvoerlegging van de afwikkelingsstrategie die berust op één toegangspunt, en voerde ze een reeks technische argumenten aan waarom sommige mechanismen, zoals gecollateraliseerde waarborgen, niet kunnen garanderen dat voldaan wordt aan één van de voorwaarden om een dergelijke strategie toe te kunnen passen, namelijk de overheveling van verliezen naar de moederonderneming en de overdracht van kapitaal naar de dochterondernemingen in geval van afwikkeling. De FSB heeft in juni 2017 de eindversie van zijn grondbeginselen betreffende het intern totaal verliesabsorptievermogen gepubliceerd.

Tegelijkertijd moest door de tenuitvoerlegging van het Europees kader ook de Belgische wetgeving worden aangepast om de toepassing van de nieuwe afwikkelingsinstrumenten die door dit kader worden ingevoerd, te vergemakkelijken. België volgde in 2017 het initiatief dat reeds in verschillende lidstaten, waaronder Frankrijk, werd genomen om de toepassing van het instrument van interne versterking te vergemakkelijken door een nieuwe categorie van chirografaire schuldinstrumenten in te voeren (de zogenaamde 'non-preferred senior' instrumenten).

Bij een bankafwikkeling dienen de aandeelhouders als eerste de verliezen te dragen, indien nodig gevolgd door de schuldeisers van de instelling. Overeenkomstig het 'no creditor worse off'-beginsel (NCWO) mag geen schuldeiser grotere verliezen lijden dan de verliezen die hij zou hebben geleden indien de instelling onderworpen geweest zou zijn aan een faillissementsprocedure. De schuldeisers moeten in de verliezen bijdragen volgens de rangorde van hun schuldvorderingen in het faillissement, waarbij schuldeisers van dezelfde rang een gelijke behandeling moeten krijgen (pari passu).

De afwikkelingsautoriteit identificeerde een aantal hindernissen met betrekking tot de chirografaire schuldeisers die het gebruik van het instrument van interne versterking compliceren. Een eerste is de aanwezigheid in die rang van de niet-gewaarborgde deposito's. Het laten opvangen

van verliezen door niet-gewaarborgde deposito's, waaronder corporate deposito's, brengt een niet-verwaarloosbaar besmettingsgevaar mee voor de reële economie.

Ten tweede omvat de rang van de chirografaire schuldeisers zeer complexe producten, zoals gestructureerde producten (waarbij één schuldinstrument verschillende financiële instrumenten, zoals afgeleide producten, omvat), waardoor het onmogelijk kan blijken om binnen een redelijke termijn tot afschrijving of omzetting over te gaan.

Hoewel het juridisch kader in de mogelijkheid voorziet om, in uitzonderlijke omstandigheden, bepaalde schulden die normaal gezien in aanmerking komen voor interne versterking, uit te sluiten van de toepassing van het instrument van interne versterking, dient deze mogelijkheid te worden genuanceerd omdat zij een schending van het NCWO-beginsel met zich mee zou brengen. De 'klassieke' schuldinstrumenten, die in tegenstelling tot de schuldinstrumenten die zouden worden uitgesloten, gemakkelijker kunnen worden afgeschreven of omgezet, zouden daardoor grotere verliezen moeten dragen waarna de houders van deze klassieke schuldinstrumenten het recht zouden hebben een compensatie te vorderen van het afwikkelingsfonds.

Om aan beide hindernissen het hoofd te bieden, werd een nieuwe categorie van chirografaire schuldeisers ingevoerd (non-preferred senior schuldeisers) die, in geval van samenloop op het vermogen van de kredietinstelling, zal worden vergoed na de gewone chirografaire schuldeisers maar vóór de schuldeisers die houder zijn van achtergestelde schuldvorderingen. Voor de toepassing van het instrument van interne versterking betekent dit dat zij zullen moeten delen in de verliezen na de achtergestelde schuldeisers maar vóór de gewone chirografaire schuldeisers.

Om als non-preferred senior te kunnen worden beschouwd, moeten de schuldinstrumenten aan een aantal vereisten voldoen. Het moet gaan om schuldinstrumenten waarvan de oorspronkelijke looptijd niet korter is dan één jaar en waarvan de uitgifteovereenkomst bepaalt dat de houder ervan een chirografaire schuldeiser van een lagere rangorde is. Schuldinstrumenten waarvan de voorwaarden de toepassing van het instrument van interne versterking te sterk zouden bemoeilijken, worden uitgesloten.

Met dit initiatief liep België vooruit op de Europese Richtlijn tot wijziging van de BRRD⁽¹⁾ op grond waarvan er een nieuwe categorie van schuldinstrumenten wordt

(1) Richtlijn (EU) 2017/2399 van het Europees Parlement en de Raad van 12 december 2017 tot wijziging van Richtlijn 2014/59/EU wat betreft de rang van ongedekte schuldinstrumenten in de insolventierangorde.

ingevoerd in de hiërarchie van de schuldeisers in een rang net boven die van de achtergestelde instrumenten die worden uitgegeven door de banken (zie paragraaf D.3.1. van het deel 'Prudentiële regelgeving en prudentieel toezicht').

Op Europees niveau werd het verslagjaar gekenmerkt door de afwikkeling van een aantal bankencrises, waardoor de nieuwe regels inzake afwikkeling die op Europees niveau werden aangenomen, konden worden getest (zie kader 10).

Kader 10 – Crisissituatie bij Italiaanse en Spaanse banken

Tijdens het verslagjaar werden een aantal banken die zich in een crisissituatie bevonden, in afwikkeling geplaatst. Aldus konden de nieuwe Europese afwikkelingsregels worden getest.

De bank Monte dei Paschi di Siena moest een beroep doen op de steun van de Italiaanse staat om haar liquiditeits- en solvabiliteitsposities te ondersteunen, met name via een kapitaalverhoging van meer dan € 5 miljard. De groep moest door die overheidssteun niet in afwikkeling worden geplaatst. De kapitaalverhoging kon namelijk als preventief⁽¹⁾ worden beschouwd omdat ze gerechtvaardigd was op grond van de resultaten van een door de toezichthoudende autoriteiten verrichte stresstesttoefening. In overeenstemming met haar beleid inzake overheidssteun heeft de Europese Commissie echter beslist dat de houders van achtergestelde schulden van de groep Monte Paschi moeten delen in de verliezen door ermee in te stemmen dat het bedrag van hun schuldvordering met meer dan € 3 miljard wordt verminderd. Particuliere beleggers kunnen hier echter gedeeltelijk aan ontkomen, omdat geoordeeld werd dat zij niet voldoende geïnformeerd waren over de risico's die aan hun belegging in de vorm van achtergestelde schulden zijn verbonden, en dat zij bijgevolg recht hadden op een compensatie omdat er sprake is van 'mis-selling' (verkoop van producten die niet aansluiten bij de kennis en het risicoprofiel van de belegger).

De Italiaanse banken Banca Popolare di Vicenza en Veneto Banca moesten als in gebreke blijvend worden verklaard door de toezichthoudende autoriteit wegens hun onvermogen om hun rentabiliteit en solvabiliteit op een duurzame wijze te herstellen. Rekening houdend met de activiteiten en de omvang van deze instellingen heeft de GAR besloten dat deze twee banken niet voldeden aan de vereiste van algemeen belang zoals gedefinieerd in de BRRD. Hij concludeerde dat er geen afwikkelingsmaatregelen nodig waren, met als gevolg dat deze twee instellingen vereffend moesten worden. De Italiaanse autoriteiten konden een onordelijke vereffening voorkomen door deze twee entiteiten in de eerste plaats te herkapitaliseren ten belope van € 4,8 miljard en door hun gezonde activa en deposito's over te dragen aan de Italiaanse bankgroep Intesa, voor een bedrag van € 1. Wat in de boeken van de resterende entiteiten van deze twee banken blijft, is in hoofdzaak een portefeuille problemleningen, alsook het kapitaal en de bestaande achtergestelde schulden, die zullen worden gebruikt om de verliezen te dekken. Het verschil werd gefinancierd door schulden die door de Italiaanse overheid waren gegarandeerd ten belope van € 12 miljard om een ordelijke vereffening te faciliteren.

In Spanje moest ook Banco Popular als in gebreke blijvend worden verklaard wegens een ernstige liquiditeitscrisis. Dit laatste was het gevolg van een verlies aan vertrouwen van de schuldeisers door de moeilijkheden die de bank ondervond om haar financiële situatie, die onder druk was komen te staan door een te groot aantal dubieuze activa, te saneren. Gezien de omvang van Banco Popular in Spanje, oordeelde de GAR dat er afwikkelingsmaatregelen moesten worden genomen om de kernactiviteiten van deze bank in stand te houden. De onmiddellijk daaropvolgende waardering van de activa leidde tot de conclusie dat alle kapitaal en achtergestelde schulden aangewend moesten worden om de bestaande verliezen te dekken. Hierdoor kon Banco Popular worden verkocht aan de groep Santander voor een bedrag van € 1.

(1) De mogelijkheid om een preventieve herkapitalisatie toe passen waarin de BRRD voorziet, houdt in dat een staat kapitaal mag injecteren in een bank zonder dat er een afwikkelingsmechanisme in werking wordt gesteld. Het bedrag van de herkapitalisatie moet gebaseerd zijn op het niveau van de theoretische verliezen die door de toezichthoudende autoriteit zijn geraamd in het kader van een stresstesttoefening en mag niet worden gebruikt om bestaande verliezen te dekken.

In de vier bovengenoemde crisisgevallen hebben de autoriteiten gebruikgemaakt van de instrumenten ingevoegd door de BRRD om de financiële stabiliteit te waarborgen, teneinde het risico op interne versterking (bail-in) voor de deposanten te beperken. Er dient echter te worden vastgesteld dat toch nog staatssteun moest worden verleend om crisissituaties op te lossen, zoals in het geval van de Italiaanse banken. De lokale autoriteiten oordeelden dat deze steun onvermijdelijk was om economische verstoringen in Italië, en meer in het bijzonder in de regio's waar de betrokken banken actief waren, te voorkomen. Deze gevallen tonen aan dat overheidssteun moeilijk op voorhand kan worden uitgesloten in geval van een crisis, vooral wanneer verschillende grote instellingen tegelijkertijd worden getroffen.

Deze steun werd verenigbaar geacht met de Europese regels inzake overheidssteun en met de BRRD. Wat de Banca Popolare di Vicenza en Veneto Banca betreft, was de steun bedoeld om de vereffening van banken die niet langer actief zullen zijn, te vergemakkelijken. In het geval van Monte Paschi kon de steun worden verleend op basis van een specifieke bepaling van de BRRD, die het mogelijk maakt een preventieve herkapitalisatie toe te passen. Conform haar algemeen beleid heeft de Europese Commissie ervoor gezorgd dat de aandeelhouders en de houders van achtergestelde schulden de verliezen dragen om te voorkomen dat de overheidssteun wordt gebruikt om bestaande verliezen te dekken. Dit beleid heeft duidelijk gemaakt dat de schuldinstrumenten van particuliere cliënten moeilijk kunnen worden gebruikt om de verliezen te dekken, aangezien dit schadelijk is voor het vertrouwen van de cliënten, terwijl een van de doelstellingen van de crisisafwikkeling het herstel van het vertrouwen in het financiële stelsel is.

De snelheid waarmee overnemers konden worden gevonden voor de activiteiten van de in crisis verkerende banken, heeft bijgedragen tot de handhaving van de financiële stabiliteit. Zonder deze snelle overname van de betrokken entiteiten of activiteiten door andere beleggers, zou het waarschijnlijk zeer moeilijk zijn geweest voor de autoriteiten om de liquiditeitsverkrapping stop te zetten en een onordelijke vereffening te voorkomen. Hieruit blijkt dat de beschikbaarheid van voldoende liquiditeitsbronnen in het geval van een bankafwikkeling een essentiële voorwaarde is voor het goede verloop van de afwikkelingsprocedure.

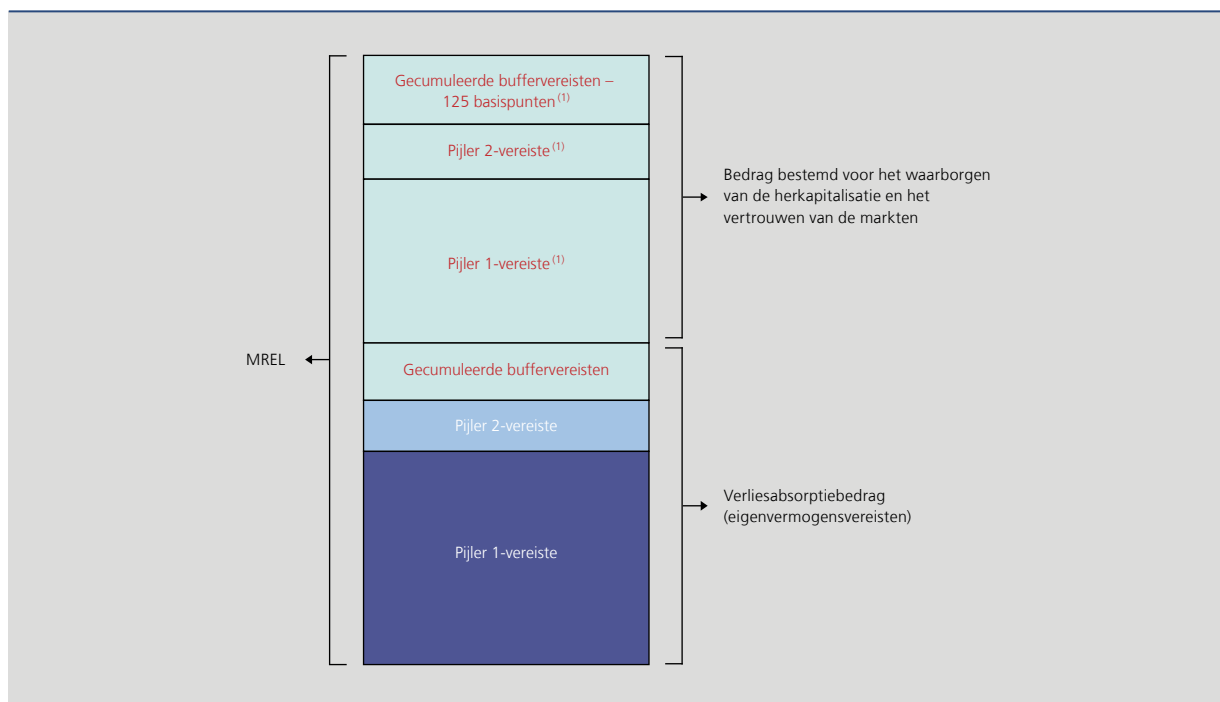
Tot slot hebben deze gevallen ook duidelijk gemaakt dat het belangrijk is om in geval van afwikkeling rekening te houden met de situatie van de in gebreke blijvende bank, maar ook van de verbonden entiteiten, en meer in het bijzonder van de bankdochters in het buitenland. Deze dochterondernemingen kunnen gevolgen ondervinden van het in gebreke blijven van de moederonderneming en van de getroffen afwikkelings- of herstructureringsmaatregelen, wat kan leiden tot verstoringen van de financiële stabiliteit in de landen van ontvangst van deze ondernemingen.

1.2 Afwikkelingsplannen

De BRRD bepaalt dat voor elke Europese bankgroep een afwikkelingsplan moet worden uitgewerkt. De opstelling van een afwikkelingsplan beoogt de afwikkelbaarheid van een groep te verbeteren. Een bankgroep wordt geacht afwikkelbaar te zijn in de zin van de richtlijn indien de bevoegde autoriteiten hetzij alle wettelijke entiteiten waaruit de groep bestaat, kunnen liquideren volgens een normale insolventieprocedure, hetzij deze kunnen afwickelen door de verschillende afwikkelingsinstrumenten en -bevoegdheden waarover ze beschikken, op de groep toe te passen, terwijl de stabiliteit van het financiële stelsel wordt gehandhaafd en de continuïteit van de kritieke functies die door de groep worden uitgeoefend, wordt gegarandeerd.

Krachtens de GAM-verordening is de GAR verantwoordelijk voor de uitwerking van de afwikkelingsplannen van de belangrijke en/of grensoverschrijdende kredietinstellingen, en van de kredietinstellingen waarop de ECB besloten heeft rechtstreeks toezicht uit te oefenen. De ontwikkeling van de plannen van de overige minder belangrijke instellingen valt onder de verantwoordelijkheid van de nationale afwikkelingsautoriteiten.

De uitwerking van een afwikkelingsplan is een iteratief proces dat meerdere jaren kan duren, afhankelijk van de complexiteit van de bankgroep. In dit verband heeft de GAR een stapsgewijze benadering ontwikkeld, met verschillende niveaus voor de uitwerking van het afwikkelingsplan. Om een plan te kunnen opstellen dat volledig voldoet aan de vereisten van de BRRD, heeft de GAR vijf stadia vastgesteld



Bron: NBB.

(1) Vereisten toegepast op risicogewogen activa na afwikkeling.

voor de ontwikkeling van afwikkelingsplannen. Het eerste is het overgangsafwikkelingsplan. Dit wordt gevolgd door de afwikkelingsplannen van fase 2, 3, 4 en 5. Het overgangsafwikkelingsplan legt de grondslag voor een afwikkelingsplan en geeft de aanzet voor de afwikkelingsstrategie. Deze worden op iteratieve wijze verder uitgediept in de plannen van fasen 2 tot 5, waarbij elk plan een aanvullende beslissingsfactor omvat, in het licht van het MREL of van de identificatie van belemmeringen voor de afwikkelbaarheid.

In 2017 ontwikkelde de GAR in samenwerking met de nationale afwikkelingsautoriteiten hoofdzakelijk overgangsafwikkelingsplannen en afwikkelingsplannen van fase 2 of 3. In tegenstelling tot de plannen van fase 2 die in 2016 werden uitgewerkt, wordt in de plannen van fase 3 een bindend geconsolideerd MREL-vereiste opgenomen.

Het geconsolideerd MREL-vereiste wordt vastgelegd op basis van de methodologie die in 2017 door de GAR werd aangenomen. Het vereiste bestaat uit een verliesabsorptiebedrag en een bedrag dat bestemd is om de herkapitalisatie en het vertrouwen van de markten te waarborgen. Het eerste bedrag is gebaseerd op de eigenvermogensvereisten, namelijk het pijler 1-vereiste, het pijler 2-vereiste en het bedrag van de gecumuleerde buffervereisten (het geheel van de

kapitaalbuffervereisten – zie hoofdstuk D van het deel ‘Prudentiële regelgeving en prudentieel toezicht’ – wordt combined buffer requirement genoemd). Het voor herkapitalisatie bestemd bedrag komt overeen met de pijler 1- en pijler 2-vereisten die worden toegepast op het bedrag van de risicogewogen activa (totaal van de risicoposten) zoals dat zou worden vastgesteld na afwikkeling. In dit bedrag kan dus, binnen bepaalde grenzen, rekening worden gehouden met een daling van de risicogewogen activa als gevolg van de verwezenlijking van bepaalde risico’s. Tot slot wordt dit bedrag aangevuld met een bedrag dat bestemd is om het vertrouwen van de markten te waarborgen, dat overeenstemt met de gecumuleerde buffervereisten verminderd met 125 basispunten, die ook worden toegepast op het bedrag van de risicogewogen activa na afwikkeling.

Een geconsolideerd MREL-vereiste is ontoereikend in het kader van een afwikkelingsstrategie met één toegangspunt die veronderstelt dat de interne versterking, die bedoeld is om alle verliezen van de groep op te vangen, slechts wordt gecentraliseerd in één punt. Daarom zou het geconsolideerd vereiste aangevuld moeten worden met een solovereiste, waaraan moet worden voldaan door de entiteiten onderworpen aan de afwikkelingsstrategie met één toegangspunt.

De afwikkelingsplannen van de GAR worden ontwikkeld door interne afwikkelingsteams, die bestaan uit leden van de GAR en vertegenwoordigers van nationale afwikkelingsautoriteiten. In 2017 heeft de Bank als nationale afwikkelingsautoriteit meegewerkt aan de ontwikkeling van drie fase 2-afwikkelingsplannen en drie fase 3-plannen voor in België gevestigde belangrijke kredietinstellingen, alsook aan de uitwerking van overgangsafwikkelingsplannen voor twee andere in België gevestigde kredietinstellingen. Daarnaast heeft de Bank ook bijgedragen aan de uitwerking van de afwikkelingsplannen van negen belangrijke bankgroepen die in België een dochteronderneming hebben.

1.3 Financiering van de afwikkeling

De BRRD bepaalt dat in elke lidstaat een afwikkelingsfonds moet worden opgericht dat wordt gefinancierd door de inning van bijdragen bij kredietinstellingen en beleggingsondernemingen. Elk afwikkelingsfonds moet uiterlijk op 31 december 2024 een streefniveau van minstens 1% van het totale bedrag van de gedekte deposito's halen.

Krachtens de GAM-verordening werd binnen de bankenunie op 1 januari 2016 het Gemeenschappelijk Afwikkelingsfonds (GAF) opgericht. Voor de instellingen die bijdragen aan het GAF vervangt dit fonds de hierboven vermelde nationale afwikkelingsfondsen. Gedurende een overgangsperiode blijven binnen het GAF wel nationale compartimenten bestaan. Het gemeenschappelijk fonds dient binnen een termijn van acht jaar te worden aangelegd. Het streefniveau van het GAF is vastgesteld op ten minste 1% van het totale bedrag van de gedekte deposito's van de betrokken instellingen waaraan een vergunning is verleend in de bankenunie. Volgens de GAR zal het streefniveau van het GAF € 55 miljard bedragen in 2023.

De GAR bepaalt het jaarlijks streefniveau van het GAF en berekent de bijdragen voor elke instelling. De nationale afwikkelingsautoriteiten werken in elke fase van het proces samen met de GAR. Meer in het bijzonder verzamelen zij uiterlijk op 31 januari van elk jaar de gegevens die nodig zijn voor de berekening van de bijdragen, en stellen zij de instellingen uiterlijk op 1 mei in kennis van de bijdragen die ze verschuldigd zijn.

De methode voor de berekening van de bijdragen aan het GAF is vastgelegd in een gedelegeerde verordening van

de EC⁽¹⁾. De kleinere instellingen betalen een forfaitaire bijdrage. Voor de bijdragen van de grotere instellingen wordt een aan de risico's aangepaste berekeningsmethode gehanteerd.

In 2017 heeft de GAR bij de bijdrageplichtige Belgische instellingen een bedrag van € 250 miljoen geïnd, tegen € 277,6 miljoen in 2016. Deze daling kan worden verklaard door de toenemende 'mutualisatie' van de middelen van het GAF tijdens de overgangsperiode, die de berekeningsbasis wijzigt. Deze ontwikkeling van de berekeningsbasis is gunstig voor de Belgische instellingen aangezien zij proportioneel over meer gedekte deposito's beschikken dan het Europese gemiddelde. De instellingen mochten 15% van hun bijdrage betalen in de vorm van een 'onherroepelijke betalingstoezegging' die gedekt is door een zekerheid in de vorm van contanten. De totale bijdragen van de Belgische instellingen die in deze vorm werden geïnd, bedroegen in 2017 € 34,4 miljoen. In totaal heeft het GAF reeds € 17,4 miljard verzameld bij de instellingen die onder de toepassing van de GAM-verordening vallen.

Voor de ondernemingen die niet bijdrageplichtig zijn aan het GAF, namelijk de in België gevestigde bijkantoren van kredietinstellingen of beleggingsondernemingen die onder een derde land ressorteren evenals beursvennootschappen naar Belgisch recht die niet vallen onder het toezicht op geconsolideerde basis op de moederonderneming dat door de ECB wordt uitgeoefend, voorziet de wet van 27 juni 2016 in de oprichting van een nationaal afwikkelingsfonds dat gefinancierd wordt door de inning van jaarlijkse bijdragen. De wet bepaalt dat de bijdrage en de betalingswijze ervan moeten worden vastgesteld door het Afwikkelingscollege van de Bank en dat de bijdragen moeten worden geïnd door het nationaal afwikkelingsfonds. In 2017 heeft het Afwikkelingscollege een circulaire⁽²⁾ goedgekeurd waarin de berekeningswijze wordt bepaald die voor dit boekjaar werd toegepast en heeft het nationaal afwikkelingsfonds geïnformeerd over het bedrag van de bijdragen dat verschuldigd is door de ondernemingen die niet bijdrageplichtig zijn aan het GAF. Het jaarlijkse streefniveau voor 2017 bedroeg iets meer dan € 450.000.

(1) Gedelegeerde Verordening (EU) 2015/63 van de Commissie van 21 oktober 2014 tot aanvulling van Richtlijn 2014/59/EU van het Europees Parlement en de Raad wat de vooraf te betalen bijdragen aan afwikkelingsfinancieringsregelingen betreft.

(2) Circulaire NBB_2017_28 – Circulaire van het Afwikkelingscollege van de Nationale Bank van België over de berekening en inning van de bijdragen verschuldigd door ondernemingen die niet bijdrageplichtig zijn aan het Gemeenschappelijk Afwikkelingsfonds.

D. Banken en beursvennootschappen

In 2017 besteedde het SSM, in een nog steeds lagerenteomgeving, bijzondere aandacht aan het toezicht op de rentabiliteit van de kredietinstellingen en op hun gevoeligheid voor renteschommelingen, met name op basis van specifiek daarvoor ontwikkelde stresstests. De resultaten van deze tests werden ook gebruikt bij de jaarlijkse risicobeoordeling en kwantificering van het benodigd kapitaal en de benodigde liquiditeit (Supervisory Review and Evaluation Process, SREP). Het SSM werkte ook zijn richtsnoeren inzake het beheer van problemleningen af. Daarnaast werd er prioritaire aandacht besteed aan de tenuitvoerlegging van de boekhoudnorm IFRS 9 en aan de uitbesteding van verschillende bankdiensten. Tot slot publiceerde het SSM zijn specifieke verwachtingen voor de kwaliteit van het intern proces voor de beoordeling van de toereikendheid van het kapitaal (ICAAP) en van de liquiditeit (ILAAP). Hierin werd benadrukt dat de praktijken van de kredietinstellingen ter zake moeten worden verbeterd. Via de Joint Supervisory Teams was de Bank betrokken bij al deze activiteiten.

Op nationaal niveau ging via horizontale analyses bijzondere aandacht uit naar de rente- en marktrisico's en naar de bedrijfsmodellen van de Belgische banken. De Bank zag ook toe op de tenuitvoerlegging van de structurele hervormingen, die tot doel hebben bepaalde handelsactiviteiten te verbieden of te beperken. Ten slotte nam de Bank nota en verzekerde ze de follow-up van de aanbevelingen die werden geformuleerd in het kader van de Optimacommissie en de commissie Panama Papers.

Op het gebied van de internationale bancaire regelgeving vonden er zowel op mondiaal niveau ontwikkelingen plaats, met de afwerking van de zogenaamde Basel III-regelgeving door het Bazels Comité voor Banktoezicht, als op Europees niveau, met de voortzetting van de onderhandelingen over de bijwerking van de Europese bancaire regelgeving. Op nationaal niveau paste de Bank haar reglement over de aan nationale toezichthoudende autoriteiten toegekende opties en discreties aan. Andere verduidelijkingen werden aangebracht in het kader van de besprekingen over de verdeling van de bevoegdheden tussen de ECB en de nationale toezichthoudende autoriteiten.

1. Cartografie van de sector en operationele aspecten

1.1 Populatie en classificatie van de Belgische banken volgens de SSM-criteria

Eind 2017 telde de populatie van de Belgische banken 104 instellingen. Terwijl het aantal kredietinstellingen naar Belgisch recht stabiel bleef, nam het aantal bijkantoren van kredietinstellingen die ressorteren onder het recht van een andere lidstaat van de EER (Europese Economische Ruimte) met vier eenheden af.

Zoals toegelicht in het Verslag van 2016 (zie paragraaf C.1 van het deel 'Prudentiële regelgeving en prudentieel beleid') oefent de ECB via het SSM rechtstreeks toezicht

uit op alle instellingen van het eurogebied die als belangrijk worden beschouwd (significant institutions, SI's), en wordt zij hierin bijgestaan door de nationale toezichthoudende autoriteiten. Deze nationale toezichthoudende autoriteiten blijven rechtstreeks toezicht uitoefenen op de minder belangrijke instellingen (less significant institutions, LSI's), met weliswaar de mogelijkheid voor de ECB om direct toezicht uit te oefenen op deze instellingen wanneer dat nodig is voor de consistente toepassing van haar toezichtsnormen.

Wat de SI's betreft, neemt de NBB deel aan 15 gemeenschappelijke toezichtteams onder de leiding van de ECB (joint supervisory teams, JST's) die toezicht uitoefenen op belangrijke Belgische instellingen of groepen van belangrijke Belgische instellingen, zowel Belgische banken met een Belgische moeder als in België gevestigde dochters

TABEL 23 VERLOOP VAN HET AANTAL ONDER TOEZICHT STAANDE INSTELLINGEN
(eindeperiodegegevens)

	2016	2017
Kredietinstellingen	108	104
Naar Belgisch recht	34	34
Bijkantoren die ressorteren onder het recht van een lidstaat van de EER	50	46
Bijkantoren die ressorteren onder het recht van een staat die geen lid is van de EER	8	8
Financiële holdings	6	5
Financiële dienstengroepen	4	5
Andere financiële instellingen ⁽¹⁾	6	6
Beleggingsondernemingen	33	32
Naar Belgisch recht	20	19
Bijkantoren die ressorteren onder het recht van een lidstaat van de EER	11	11
Financiële holdings	2	2

Bron: NBB.

(1) Gespecialiseerde dochters van kredietinstellingen en kredietinstellingen die aangesloten zijn bij een centrale instelling waarmee zij een federatie vormen.

van een niet-Belgische moeder die ressorteert onder het SSM, als in België gevestigde banken met een niet-Belgische moeder die niet ressorteert onder het SSM, noch onder het recht van een lidstaat van de EER. De groep van Belgische LSI's telt 16 banken (exclusief de financiële holdings en dienstengroepen).

1.2 Operationele aspecten

Inspecties

De sinds 2015 opgetekende toename van het aantal inspecties ter plaatse in de banksector heeft zich in 2017 voortgezet. De meeste van deze inspecties werden uitgevoerd bij SI's. Overeenkomstig de door het SSM vastgestelde toezichtprioriteiten hadden de inspecties hoofdzakelijk betrekking op de financiële risico's die door de banken worden gelopen, en op de organisatie van hun controlefuncties. De in het kader van het SSM uitgevoerde inspecties worden steeds vaker toevertrouwd aan gemengde teams die bestaan uit inspecteurs van verschillende toezichthoudende autoriteiten die deel uitmaken van het SSM.

TABEL 24 OPSPLITSING VAN DE BELGISCHE BANKEN VOLGENS DE CLASSIFICATIECRITERIA VAN HET SSM

Belangrijke instellingen (SI's)	Minder belangrijke instellingen (LSI's)
Met Belgische moeder	Anbang Groep – Bank Nagelmackers
Argenta	Byblos Bank Europe
AXA Bank Belgium	CPH
Belfius	Crelan Groep (Crelan, Europabank)
Degroef Petercam	Datex Groep – CKV
Dexia (financiële holding)	Dierickx-Leys
KBC Groep – KBC Bank, CBC	ENI
Met een niet-Belgische moeder die ressorteert onder het SSM	Euroclear
BNP Paribas Fortis, bpost bank	Finaxis Groep – ABK, Delen Private Bank, Bank J. Van Breda & C°
CMNE Groep – Beobank, Banque Transatlantique Belgium	Shizuoka Bank
ING Groep (ING Belgium, Record Bank)	United Taiwan Bank
Banca Monte Paschi Belgio	Van de Put & C°
MeDirect Bank	VDK Spaarbank
Puilaetco Dewaay Private Bankers	
Santander Consumer Bank	
Société Générale Private Banking	
Met een niet-Belgische moeder die niet ressorteert onder het SSM, noch onder het recht van een lidstaat van de EER	
Bank of New York Mellon	

Bron: NBB.

Voor de aangelegenheden die niet tot de bevoegdheid van de ECB behoren, werden inspecties verricht bij alle instellingen die onder het prudentieel toezicht van de Bank staan. De nadruk werd met name gelegd op de voorkoming van het witwassen van geld en de financiering van terrorisme.

Interne modellen

Het TRIM-project (Targeted Review of Internal Models) strekt ertoe de geloofwaardigheid te versterken en de geschiktheid en de relevantie te bevestigen van de interne modellen die door de SI's worden gebruikt om de eigenvermogensvereisten te berekenen. Dit project heeft met name tot doel de overeenstemming van de interne modellen met de reglementaire normen te controleren, de toezichtspraktijken binnen het SSM te harmoniseren en de ongegronde variabiliteit van de risicogewogen activa te verminderen.

De eerste bezoeken ter plaatse in het kader van de TRIM vonden plaats in 2017. Deze eerste reeks bezoeken had betrekking op de modellen voor de berekening van het kredietrisico voor de retailcliënten en de kmo's en op de modellen voor de berekening van het marktrisico. Er werden in 2017 acht bezoeken afgelegd in België.

Dankzij de voorbereidende werkzaamheden in 2016 konden deze bezoeken steunen op een gemeenschappelijke methodologie en eenvormige inspectietechnieken, die een beschrijving omvatten van de werkzaamheden die ter plaatse moeten worden uitgevoerd door elk inspectieteam. Door gemeenschappelijke methodologieën en technieken toe te passen, kunnen bovendien de resultaten van elk bezoek in het SSM worden vergeleken. Het SSM heeft een 'gids voor de TRIM' opgesteld waarin de verwachtingen van de toezichthoudende autoriteiten worden verduidelijkt en een gemeenschappelijke interpretatie van de regelgeving binnen het SSM wordt vastgelegd. Deze stap was noodzakelijk om één van de doelstellingen van de TRIM te verwezenlijken, namelijk de harmonisatie van de toezichtspraktijken. Aldus zal de kwaliteit van de modellen en van de hypothesen van de modellen dankzij de gids op een meer geharmoniseerde wijze kunnen worden beoordeeld.

Een tweede reeks bezoeken zal in 2018 en 2019 plaatsvinden. De bezoeken inzake de modellen voor de berekening van het marktrisico zullen worden afgerond, en de nieuwe bezoeken zullen betrekking hebben op de modellen die door de SI's worden gebruikt voor de berekening van het kredietrisico van de portefeuilles die in het verleden een gering aantal wanbetalingen bevatten (ondernemingen, financiële instellingen, gespecialiseerde financiering).

Belgische structurele hervormingen

De Bank is de bevoegde autoriteit voor de naleving van de bepalingen inzake de beperking van de handelsactiviteiten van kredietinstellingen (ook wel 'structurele hervormingen' genoemd). De bankwet en het reglement van de Bank van 1 april 2014⁽¹⁾ omkaderen de regelgeving inzake structurele hervormingen en stellen een principieel verbod in op handel voor eigen rekening, met evenwel diverse mogelijkheden tot afwijking. De structurele hervormingsmaatregelen zijn niet op Europees niveau gereguleerd en vallen derhalve onder het toezicht van de Bank. Inmiddels heeft de Europese Commissie beslist haar voorstel om een Europese regelgeving ter zake in te voeren, in te trekken. Naast België beschikken onder meer ook Duitsland, Frankrijk en Groot-Brittannië op heden over een nationale wetgeving inzake structurele hervormingen in de banksector.

De Belgische bankwet verbiedt dat kredietinstellingen naar Belgisch recht die deposito's aantrekken of schuldinstrumenten uitgeven die gedekt zijn door de Belgische depositobeschermingsregeling, handelsactiviteiten voor eigen rekening of bepaalde handelsactiviteiten met een zeer hoog risico uitoefenen. Vijf categorieën van handelsactiviteiten zijn echter nog toegelaten. Het verlenen aan cliënten van beleggings- en nevendiensten, inclusief diensten voor afdekking, en het op basis van een contractuele verplichting onderhouden van een liquide markt via het continu noteren van bied- en laatprijzen voor een bepaald type van effect of financieel instrument, vormen de eerste twee toegelaten handelsactiviteiten. Er geldt evenmin een verbod op handelsverrichtingen die ofwel een effectieve economische afdekking behelzen van de verschillende risico's die inherent zijn aan de balans van een financiële instelling, of die verbonden zijn aan een gezond beheer van de liquiditeiten of, tot slot, die voortvloeien uit strategische beslissingen met betrekking tot het beheer van een duurzame en liquide beleggingsportefeuille van de betrokken instelling, op voorwaarde dat al deze handelsverrichtingen voldoen aan welomschreven criteria en normen.

Voor de toegelaten handelsactiviteiten gelden zowel kwantitatieve als kwalitatieve vereisten. Aan de financiële instellingen wordt een ontradende kapitaaltoeslag opgelegd ingeval de toegelaten handelsactiviteiten één van de in het reglement vermelde kwantitatieve drempels overschrijden. Deze materialiteitsdrempels omvatten een eerste, op volume gebaseerde drempel waarbij de som van de handelsactiva niet groter mag zijn dan 15 % van

(1) Reglement van de Nationale Bank van België van 1 april 2014 betreffende de handelsactiviteiten voor eigen rekening.

de totale activa, en een tweede, risicogebaseerde drempel waarbij de som van de eigenvermogensvereisten voor marktrisico niet groter mag zijn dan 10% van de totale eigenvermogensvereisten.

Om de opvolging te verzekeren van de toepassing van de regelgeving inzake structurele hervormingen in de Belgische banksector, voert de Bank sinds 2015 horizontale analyses uit op basis van kwantitatieve en kwalitatieve rapporteringstabellen. Daarnaast heeft de Bank in de loop van 2017 een aantal inspecties ter plaatse uitgevoerd om de naleving van de Belgische wetgeving te controleren. Door de rapporteringsverplichting te combineren met gerichte ad-hoc inspecties kan de toezichhouder de algemene naleving van de regelgeving inzake structurele hervormingen beoordelen.

Aan de hand van de gegevens van de kwantitatieve rapportering kon een daling worden opgetekend van de toegelaten handelsactiviteiten onder impuls van de regelgeving inzake structurele hervormingen maar ook door bijvoorbeeld de beperkingen veroorzaakt door de hefboomratio. Als gevolg van deze hefboomratio nemen instellingen maatregelen om de derivatenportefeuilles te beperken, maken ze gebruik van bilaterale netting of wikkelen ze bestaande derivatentransacties af via een centrale tegenpartij. Al deze maatregelen hebben bijgedragen tot een vermindering van de risico's voor de Belgische banksector.

De in het reglement gespecificeerde materialiteitsdrempels vormen echter geen beperking voor de handelsactiviteiten van de Belgische banken. Uit de kwartaalrapportering blijkt dat de op volume gebaseerde ratio significant

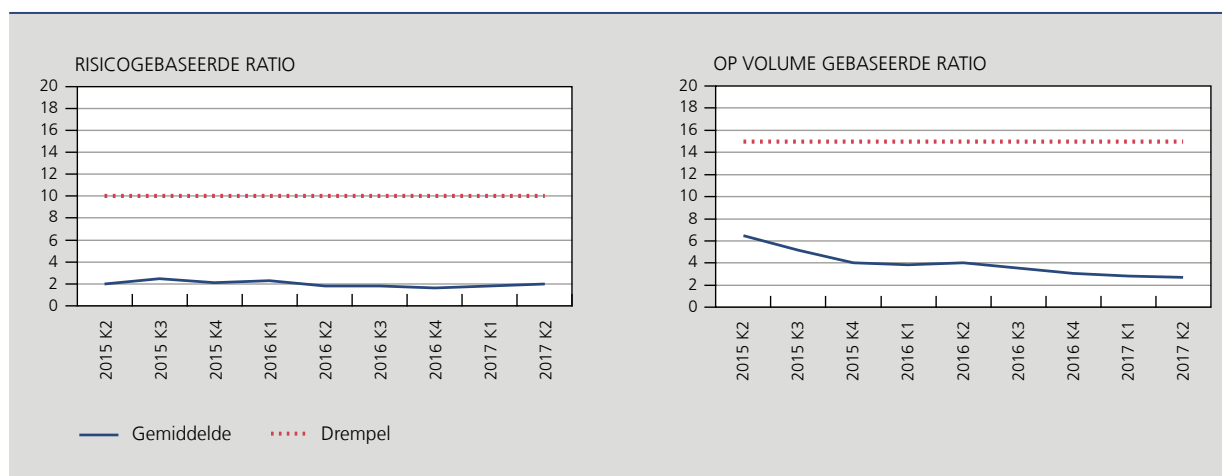
is afgenomen sinds 2014. Alle instellingen voldoen aan de toegelaten drempel van 15% met een zeer grote veiligheidsmarge. De derivatenpositie is een belangrijke determinant voor de op volume gebaseerde ratio. Het bedrag van de voor handelsdoeleinden aangehouden derivaten nam af op de actief- en passiefzijde van de balans van elke rapporterende instelling tijdens de periode van eind 2014 tot eind 2016. Voor de risicogebaseerde ratio wordt eveneens gemiddeld een neerwaarts verloop opgetekend sinds 2014. Ook hier voldoen alle instellingen aan de toegelaten drempel van 10% met een zeer grote veiligheidsmarge.

Hoewel het regelgevingskader tot doel heeft te voorkomen dat financiële instellingen hun handelsactiviteiten opbouwen naar de ongewenst hoge niveaus van vóór de financiële crisis en daardoor bepaalde risico's accumuleren, beoogt het reglement tevens voldoende ruimte te geven voor de handelsactiviteiten die nodig zijn ter ondersteuning van de economie en het eigen beheer van de instelling (ALM en liquiditeitsbeheer).

Commissies Optima en Panama Papers

Het Belgisch Parlement stelde op 7 juli 2016 een parlementaire commissie in die werd belast met het onderzoek naar de oorzaken van het faillissement van Optima Bank en de eventuele belangenvermenging tussen Optima Groep en haar componenten enerzijds en de overheid anderzijds. In het verslag van de onderzoekscommissie, dat op 28 juni 2017 werd uitgebracht, komen achtereenvolgens de volgende elementen aan bod: het bedrijfsmodel en de beleidsvoering van Optima Bank, de rol van de financiële

GRAFIEK 90 VERLOOP VAN DE RATIO'S BETREFFENDE DE HANDELSACTIVITEITEN VAN DE BELGISCHE BANKEN
(gegevens op geconsolideerde basis, in %)



Bron: NBB.

toezichthouders, de beoordeling van de wetgeving en van de instrumenten voor financieel toezicht, de relatie tussen Optima Bank en de andere vennootschappen van Optima Groep, de band tussen Optima Bank en de overheidsinstanties en, tot slot, het onderzoek naar fiscale fraude en, in het bijzonder, fraude- en witwasmechanismen. Belangrijk gegeven bij de opzet en de organisatie van haar werkzaamheden was dat de commissie rekening diende te houden met het feit dat een aantal elementen van het dossier deel uitmaakten van een lopend gerechtelijk onderzoek.

De onderzoekscommissie kon voor haar werkzaamheden onder meer steunen op de databank die de Bank haar ter beschikking stelde in een dataroom die geopend was van september 2016 tot eind juni 2017, en die alle stukken van het administratief dossier van de Bank bevatte. De Bank gaf eveneens omstandig en schriftelijk antwoord op alle vragen om toelichting en documentatie.

In haar analyse van de rol van de Bank analyseerde de onderzoekscommissie het optreden van de Bank in het licht van de informatie en de toezichtinstrumenten waarover deze laatste beschikte op het ogenblik dat zij haar keuzes moest maken en beslissingen moest nemen ten aanzien van Optima. De commissie bevestigde ook het standpunt dat de toegang tot de financiële markt niet in die mate dient te worden aangescherpt dat de instapdrempels nieuwe, in de regel kleinere instellingen met specifieke bedrijfsmodellen uitsluiten. Een dergelijke benadering zou vooral gunstig zijn voor de bestaande, grotere financiële instellingen, die verder zouden groeien en zo het systeemrisico binnen de financiële sector nog zouden kunnen doen toenemen. Bij haar beoordeling van de rol van de toezichthouders ging de commissie overigens niet uit van de veronderstelling dat het prudentieel toezicht a priori zou zijn gericht op het voorkomen van elk faillissement van een financiële instelling, wat de zogenaamde moral hazard zou bevorderen. En inderdaad, wanneer de toezichthouders een 'zero failure'-beleid zouden hanteren, dan zouden banken immers een verkeerd signaal kunnen krijgen in die zin dat ze zouden kunnen aannemen dat hun faillissement steeds zal worden voorkomen door een ingrijpen van de toezichthouders en/of van de overheid, ongeacht de risico's die zij nemen. De commissie hanteerde daarentegen de aanname dat de impact van een faillissement moet worden opgevangen door goed werkende mechanismen voor afwikkeling, vereffening (al dan niet in het kader van de faillissementsprocedure) en de schadeloosstelling van de deposanten volgens de ter zake geldende regels.

De Bank heeft akte genomen van de bevindingen en de aanbevelingen van het parlement en zal haar volledige medewerking verlenen aan de uitvoering ervan, in

samenhang met de aanbevelingen die het parlement in het kader van de Panama papers heeft gedaan.

Uit de analyse van de aanbevelingen bleek dat sommige ervan gericht waren op de concrete uitoefening van het toezicht. Bijgevolg dient bij de omzetting van deze aanbevelingen rekening te worden gehouden met de institutionele context in het kader van het SSM, waarbij de ECB niet alleen verantwoordelijk is voor het toezicht op de SI's maar ook, op onrechtstreekse wijze, op dat van de LSI's. Vanuit dit oogpunt moet het toezicht op de SI's en de LSI's zo coherent mogelijk worden georganiseerd.

Op regelgevend vlak werden reeds verschillende initiatieven genomen om tegemoet te komen aan een reeks aanbevelingen, met name inzake de strijd tegen het witwassen van geld en de financiering van terrorisme, compliance, fit and proper en bijzondere mechanismen. Sommige aanbevelingen werden reeds voortijdig ten uitvoer gelegd of kunnen op relatief korte termijn ten uitvoer worden gelegd. Voor andere aanbevelingen is er in het licht van het bestaande toezichtskader geen specifieke follow-up vereist. Tot slot heeft de Bank zich ook toegelegd op een aantal aanbevelingen waarvan de omzetting meer tijd vergt, zoals die op het gebied van bijzondere mechanismen, aangezien elk initiatief met betrekking tot deze onderwerpen moet worden gesteund door andere betrokken partijen.

2. Toezicht in het kader van het gemeenschappelijk toezichtmechanisme

2.1 Toezichtsprioriteiten en beoordeling van de risico's

Het verslagjaar was het derde volledige werkingsjaar van het SSM, dat belast is met het prudentieel toezicht op de belangrijkste bankgroepen die in België actief zijn.

Bij zijn werkzaamheden heeft het SSM zich dit jaar voornamelijk laten leiden door de risicoanalyse en de ontwikkelingen in de banksector. De rentabiliteit van de banken van het eurogebied bleef onder druk staan, hetgeen toe te schrijven is aan cyclische factoren, zoals de lage rentevoeten in het eurogebied, die de rentemarge van de banken aanzienlijk aantasten, zonder dat dit gecompenseerd wordt door een voldoende grote stijging van het kredietvolume, maar ook aan structurele factoren, zoals het overmatige aantal probleemleningen (non-performing loans) in de banksectoren van sommige landen, en het feit dat de werkingskosten onvoldoende gedaald zijn. Tegen

die achtergrond heeft het SSM zijn prioriteiten voor 2018 vastgelegd. Daarbij heeft het zijn werkzaamheden op verschillende specifieke domeinen toegespitst.

In 2016 is het SSM van start gegaan met een thematische analyse van de bedrijfsmodellen en van de bronnen van rentabiliteit van de banken. Deze analyse is voornamelijk gebaseerd op een onderzoek van de bedrijfsplannen en van de maatregelen om de bedrijfsmodellen aan te passen aan de geïdentificeerde toekomstige uitdagingen, met name op het vlak van de digitalisering of de inschakeling van externe bedrijven (outsourcing). Aan de hand van deze analyse, die zal worden voortgezet in 2018, zullen de zwakke punten van de banken op het gebied van rentabiliteit beter geïdentificeerd kunnen worden en zal de geschiktheid kunnen worden beoordeeld van de maatregelen die ze in het kader van hun strategisch plan zullen nemen.

De beoordeling van de gevoeligheid van de rentemarges voor rentebewegingen is van bijzonder belang in een lagerenteomgeving en vanuit het perspectief van een potentiële stijging van deze rentevoeten. In het afgelopen jaar was deze analyse met name gebaseerd op de resultaten van een stresstesttoefening (zie kader 12 van het deel 'Prudentiële regelgeving en prudentieel toezicht').

Een van de factoren die de rentabiliteit van sommige Europese banken en hun vermogen om de reële economie te ondersteunen aanzienlijk aantast, blijft het bovenmatig aantal problemleningen. In dit verband heeft het SSM de laatste hand gelegd aan zijn richtsnoeren voor het beheer van deze leningen en heeft het de kredietinstellingen gevraagd geloofwaardige strategieën vast te leggen om hun portefeuille problemleningen geleidelijk af te bouwen. De instellingen met een hoog bedrag aan problemleningen in vergelijking met het nationale gemiddelde moesten een dergelijke strategie uitstippelen. De uitgestippelde strategieën werden ter goedkeuring voorgelegd aan het SSM, dat beoordeeld heeft of ze voldoende ambitieus maar niettemin realistisch zijn, rekening houdend met zowel de financiële en operationele capaciteit van de betrokken banken als met de juridische en justitiële context waarin ze werkzaam zijn. In 2018 zal het SSM de uitvoering van deze maatregelen en de efficiëntie ervan nauwlettend volgen.

Naast deze richtsnoeren heeft het SSM ook een consultatiedocument gepubliceerd waarin zijn verwachtingen met betrekking tot de prudentiële voorzieningen voor problemleningen worden uiteengezet. In dit verband stelt het voor dat de instellingen voor de berekening van het prudentieel eigen vermogen een voorzieningenniveau van 100 % toepassen op het niet-gecollateraliseerde deel van

alle leningen die al langer dan twee jaar als dubieus worden beschouwd, en een voorzieningenniveau van 100 % op het gecollateraliseerde deel van alle leningen die al langer dan zeven jaar dubieus zijn, tenzij de instelling op objectieve basis kan aantonen dat een dergelijk niveau van voorzieningen niet gerechtvaardigd is. Het doel van deze standaard is in de toekomst te vermijden dat het volume aan problemleningen zonder voldoende dekking een niveau bereikt dat onhoudbaar is voor de sector. Als dit voorzieningenniveau niet kan worden verantwoord in de boekhouding, met name met toepassing van de IFRS normen, zullen de betrokken instellingen worden verzocht hun eigen vermogen dienovereenkomstig aan te passen. Deze norm voor prudentiële voorzieningen zal van toepassing zijn op de leningen die na 1 januari 2018 als dubieus worden aangemerkt. Voor de leningen die op die datum dubieus zijn zal het SSM in een later stadium een voorstel doen.

Voorts heeft het SSM zijn thematische toetsing afgerond over de voorbereiding van de kredietinstellingen op de toepassing van de boekhoudnorm IFRS 9, die in 2018 van kracht wordt en een aanzienlijke invloed zal hebben op het volume van de voorzieningen voor schuldvorderingen (zie paragraaf D.3.3. van het deel 'Prudentiële regelgeving en toezicht').

Daarnaast blijft de adequaatheid van het risicobeheer en van de solvabiliteits- en liquiditeitsposities een permanent aandachtspunt, vooral in een periode van zwakke rentabiliteit, waar de capaciteit om kapitaal te genereren beperkt is en de neiging kan bestaan om voor risicovollere strategieën te opteren (zoektocht naar rendement).

Vanuit deze optiek is het van essentieel belang dat de instellingen over nauwkeurige en betrouwbare gegevens beschikken om hun risico's goed te kunnen identificeren, meten en beheren. In dit verband blijft het SSM de instellingen voortdurend onder druk zetten om te voldoen aan de internationale normen op het gebied van gegevenskwaliteit en -aggregatie en interne rapportering over de risico's.

Het SSM publiceerde ook zijn specifieke verwachtingen voor de kwaliteit van het intern proces voor de beoordeling van de toereikendheid van het kapitaal (ICAAP) en van de liquiditeit (ILAAP), waarbij werd benadrukt dat de praktijken van de kredietinstellingen ter zake moeten worden verbeterd. Wat de risicometing betreft, verwacht het SSM dat de instellingen hun risico's en kapitaalbehoeften zowel op economische basis beoordelen als op basis van de reglementaire eigenvermogensvereisten. Rekening houdend met hun bedrijfs- en financiële plannen zouden de instellingen aldus in staat moeten zijn om een niveau

van reglementair eigen vermogen aan te houden dat hoger is dan dat van de totale reglementaire vereisten, met inbegrip van alle kapitaalbuffers. In het geval van een ernstige crisis (adverse stress test) zouden de instellingen er ook voor moeten zorgen dat het kapitaalniveau hoger blijft dan de minimumvereisten (soms van de zogenoemde pijler 1- en pijler 2-vereisten).

Het SSM heeft ook vastgesteld dat de instellingen de neiging hebben om talrijke diensten vaker uit te besteden (outsourcing), met name om hun kosten te beperken. Naar aanleiding van die vaststelling is het ook van start gegaan met een thematische toetsing over dit onderwerp om de gerelateerde risico's te identificeren, goede praktijken vast te stellen en een kader te ontwikkelen voor de beheersing van deze risico's. Wat meer in het bijzonder de ontwikkelingen op het gebied van digitalisering betreft, heeft het SSM zijn methodologie vastgesteld voor de beoordeling van IT-risico's, met name cyberrisico's, en heeft het deze geïntegreerd in zijn procedure van prudentiële toetsing en evaluatie (SREP).

De gevolgen van de brexit zullen de activiteiten van het SSM ook in 2018 blijven beïnvloeden. De ECB zal, in samenwerking met de nationale toezichthoudende autoriteiten, de plannen blijven onderzoeken van banken die een deel van hun activiteiten die momenteel in het Verenigd Koninkrijk worden uitgeoefend, wensen te verplaatsen naar het eurogebied. Bijzondere aandacht zal worden besteed aan de tenuitvoerlegging van de door de ECB vastgestelde beleidsmaatregelen om te vermijden dat in het eurogebied een vergunning wordt verleend aan bancaire entiteiten die de aan hun activiteiten verbonden risico's onvoldoende beheersen. De ECB zal overigens zorgen voor de opvolging van de invloed van de brexit op de activiteiten van de Europese banken, alsook van de maatregelen die door deze laatste ten uitvoer worden gelegd om de gevolgen ervan te beperken.

Naast haar deelname aan de verschillende werkzaamheden van het SSM heeft de Bank ook diverse horizontale analyses verricht die specifiek op de Belgische banksector zijn gericht (zie kader 11).

Kader 11 – Horizontale analyses van de banksector

De Bank zorgt voor een regelmatige opvolging van de verschillende risico's waarmee de banksector wordt geconfronteerd. Deze algemene analyses hebben met name betrekking op het verloop van de balans, van de rentabiliteit en van de liquiditeits- en solvabiliteitspositie van de kredietinstellingen. Daarnaast ziet de Bank reeds verscheidene jaren nauwgezet toe op het verloop van de portefeuilles hypothecaire leningen van de voornaamste Belgische banken (zie paragraaf B.1. van het deel 'Prudentiële regelgeving en prudentieel toezicht'). In 2017 heeft de Bank ook horizontale analyses uitgevoerd met betrekking tot verschillende specifieke thema's. De analyses betreffende de bedrijfsmodellen van de banken en het rente- en marktrisico worden hieronder toegelicht.

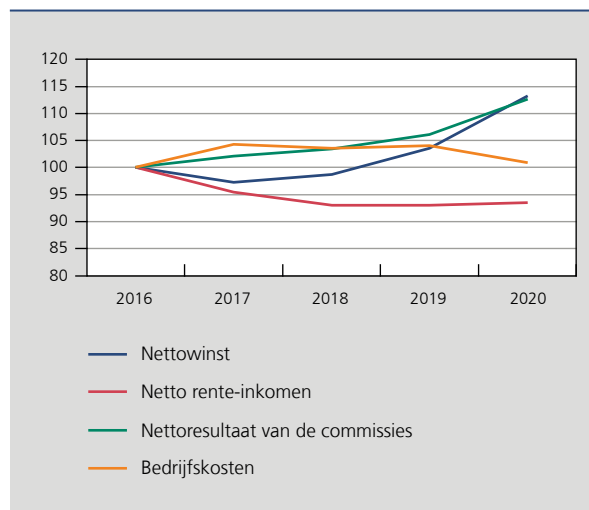
Bedrijfsmodellen

De Bank voert jaarlijks een horizontale analyse uit van de strategische en financiële plannen van de voornaamste Belgische kredietinstellingen. Met deze analyse wordt beoogd inzicht te verkrijgen in het door de banken zelf verwachte verloop van de rentabiliteit van de banksector, van de voornaamste activiteiten van deze sector en van de eventuele onderliggende systeemrisico's. Indien blijkt dat banken eenzelfde strategie hanteren, kunnen individuele maatregelen van banken immers leiden tot aanzienlijke systeemrisico's.

Zoals eerder beschreven (zie hoofdstuk 3 van het deel 'Economisch en financiële ontwikkelingen' van dit Verslag) staat de rentabiliteit van de Belgische banksector, hoewel deze groter is dan het gemiddelde voor het eurogebied, momenteel onder druk als gevolg van verschillende factoren zoals het terugplooiën van de Belgische banken op de Belgische markt sinds de financiële crisis, de daaruit voortvloeiende verscherpte concurrentie en de lagerenteomgeving. Deze druk op de onderliggende rentabiliteit van de Belgische banken onderstreept het belang van een prospectieve opvolging van deze ontwikkelingen waarbij de eventuele risico's kunnen worden geïdentificeerd. Uit deze analyse blijkt dat banken verwachten dat deze druk nog even zal aanhouden, maar dat ze sterk uiteenlopende meningen hebben over het tijdstip waarop opnieuw winstgroei kan worden verwacht.



VOORUITZICHTEN INZAKE RENTABILITEIT IN DE STRATEGISCHE EN FINANCIËLE PLANNEN VAN DE VOORNAAMSTE BELGISCHE BANKEN ⁽¹⁾



Bron: NBB op basis van de door de voornaamste Belgische banken gemaakte vooruitzichten.

(1) Vooruitzichten voor 2017-2020, uitgedrukt in verhouding tot de resultaten van 2016.

De in 2017 uitgevoerde analyse wijst er inderdaad op dat de meeste instellingen verwachten dat hun nettorente inkomsten de komende jaren zullen dalen. De lagerenteomgeving ondersteunt weliswaar de kredietproductie maar leidt tegelijkertijd tot een toenemende afkalving van de transformatiemarge. Zelfs wanneer de banken erin slagen hun kredietgroei te doen toenemen, waar de meeste banken van uitgaan, zou er volgens de sector nog steeds een neerwaartse tendens van de nettorente-inkomsten worden opgetekend.

Een dergelijke stijging van het kredietvolume zou echter leiden tot een aanzienlijke druk op de prijszetting van de kredieten. In dergelijke marktomstandigheden dienen de kredietverleningsvoorwaarden dus nauwgezet te worden opgevolgd. In hun vooruitzichten verwachten de banken echter dat de niveaus van de voorzieningen voor verliezen op vorderingen historisch laag zullen liggen en vergelijkbaar zullen zijn met de niveaus die de laatste jaren werden waargenomen.

Alle banken zijn voornemens het verlies aan rente-inkomsten deels te compenseren met de groei van hun inkomsten uit commissies. Die zouden voornamelijk moeten toenemen via de verkoop van beleggingsfondsen en –diensten en van verzekeringsproducten. Inkomsten uit commissies zijn echter sterk afhankelijk van het marktklimaat, waardoor het bedrag moeilijk in te schatten is. Daardoor zijn deze bronnen van inkomsten meer volatiel dan de traditionele rente-inkomsten.

Gezien de druk op de inkomstenzijde en de uitdaging die de intrede van nieuwe spelers vormt, zien de meeste banken zich genoodzaakt hun bedrijfskosten aanzienlijk te verminderen of minstens stabiel te houden om hun winsten te handhaven. Tegen deze achtergrond voorzien vele banken op termijn in een geleidelijke of – bij sommige banken – zelfs aanzienlijke vermindering van de personeelskosten, door over te schakelen op digitale verkoopkanalen en toenemend gebruik te maken van automatisering. Deze ontwikkelingen moeten van nabij opgevolgd worden in het licht van met name de operationele risico's, die zij kunnen veroorzaken.



Renterisico

Als gevolg van de lage rente en van de mogelijke impact van zowel een aanhoudend lage rente als een mogelijke renteomslag, vormt het renterisico reeds verscheidene jaren een van de prioriteiten van het toezicht op de Belgische kredietinstellingen. Daarom werden het verloop van het rente-inkomen van de Belgische banken en de prudentiële maatstaven voor renterisico in het banking book de afgelopen jaren grondiger geanalyseerd. In 2017 werd bovendien gestart met een horizontale analyse van de ALM-strategieën (Asset and Liability Management) van een aantal Belgische banken, teneinde een beter inzicht te krijgen in de manier waarop zij omgaan met de uitdagingen die verband houden met de lagerenteomgeving en met de onzekerheid over het renteverloop in de komende jaren.

Belgische banken hebben over het algemeen relatief veel activa waarvan de rente is vastgelegd voor een lange periode en die voornamelijk gefinancierd worden met zicht- en spaardeposito's. Zoals blijkt uit de bredere analyse van de bedrijfsmodellen, drukt de lagerenteomgeving op de rente-inkomsten van de Belgische banken nu de rentes op de deposito's hun bodempeil hebben bereikt, terwijl het rendement van de activa geleidelijk neerwaarts wordt herzien, wat nog wordt versterkt door de vervroegde terugbetalingen van hypothecaire leningen.

In een lagerenteomgeving kunnen banken daarom geneigd zijn om de duration gap tussen hun activa en passiva te vergroten, waardoor hun transformatiemarge en bijgevolg hun nettorente-inkomsten kunnen toenemen indien de rente laag blijft. Een grotere duration gap maakt de banken echter ook kwetsbaarder voor een rentestijging. Tegen deze achtergrond wordt met de analyse van de ALM-strategieën van de Belgische banken getracht meer inzicht te verschaffen in de beslissingen die de afgelopen jaren werden genomen met betrekking tot de positionering van de banken ten aanzien van de verschillende mogelijke ontwikkelingen in de rentecurve en van de gevolgen hiervan voor de rentegevoeligheid. De eerste resultaten wijzen erop dat de Belgische banken uiteenlopende strategieën volgen ten aanzien van toekomstige rentebewegingen.

Marktrisico

In de verslagperiode heeft de Bank ook een nieuwe horizontale analyse verricht van het marktrisico en het risico verbonden aan de aanpassing van de kredietwaardering (credit valuation adjustment, CVA)⁽¹⁾ voor de Belgische financiële sector.

Een jaarlijkse horizontale analyse is nodig om de ontwikkeling van dergelijke risico's nauwgezet te kunnen opvolgen. Deze oefening, die ook dient als benchmark om individuele resultaten af te toetsen, heeft in de eerste plaats betrekking op de voornaamste banken die moeten voldoen aan eigenvermogensvereisten voor het marktrisico en het CVA-risico. Daarnaast worden een tiental kleinere kredietinstellingen met beperkte handelsactiviteiten geanalyseerd, evenals banken met een specifiek bedrijfsmodel.

De financiële markten bleven in de loop van 2016 en het eerste semester van 2017 positief en relatief rustig. Gemiddeld beschouwd waren de voor de Belgische grootbanken geldende eigenvermogensvereisten voor marktrisico en CVA-risico beperkt tot respectievelijk 2,2 % en 2 % van het totale Pijler 1-eigenvermogensvereiste, tegenover 84,8 % voor kredietrisico en 8,7 % voor operationeel risico. De kleinere instellingen met beperkte handelsactiviteiten moeten voldoen aan een eigenvermogensvereiste voor marktrisico dat slechts 0,6 % van de totale eigenvermogensvereisten vertegenwoordigt. Voor de meeste Belgische grootbanken wordt het eigenvermogensvereiste voor marktrisico hoofdzakelijk berekend aan de hand van interne modellen, terwijl kleinere instellingen alleen gebruikmaken van de standaardbenadering. De gerapporteerde totale risicoposities in de handelsportefeuilles wijzen erop dat de positie in schuldinstrumenten het grootst is, gevolgd door de

(1) Credit Valuation Adjustment (CVA) risk: het risico op verlies veroorzaakt door veranderingen in de kredietrisicopremie van een tegenpartij als gevolg van veranderingen in diens kredietkwaliteit of, met andere woorden, in de marktwaarde van het kredietrisico van de tegenpartij.

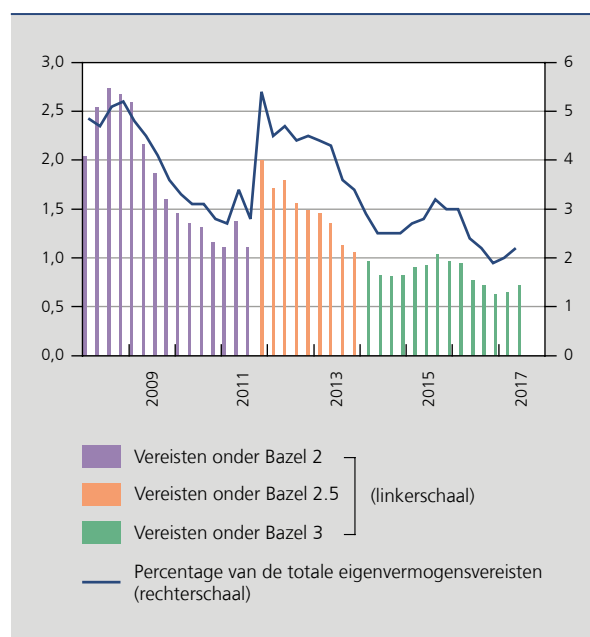


wisselkoersposities en aandelenposities. De grondstoffenposities zijn verwaarloosbaar. Het eigenvermogensvereiste voor het CVA-risico wordt hoofdzakelijk berekend op basis van de standaardmethode.

Het belang van de handelsactiviteiten van de Belgische banken is de laatste jaren drastisch verminderd. Sinds de invoering in het vierde kwartaal van 2011 van de Bazel 2.5-methodologie voor marktrisico wordt er voor bijna alle Belgische banken een geleidelijke daling van het eigenvermogensvereiste voor marktrisico vastgesteld. Deze periode werd gekenmerkt door 'de-risking'- en 'de-leveraging'-activiteiten en door een daling van de vraag naar complexere handelsproducten, tegen een achtergrond van relatieve rust op de financiële markten. Het eigenvermogensvereiste voor marktrisico dat wordt opgelegd aan de banken die momenteel als belangrijk worden beschouwd (SI's), is op lange termijn gevoelig gedaald, van ongeveer € 2 miljard in het eerste kwartaal van 2008 tot € 690 miljoen in het tweede kwartaal van 2017. De voor handelsdoeleinden aangehouden financiële activa hebben een gelijkaardig verloop laten optekenen. Tijdens dezelfde periode is het aandeel van de aldus geclassificeerde financiële activa ten opzichte van de totale activa aanzienlijk gedaald, van gemiddeld 15,3 % in het eerste kwartaal van 2007 tot 5,3 % in het tweede kwartaal van 2017.

EIGENVERMOGENSVEREISTEN VAN DE BELGISCHE BANKSECTOR VOOR MARKTRISICO

(in € miljard, tenzij anders vermeld)



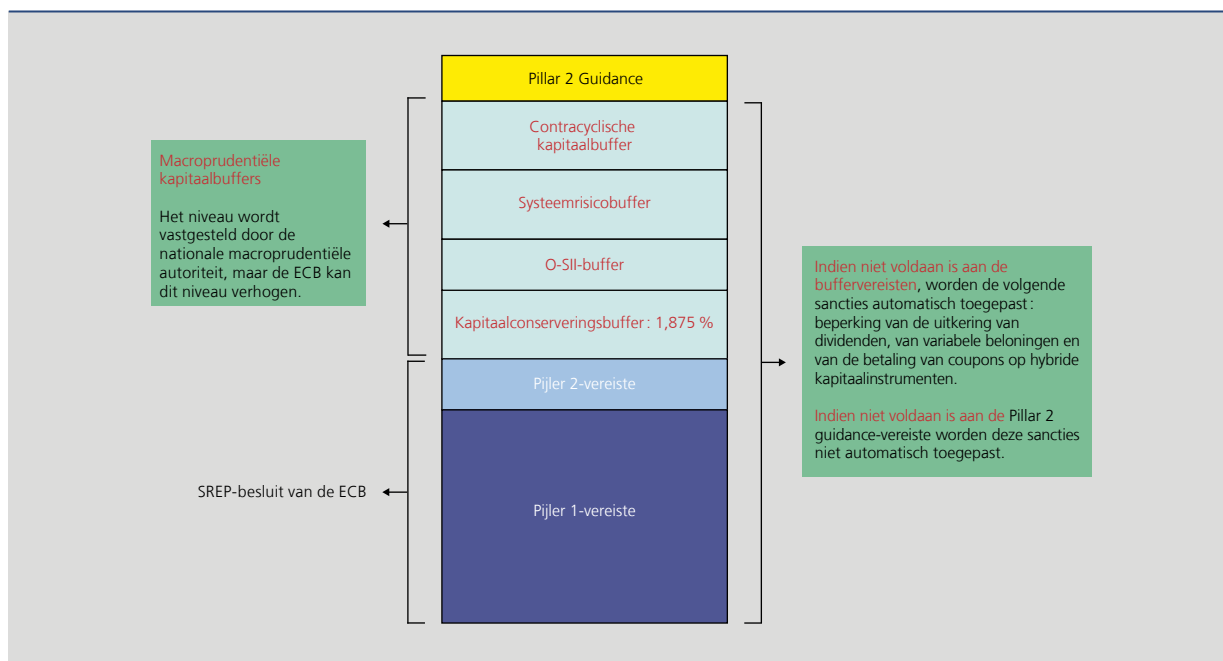
Bron: NBB.

2.2 SREP-methodologie en -resultaten

In 2017 werden de banken die onder het toezicht van het SSM (SI's) staan, aan een nieuw SREP onderworpen op basis van de methodologie die in 2015 werd ontwikkeld en van de aanpassingen die in 2016 zijn aangebracht, om rekening te houden met de resultaten van de geharmoniseerde stresstesttoefening die op basis van de situatie eind 2015 werd uitgevoerd. Het SSM had met deze resultaten rekening

gehouden in haar SREP-besluiten in het kader van de vaststelling van een aanvullende doelstelling, Pillar 2 guidance⁽¹⁾ genoemd, voor het CET 1-kapitaal. De Pillar 2 guidance

(1) In tegenstelling tot het pijler 2-vereiste, komt de Pillar 2 guidance bovenop het bedrag aan CET 1 dat nodig is om aan de kapitaalbuffervereisten te voldoen. De niet-naleving van deze doelstelling leidt niet automatisch tot prudentiële maatregelen zoals de beperking van de uitkering van dividenden, variabele beloningen of coupons op AT 1-instrumenten, die worden toegepast in geval van niet-naleving van de kapitaalbuffervereisten. Bij niet-naleving van de Pillar 2 guidance moet de bank de toezichhouder inlichten en kan het SSM prudentiële maatregelen nemen, rekening houdend met de specifieke omstandigheden.



Bron: NBB.

moet ervoor zorgen dat de CET 1-ratio in geval van een ernstige crisis hoger blijft dan de som van 5,5% van de risicogewogen activa en het door de FSB vastgesteld bedrag van de systeemrisicobuffer voor banken die als mondiaal systeemrelevante groepen zijn aangemerkt.

Voor het SREP-besluit van 2017, dat van toepassing zal zijn in 2018, en meer specifiek voor de Pillar 2 guidance, heeft

het SSM geen volledige stresstest uitgevoerd zoals in 2016 maar heeft het een grondige rentegevoeligheidsanalyse verricht voor de banken die onder zijn toezicht vallen (zie kader 12 van het deel « Prudentiële regelgeving en prudentieel toezicht »). De resultaten van deze oefening hebben geleid tot verlagingen of verhogingen van de Pillar 2 guidance met 10 of 25 basispunten ten opzichte van het niveau dat werd vastgesteld in het SREP-besluit van 2016.

Kader 12 – Stresstest voor banken met betrekking tot het renterisico

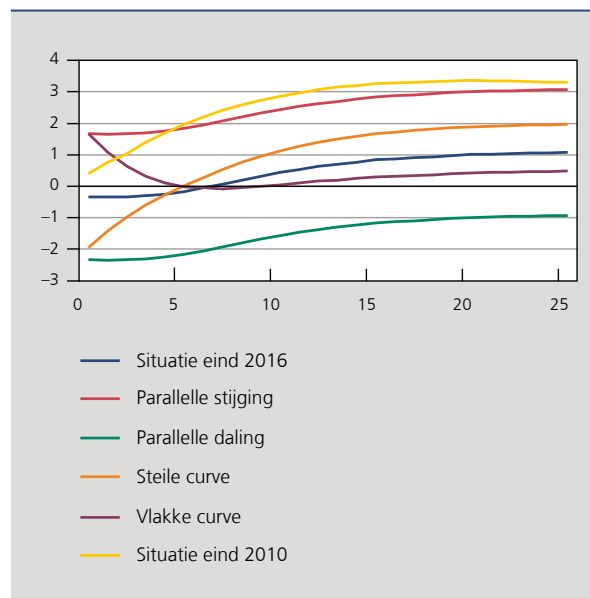
In het kader van zijn jaarlijkse stresstestoefening heeft het SSM in 2017 een stresstest uitgevoerd met betrekking tot het renterisico in de niet-handelsportefeuille (banking book) van de banken die onder het rechtstreeks toezicht van de ECB staan.

Deze stresstest was bedoeld om aanvullende informatie te verkrijgen met betrekking tot de rentegevoeligheid van de economische waarde van het eigen vermogen en van het nettorente-inkomen van de banken. De rentegevoeligheid werd getest op basis van zes rentescenario's die verschillende veranderingen in de hoogte en de vorm van de rentecurve simuleren: (1) een rentecurve die identiek is aan de curve van eind 2016, (2) een steilere curve waarbij de kortetermijnrente daalt en de langetermijnrente stijgt, (3) een vlakke rentecurve waarbij de kortetermijnrente stijgt en de langetermijnrente daalt, (4) een terugkeer naar de rentecurve van eind 2010, waarbij de curve steiler wordt doordat de langetermijnrente sterker stijgt dan de kortetermijnrente, (5) een parallelle rentestijging van 2% en (6) een parallelle rentedaling van 2%. De schokken



zijn bedoeld om bepaalde gevoeligheden bloot te leggen, maar zijn geen voorspelling van het toekomstige renteverloop in het eurogebied. De stresstest was een bottom-upoefening, wat wil zeggen dat de banken de projecties voor de renteschokken hebben verstrekt op basis van hun eigen modellen.

RENTECURVES IN DE VERSCHILLENDE SCENARIO'S



Bron: ECB.

Op basis van de resultaten van de stresstest heeft het SSM geconcludeerd dat de meeste Europese banken hun renterisico relatief goed beheeren. Uit de stresstest blijkt voor de meeste banken die onder het rechtstreeks toezicht van de ECB staan, dat hogere rentetarieven in de komende drie jaar zouden leiden tot een hoger nettorente-inkomen maar een lagere economische waarde van het eigen vermogen. De stresstest heeft ook aangetoond dat de meeste modellen die banken gebruiken om het renteherzieningsprofiel van deposito's zonder contractuele looptijd in te schatten, uitsluitend gebaseerd zijn op een periode van dalende rentevoeten en hierdoor een hoog modelrisico met zich mee zouden kunnen brengen. Ten slotte bevestigde de stresstest dat banken rentederivaten gebruiken voor het indekken van renterisicoposities en voor het verkrijgen van een bepaald renteprofiel, en dat ze uiteenlopende posities innemen ten aanzien van toekomstige rentebewegingen.

De resultaten van de stresstest en de aanvullende informatie die over de rentegevoeligheid werd verkregen, worden gebruikt in het kader van de procedure van prudentiële toetsing en evaluatie (Supervisory Review and Evaluation Process, SREP), meer in het bijzonder voor de kwalitatieve maatregelen en voor het overleg tussen de toezichthoudende autoriteit en de banken. Bovendien worden de resultaten gebruikt door het SSM om de Pillar 2 guidance van de banken bij te stellen (zie paragraaf D.2. van het deel 'Prudentiële regelgeving en prudentieel toezicht').

In totaal hebben 111 kredietinstellingen deelgenomen aan de stresstest, waaronder zes Belgische instellingen. Belgische banken hebben over het algemeen een specifiek bedrijfsmodel dat gekenmerkt wordt door een relatief groot aandeel van activa met een lange renteherzieningsperiode. Deze activa bestaan voor een groot deel uit hypothecaire leningen die voornamelijk worden gefinancierd met deposito's zonder contractuele looptijd of renteherzieningsperiode. Hierdoor hebben Belgische banken een relatief grote duration gap tussen activa en

passiva en dienen zij in grote mate een beroep te doen op derivaten om het hieruit voortvloeiende renterisico in te dekken. Het gebruik van derivaten leidt evenwel tot andere risico's. Bovendien zijn de banken sterk afhankelijk van gedragsmodellen voor de inschatting van het renteherzieningsprofiel van de deposito's zonder contractuele looptijd, alsook van de vervroegde terugbetalingen van hypothecaire leningen. Dit brengt een aanzienlijk modelrisico met zich mee. Door de grote duration gap, het aanzienlijk gebruik van derivaten en het grote modelrisico is de blootstelling van de Belgische banken aan het renterisico in het banking book groter dan gemiddeld het geval is voor de banksector van het eurogebied, wat ook tot uitdrukking kwam in de SSM-stresstest.

Hoewel er in 2017 geen wijzigingen werden aangebracht in de methodologie voor de kwantificering van de pijler 2-vereisten of van de Pillar 2 guidance van het SSM, moet worden opgemerkt dat de Europese Commissie, evenals de EBA, werkzaamheden hebben aangevat om een betere harmonisatie van de praktijken ter zake te waarborgen. Zo zou de methodologie van de ECB in 2018 verder kunnen worden aangepast om rekening te houden met de impact van deze herzieningen die op Europees niveau worden voorbereid. In 2018 moet bij het SREP ook rekening worden gehouden met de resultaten van de nieuwe geharmoniseerde stresstestoefening.

In 2016 hadden de aanpassingen in de SREP-methodologie een daling tot gevolg van het gemiddelde niveau van de pijler 2-vereisten, dat toen 2 % van de risicogewogen activa bedroeg, tegenover 3,1 % in 2015. Dit niveau was vergelijkbaar met dat wat door de andere prudentiële toezichthouders werd opgelegd buiten het eurogebied. In 2017 bleef het gemiddelde niveau van de pijler 2-vereisten stabiel ten opzichte van 2016. De drempelwaarde voor de CET1-ratio (maximum distributable amount trigger, MDA trigger) vanaf dewelke een bank verplicht is de uitkering van dividenden, variabele beloningen of coupons op aanvullend-tier 1-instrumenten te beperken overeenkomstig de Europese wetgeving, is echter verhoogd als gevolg van de voortzetting van de geleidelijke toepassing van de kapitaalconserverings- en systeemrisicobuffers.

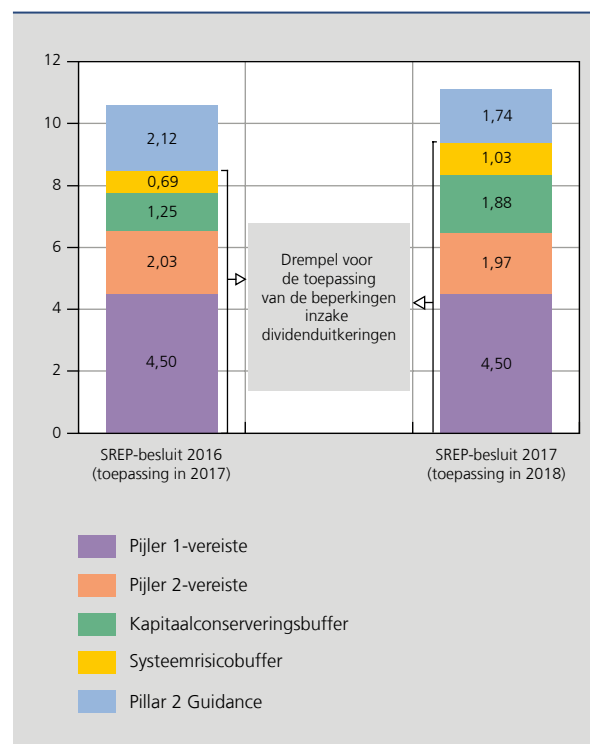
Voor de Belgische banken die onder het toezicht staan van het SSM, steeg de gemiddelde MDA trigger van 8,47 % tot 9,38 %, terwijl de pijler 2-vereisten vrijwel stabiel zijn gebleven. In 2017 bedroegen die namelijk 1,97 %, tegenover 2,03 % in 2016.

Het totale CET 1-kapitaalvereiste steeg van 10,59 % tot 11,11 %, en is dus minder toegenomen dan de MDA trigger, als gevolg van de verlaging van de Pillar 2 guidance van 2,12 % tot 1,74 %. Deze vermindering vloeit met name voort uit het feit dat het deel van de kapitaalconserverings- en systeemrisicobuffers

dat in 2018 zal worden toegepast, kan worden gecompenseerd door een vergelijkbare vermindering van de Pillar 2 guidance, die echter wel minimum 1 % moet blijven bedragen.

De Bank heeft een soortgelijke oefening uitgevoerd voor de LSI's die, in tegenstelling tot voor de SI's, onder het directe toezicht van de Bank staan. Vanaf 2018 zal bij deze oefening ook worden uitgegaan van de resultaten van de stresstests die in de loop van het verslagjaar werden ontwikkeld (zie kader 13).

GRAFIEK 92 VERANDERINGEN IN HET NIVEAU EN DE STRUCTUUR VAN DE CET 1-KAPITAALVEREISTEN (in %)



Bronnen: ECB, NBB.

Kader 13 – Experimentele stresstesttoefening voor LSI's

In 2017 voerde de Bank bij 5 LSI's een eerste experimentele stresstesttoefening uit, die deel uitmaakt van het SSM-project om een geharmoniseerde en coherente aanpak te ontwikkelen voor het SREP van de LSI's van het eurogebied. Hierbij werden drie leidende beginselen gevolgd. Ten eerste moest bij de stresstest worden uitgegaan van een constante balans (static balance sheet assumption), wat betekent dat de LSI's geen maatregelen mogen nemen die de impact van de opgelegde schok zouden verminderen, zoals een vermindering van de blootstellingen, de verkoop van activa of een kostenverlaging. Ten tweede waren de voornaamste stressfactoren hogere kredietverliezen, een lager nettorente-inkomen en, voor de meeste LSI's, verlies aan marktwaarde op hun handelsportefeuille (trading book). Ten slotte moest het verloop van de CET 1-ratio worden gesimuleerd over een horizon van drie jaar (2017-2019), in een basisscenario en in een ongunstig scenario, die beide door de ECB waren aangeleverd. Beide scenario's omvatten projecties van verschillende macro-economische en financiële variabelen, zoals het reële bbp, de werkloosheidsgraad, de huizenprijzen en de rentevoeten.

Omdat dit een experimentele oefening was, besloot de Bank een top-down benadering te hanteren zonder vooraf gegevens te verzamelen bij de instellingen. Dit zou het mogelijk maken te beoordelen of de gegevens van de prudentiële rapportering passend en toereikend zijn om als input te worden gebruikt voor een dergelijke oefening. De Bank heeft zich bij deze beslissing ook laten leiden door het feit dat kleinere LSI's in de toekomst ook aan deze stresstest zullen worden onderworpen, terwijl zij niet noodzakelijk over voldoende middelen beschikken om deze oefening uit te voeren. De resultaten van de experimentele oefening bleken onvoldoende robuust te zijn om te worden gebruikt bij de bepaling van de Pillar 2 guidance, zowel voor wat betreft het verloop van de CET 1-ratio over een horizon van drie jaar als voor de betrokken stressfactoren die aan de basis liggen van de kapitaalvermindering.

Als voorbereiding op de oefening van 2018 werden de resultaten van de experimentele stresstesttoefening besproken met de LSI's om na te gaan welke aanvullende informatie zij zouden kunnen verstrekken over hun beginsituatie en om de relevantie van de gehanteerde methodologische hypothesen te beoordelen. Deze aanvullende informatie zal niet alleen tot een verbetering van de methodologie leiden, maar zal in 2018 ook worden gebruikt bij een nieuwe stresstest voor drie prioritaire LSI's. De resultaten van deze oefening zullen worden gebruikt bij de bepaling van de Pillar 2 guidance in het kader van het SREP dat in 2018 zal worden uitgevoerd.

3. Regelgevende aspecten

3.1 Internationale regelgeving

In de internationale regelgeving voor banken deden er zich zowel ontwikkelingen voor op wereldvlak, met de afwerking door het Bazels Comité voor Banktoezicht van het zogenaamde Bazel III-pakket, als op Europees niveau, met de voortzetting van de onderhandelingen over een update van de Europese regelgeving voor banken. In de volgende paragrafen wordt nader ingegaan op de belangrijkste aspecten van deze twee thema's.

3.1.1 Definitief Bazel III-akkoord

In het Verslag van 2016 werd reeds uitgebreid ingegaan op de werkzaamheden van het Bazels Comité voor

Banktoezicht met betrekking tot de voltooiing van het Bazel III-pakket, dat voorziet in een hervorming van de reglementaire standaarden voor de banksector. Naast het pakket Bazel III-standaarden dat reeds voltooid is en dat onder meer bestaat uit een versterking van de kwaliteit en het niveau van de reglementaire eigenvermogensvereisten en uit de invoering van geharmoniseerde liquiditeitsratio's, een hefboomratio en macroprudentiële buffers die bovenop de minimumvereisten komen, heeft het Comité verdergewerkt aan de versterking van de geloofwaardigheid van de noemer van de risicogewogen kapitaalratio. De herziening van de berekening van deze noemer, namelijk de risicogewogen activa, zal dan ook het sluitstuk vormen van de Bazel III-hervormingen. In dit verband heeft het Comité gewerkt aan een herziening van de standaardbenadering voor de berekening van de risicogewogen activa, waarbij geen gebruik wordt gemaakt van interne modellen, en heeft het gebruik van interne modellen teruggeschroefd voor bepaalde soorten risico's.

Voor andere soorten risico's wordt het gebruik van interne modellen aan aanvullende voorwaarden onderworpen. Zo voorziet de regelgeving onder meer in de toepassing van een 'output floor', waarbij een minimumniveau wordt vastgesteld voor de eigenvermogensvereisten die aan de hand van interne modellen worden berekend. Dit minimumniveau moet op zijn minst een bepaald percentage vertegenwoordigen van de volgens de standaardbenadering berekende eigenvermogensvereisten. Hiermee wordt beoogd de vergelijkbaarheid van de op grond van interne modellen berekende eigenvermogensvereisten te verbeteren en eventueel oneigenlijk gebruik te voorkomen. Deze hervormingen zullen geleidelijk worden ingevoerd. In december 2017 werd in dit verband een definitief akkoord bekrachtigd, dat voorziet in de invoering vanaf 2022 van een 'output floor' van 72,5 percent, waarbij de verhoging van de eigenvermogensvereisten als gevolg van het nieuwe raamwerk in de eerste 5 jaar wordt begrensd tot 25 % voor individuele banken. De voltooiing van deze hervormingen kan het begin inluiden van een pauze in de internationale regelgeving voor banken. Voor de Europese banken dienen deze normen echter nog te worden omgezet in Europese wetgeving vooraleer zij van kracht worden. Bij de herziening van de Europese regelgeving voor banken, die in de volgende paragraaf wordt besproken, wordt dus nog geen rekening gehouden met deze omzetting.

In 2017 werkte het Bazels Comité voor Banktoezicht ook verder aan een doorlichting van de preferentiële behandeling van aan publieke tegenpartijen verstrekte kredieten bij de berekening van het eigen vermogen. Het Comité publiceerde in dit verband een discussiedocument dat een aantal ideeën ter zake uiteenzet, gaande van het verdwijnen van de nationale discretie om dergelijke kredieten preferentieel te behandelen, de invoering van aanvullende eigenvermogensvereisten wanneer bepaalde concentratielimieten overschreden worden, tot meer transparantie bij banken met betrekking tot hun blootstelling op publieke tegenpartijen. Gelet op de impact van deze behandeling op de markten voor overheidsobligaties en op de financieringskosten van overheden dient een eventuele wijziging van deze aanpak met de nodige omzichtigheid te worden aangepakt.

3.1.2 Aanpassingen in de Europese regelgeving voor banken (CRR 2 en CRD V)

Eind 2016 publiceerde de Europese Commissie haar voorstellen tot aanpassing van de Europese regelgeving voor banken, die bestaat uit de rechtstreeks toepasselijke CRR (Capital Requirements Regulation) en de door

de lidstaten in nationale wetgeving om te zetten richtlijn betreffende de eigenvermogensvereisten⁽¹⁾ (Capital Requirements Directive, CRD). Deze voorstellen strekken ertoe enkele aanvullende elementen van het Bazel III-pakket ten uitvoer te leggen voor Europese banken, met name de tweede Bazel III-liquiditeitsnorm, de nettostabielefinancieringsratio (net stable funding ratio, NSFR) en de hefboomratio, die een minimumkapitaalvereiste oplegt op basis van de omvang van de activa en een deel van de buitenbalansposten van de instelling. De voorstellen voorzien tevens in nieuwe berekeningsmethodes voor de eigenvermogensvereisten voor markt- en tegenpartijrisico's in de risicogewogen kapitaalratio en in maatregelen die een grotere proportionaliteit beogen bij de toepassing van de bancaire regelgeving, door de rapporterings- en publicatielast van kleinere instellingen te beperken. Daarnaast omvatten de teksten verstrekkende voorstellen voor het vervangen van kapitaals- en liquiditeitsvereisten van lokale dochters van buitenlandse banken door garanties van de moederbank. Tot slot behelzen de voorstellen ook aanpassingen in de Pijler 2-benadering van de toezichthouders en leggen ze modaliteiten vast voor het TLAC-vereiste voor mondiaal systeemrelevante instellingen (zie hoofdstuk 2 van het deel 'Prudentiële regelgeving en prudentieel toezicht' van het Verslag van 2015). De Europese instellingen zullen deze aanpassingen in de Richtlijn en de Verordening proberen af te ronden in 2018.

In de loop van dit verslagjaar bereikten de lidstaten en het Europees Parlement alvast een akkoord om bepaalde elementen uit dit voorstel versneld te behandelen. Het gaat in de eerste plaats om overgangsmaatregelen die ervoor moeten zorgen dat de invoering van de nieuwe internationale boekhoudnormen inzake de behandeling van verwachte kredietverliezen (boekhoudnorm IFRS 9) op het reglementair eigen vermogen van banken een geleidelijke impact heeft. In paragraaf 3.3 van dit hoofdstuk wordt nader ingegaan op deze overgangsmaatregelen. Ten tweede gaat het om de invoering van een nieuwe categorie schuldinstrumenten die in de hiërarchie van de schuldeisers onmiddellijk vóór de door banken uitgegeven achtergestelde instrumenten komen. De uitgifte van dergelijke instrumenten heeft tot doel het niveau van de risicoabsorberende schulden (MREL) in de banksector te versterken en een eventuele afwikkeling te vergemakkelijken. In hoofdstuk C van het deel 'Prudentiële regelgeving en prudentieel toezicht' werd reeds uitgebreid ingegaan op deze nieuwe categorie schuldinstrumenten die in België werd ingevoerd.

(1) Richtlijn 2013/36/EU van het Europees Parlement en de Raad van 26 juni 2013 betreffende toegang tot het bedrijf van kredietinstellingen en het prudentieel toezicht op kredietinstellingen en beleggingsondernemingen, tot wijziging van Richtlijn 2002/87/EG en tot intrekking van de Richtlijnen 2006/48/EG en 2006/49/EG.

De hervormingen van de regelgeving voor banken vormen een belangrijk onderdeel van het beleidsontwikkelingsprogramma waarin de Europese Commissie voorziet ter vervollediging van de bankenunie. De aanpassingen in de bancaire regelgeving moeten zorgen voor een verdere vermindering van de risico's in de Europese banksector ('risk reduction') en de herlancering van de daarmee verbonden onderhandelingen over een verdere verdieping van de Europese afspraken inzake de verdeling van de kosten wanneer bepaalde risico's daadwerkelijk optreden bij Europese banken door de oprichting van een

Europees depositogarantiestelsel en van een mechanisme dat in voldoende financiering voorziet voor het Europees Afwikkelingsfonds ('risk sharing').

Kader 14 omschrijft in deze context de elementen die de Europese Commissie oplijst in een recente mededeling over haar visie op de vervollediging van de bankenunie, alsook de consequenties van de op dit moment nog onvoltooide bankenunie voor de kapitaals- en liquiditeitsbuffers van en het toezicht op lokale dochterinstellingen van buitenlandse Europese bankengroepen in ons land.

Kader 14 – De vervollediging van de bankenunie

De bankenunie is nog niet voltooid. De invoering van het eengemaakte toezicht en de eengemaakte afwikkeling van significante kredietinstellingen door respectievelijk het SSM en het GAM dient nog te worden vervolledigd door de invoering van een derde pijler, namelijk een eengemaakt depositogarantiestelsel, en door het uitwerken van een garantiemechanisme dat in voldoende financiering voorziet voor het GAF.

De Europese Commissie publiceerde tijdens het verslagjaar een rapport ter zake⁽¹⁾ waarin zij haar ambitie toelicht om tegen eind 2018 verdere afspraken te maken over de voltooiing van de Bankenunie. Daarbij beoogt zij dat de voorgestelde aanpassingen in de Europese regelgeving voor banken (CRR 2 en CRD V) de besprekingen inzake het Europees Depositogarantiestelsel (European deposit insurance scheme, EDIS) ontsluiten, waarbij dit garantiefonds in een eerste fase liquiditeit kan verschaffen aan de nationale stelsels, gevolgd door een tweede fase van co-verzekering, waarbij het Europese stelsel op een geleidelijke manier deelt in de nationale verliezen volgens een nog te bepalen verdeelsleutel. Daarnaast dient er werk te worden gemaakt van een adequate financiering van het GAF, bij voorkeur in de vorm van een kredietlijn van het Europees Stabiliteitsmechanisme (ESM).

In het kader van een verdere vermindering van de risico's in de Europese banksector heeft de Europese Commissie tevens maatregelen aangekondigd om de problemleningen bij een aantal banken terug te dringen, in de vorm van een actieplan dat met name voorziet in nieuwe maatregelen van de toezichthouders, een hervorming van de nationale faillissementswetgeving, de ontwikkeling van secundaire markten voor dubieuze activa en het stimuleren van verdere herstructureringen in de banksector. Ook voorstellen om een specifieke prudentiële regeling uit te werken voor beleggingsondernemingen, dienen bij te dragen aan de vermindering van de risico's. Tot slot overweegt de Commissie ook voorstellen te lanceren met betrekking tot de invoering van een raamwerk voor door overheidsobligaties gedekte effectiseringen (sovereign bond-backed securities, SBBS), om een verdere diversificatie te bewerkstelligen van de portefeuilles overheidsobligaties van banken en zo de band tussen potentiële financiële problemen van overheden en de stabiliteit van de lokale banksector te doorbreken.

Een onvoltooide bankenunie en internationale afspraken inzake de verdeling van de lasten bij eventuele problemen in een internationale bankengroep impliceert dat er blijvend voldoende aandacht moet besteed worden aan het individuele toezicht op belangrijke lokale dochterinstellingen van zulke groepen. Bovendien is het van belang dat deze lokale dochterinstellingen over voldoende buffers beschikken (in de vorm van kapitaal, liquiditeit of bail-in capaciteit van de vereiste kwaliteit) om onverwachte verliezen of schokken op te vangen of een afwikkeling met herkapitalisatie mogelijk te maken. De voorstellen voor het vervangen van kapitaals-, liquiditeits-, en MREL-vereisten van lokale dochters van buitenlandse banken door garanties van de moederbank, die werden opgenomen

(1) European Commission, Communication to the European Parliament, the Council, the European Central Bank, the European Economic and Social Committee and the Committee of Regions on completing the Banking Union, October 2017.



in de eerder vermelde voorstellen van de Commissie tot aanpassing van de bancaire regelgeving, moeten aldus in het kader van de zogenoemde home/host problematiek terdege rekening houden met de bezorgdheden van de gastlanden zodat ook de systemisch relevante dochters van internationale bankengroepen die actief zijn in deze landen over voldoende buffers beschikken en zo geen buitensporig risico vormen voor de financiële stabiliteit van deze landen.

3.2 Belgische regelgeving

Door de toenemende Europese harmonisering van de bancaire regelgeving zijn de Belgische regelgevende activiteiten minder uitgebreid dan in het verleden. Naast het in hoofdstuk C besproken Belgisch initiatief inzake de uitgifte van een nieuwe categorie achtergestelde instrumenten door de Belgische banksector paste de Bank tijdens het verslagjaar haar reglement⁽¹⁾ aan betreffende de door de lokale toezichthouders in te vullen nationale opties en discreties uit de CRR en de CRD. In 2016 had de ECB, als bevoegde autoriteit voor de SI's, de nationale opties en discreties in belangrijke mate geharmoniseerd. In 2017 heeft zij een vergelijkbare aanpak aanbevolen voor de LSI's. Dit heeft de bank ertoe genoopt haar reglement ter zake aan te passen⁽²⁾.

Andere relevante verduidelijkingen in het institutionele kader werden in de context van de bespreking over de bevoegdheidsverdeling tussen de ECB en de nationale toezichthouders aangebracht. Bij de uitvoering van de prudentiële taken die haar zijn toevertrouwd door de SSM-verordening, past de ECB de Europese wetgeving en haar nationale implementatie toe. In 2016 en 2017 heeft de ECB samengewerkt met de Europese Commissie om de bevoegdheidsverdeling tussen de ECB en de nationale bevoegde autoriteiten te verduidelijken, rekening houdend met de lijst van taken waarin de SSM-verordening voorziet, en om te bepalen welke nationale wetgeving beschouwd kan worden als een implementatie van de Europese wetgeving. Wat de Belgische bankwet betreft hadden de verduidelijkingen wat de SI's betreft betrekking op het verlenen van toestemming voor strategische beslissingen (artikel 77), het verlenen van goedkeuring voor bepaalde benoemingen (artikel 60), de instemming met de aanstelling van erkende commissarissen (artikel 223) en de verrichtingen met verbonden partijen (artikel 72).

(1) Reglement van 4 maart 2014 van de Nationale Bank van België betreffende de tenuitvoerlegging van Verordening (EU) nr. 575/2013 van het Europees Parlement en de Raad van 26 juni 2013.

(2) Reglement van 12 december 2017 van de Nationale Bank van België tot wijziging van het Reglement van 4 maart 2014 van de Nationale Bank van België betreffende de tenuitvoerlegging van Verordening (EU) nr. 575/2013 van het Europees Parlement en de Raad van 26 juni 2013.

Deze artikelen uit de bankwet behoren tot het microprudentiële domein en vallen derhalve, voor de belangrijke instellingen, onder de bevoegdheid van het SSM. Voor de covered bonds werd een bijkomende verduidelijking aangekondigd.

De nationale bevoegde autoriteiten blijven exclusief bevoegd voor taken die niet zijn opgenomen in de lijst van taken waarin de SSM-verordening voorziet, en die niet essentieel zijn voor de prudentiële functie van de ECB. Het gaat bijvoorbeeld om de macroprudentiële toezichtstaken, de regelgeving over structurele hervormingen of het toezicht op de externe revisoren.

3.3 Boekhouding en governance

3.3.1 Toepassing van de boekhoudnorm IFRS 9 'Financiële instrumenten'

Sinds 1 januari 2018 vervangt de internationale boekhoudnorm IFRS 9 (International Financial Reporting Standard 9) de IAS 39-norm (International Accounting Standard 39), die tot die datum van kracht was. De nieuwe norm introduceert ingrijpende veranderingen op het gebied van de voorzieningen voor kredietverliezen (impairments). Bij de waardering van deze voorzieningen moet voortaan worden uitgegaan van de verwachte verliezen (expected loss model), terwijl er volgens de IAS 39-norm pas voorzieningen werden aangelegd als er zich daadwerkelijk een kredietverlies had voorgedaan (incurred loss model). Om de impact van deze nieuwe norm te beoordelen en om na te gaan welke problemen er zich zouden kunnen voordoen bij de toepassing ervan, heeft de EBA twee impactstudies uitgevoerd, waarvan de tweede in juli 2017 werd afgesloten met de publicatie van een rapport. De ECB heeft een thematische analyse verricht over de toepassing van IFRS 9 door de SI's en, in samenwerking met de nationale autoriteiten, door de LSI's. De analyses van de EBA en de ECB hebben het belang aangetoond van een goede voorbereiding op de inwerkingtreding van deze nieuwe boekhoudnorm.

Een van de belangrijkste conclusies van deze analyses was dat de banken vooruitgang hadden geboekt bij de toepassing van IFRS 9, maar dat de kleine banken met hun voorbereiding achterophinkten ten opzichte van de grote banken. Bovendien blijkt dat veel banken hun ambities met betrekking tot de parallelle toepassing van IFRS 9 en IAS 39 (parallel run) naar beneden hebben bijgesteld, wat, naar gelang van het geval, zorgwekkend zou kunnen zijn voor de overgang. Voor de raming van de verwachte kredietverliezen zullen de banken diverse gegevens, processen en modellen gebruiken, wat afbreuk kan doen aan de vergelijkbaarheid tussen de banken. Derhalve zijn de toelichtingen die bij de jaarrekening moeten worden verstrekt (disclosures), van groot belang. De interne toepassing en validatie van de op interne modellen gebaseerde methodes voor de waardering van de voorzieningen blijven de belangrijkste aandachtspunten om tot een rigoureuze toepassing van de norm te komen. Op kwantitatief vlak wordt verwacht dat de toepassing van IFRS 9 zal leiden tot een toename van de voorzieningen ten opzichte van het huidige niveau van de onder IAS 39 berekende voorzieningen (gemiddeld 13 % volgens het onderzoek van de EBA). De negatieve invloed op de Common Equity Tier 1 (CET 1)-ratio wordt geschat op gemiddeld 40 (analyse van de ECB) tot 45 basispunten (analyse van de EBA). Voor de kleinere banken, die voornamelijk gebruikmaken van de standaardbenadering voor de berekening van het kredietrisico op prudentieel niveau, zal het negatieve effect op de kapitaalratio's waarschijnlijk groter zijn dan voor de grote banken.

Met het oog op de invoering van IFRS 9 heeft de EBA richtsnoeren (guidelines) aangenomen over de praktijken voor het beheer van het kredietrisico en over de opname van verwachte kredietverliezen. Deze richtsnoeren zijn gebaseerd op de aanbevelingen die het Bazels Comité in december 2015 over hetzelfde onderwerp gepubliceerd heeft, maar die zijn aangepast aan de Europese context. De EBA-richtsnoeren bevelen aan om passende en voorzichtige praktijken te hanteren, zowel bij het beheer van het kredietrisico als bij de tenuitvoerlegging en continue toepassing van de methoden voor de opname van verwachte kredietverliezen.

De Bank heeft actief deelgenomen aan de voornoemde werkzaamheden van de EBA en de ECB met betrekking tot de opvolging van de toepassing van IFRS 9. Om gevolg te geven aan de EBA-richtsnoeren over de praktijken voor het beheer van het kredietrisico en de opname van verwachte kredietverliezen heeft de Bank ook een circulaire⁽¹⁾ gepubliceerd die ervoor zorgt dat deze richtsnoeren van toepassing zijn in België.

Tot slot moet worden opgemerkt dat er op Europees niveau maatregelen zijn genomen die de instellingen die

daarvoor kiezen in de gelegenheid stellen de eventuele negatieve impact van de overgang naar IFRS 9 op het réglementair eigen vermogen te spreiden over een periode van vijf jaar.

3.3.2 Beloningsbeleid : horizontale analyse

De Bank voert traditioneel een jaarlijkse horizontale analyse uit van het beloningsbeleid van de belangrijke instellingen. De aandacht van de analyse tijdens deze verslagperiode ging vooral uit naar de onderwerpen die vermeld zijn in de circulaire van de Bank van 10 november 2016⁽²⁾, en naar de opvolging van de aanbevelingen van de Bank tijdens voorgaande analyses.

Wat het resultaat betreft, kan een onderscheid worden gemaakt tussen bank-specifieke bevindingen en meer algemene conclusies of tendensen. Gelet op de bevoegdheid van het SSM voor het toezicht op individuele belangrijke instellingen, werden de resultaten van de betrokken banken gedeeld met de JST om de aangewezen opvolging ervan te verzekeren. Hierna worden de algemene bevindingen nader toegelicht.

Inzake de zogenaamde Identified Staff werden door de banken inspanningen geleverd om de documentatie met betrekking tot hun proces voor identificatie te verbeteren. De banken moeten echter transparanter zijn ten aanzien van de betrokkenheid van het remuneratiecomité, de risico- en controlefuncties, de ondersteunende bedrijfsfuncties en de relevante comités van het wettelijk bestuursorgaan bij het identificatieproces.

Wat betreft de verhouding tussen variabele en vaste beloning houden alle Belgische banken zich aan de limiet van 50 % die door de bankwet werd ingevoerd. Sommige banken gebruiken zogenaamde functiegebaseerde toeslagen, wat resulteert in een reële (substantiële) verhoging van de vaste beloning. De EBA-richtsnoeren van 27 juni 2016 betreffende een beheerst beloningsbeleid bevatten duidelijke criteria waaraan de toeslagen moeten voldoen om als vaste beloning te kunnen worden beschouwd. Banken zouden hun beloningsbeleid moeten verbeteren om transparanter te zijn ten aanzien van de kwalificatie van hun toeslagen.

Uit de analyse blijkt dat de banken in het algemeen enkel in financiële instrumenten uitbetalen tot het niveau dat bij wet is voorgeschreven. Zowel voor het direct uitbetaalde als

(1) Circulaire NBB_2017_26 van 11 oktober 2017 betreffende de Richtsnoeren van de EBA van 12 mei 2017 over de praktijk van kredietinstellingen voor het beheer van kredietrisico en over de opname van verwachte kredietverliezen.

(2) Circulaire NBB_2016_44 van 10 november 2016 betreffende de Richtsnoeren van de EBA van 27 juni 2016 betreffende een beheerst beloningsbeleid (EBA/GL/2015/22).

voor het uitgestelde deel betalen de banken meestal 50% van de variabele beloning in financiële instrumenten uit.

De banken worden aangemoedigd om meer te variëren in het percentage van de uitgestelde beloning en de duur van de uitstelperiode. Krachtens de EBA-richtsnoeren moeten significante instellingen in ieder geval, ten minste voor de leden van het directiecomité en voor de effectieve leiding, uitstelperiodes van minstens vijf jaar toepassen. Deze laatste regel wordt nog niet door alle banken toegepast.

In sommige gevallen is de rol van het risicocomité en de controlefuncties met betrekking tot de beloning voor

verbetering vatbaar. Banken moeten ervoor zorgen dat het risicocomité zijn beoordeling van het beloningssysteem bespreekt, documenteert en motiveert. De beoordeling en de besprekingen moeten een jaarlijks terugkerend punt op de agenda van het risicocomité zijn.

Hetzelfde geldt voor de betrokkenheid van de controlefuncties bij de identificatie van Identified Staff en de beslissingen inzake het toekennen van variabele beloning.

Gelet op de resultaten van deze horizontale analyse zal de Bank de frequentie van deze oefening herzien.

E. Verzekeringsondernemingen

Tijdens het verslagjaar bleef de Bank verscherpt toezicht uitoefenen op de verzekeringsondernemingen met het hoogste risicoprofiel. In bepaalde gevallen heeft de Bank maatregelen opgelegd die soms tot de stopzetting van alle of een deel van de activiteiten van een onderneming hebben geleid. Het operationeel toezicht van de Bank op de verzekeringsondernemingen was met name gericht op de geschiktheid van de beste schatting van de toekomstige kasstromen van de technische voorzieningen in de levensverzekeringportefeuilles in het licht van het belang en de complexiteit van de modellering van het gedrag van de cliënten in een wijzigende renteomgeving. De driemaandelijkse rapporteringsstaten die door de ondernemingen werden overgemaakt aan de Bank op basis van de nieuwe Solvabiliteit II-regeling, werden ook aan een transversale analyse onderworpen.

Daarnaast werd het wettelijk kader voor verzekerings- en herverzekeringsondernemingen aangevuld. Er werden aangepaste toezichtsregelingen uitgewerkt voor kleinere ondernemingen en mededelingen met betrekking tot de vergunning en de grensoverschrijdende activiteiten werden gepubliceerd. Bovendien hebben circulaires toelichting gegeven bij de verwachtingen van de Bank inzake het interne risicobeheer van de verzekeringsondernemingen, de identificatie van bevoorrechte vorderingen in geval van vereffening, het vermogen van uitgestelde belastingen om verliezen te compenseren en de definitie van en prudentiële criteria voor het in aanmerking nemen van investeringen in infrastructuur.

De brexit en de implicaties daarvan voor de Europese en Belgische verzekeringsmarkten vormden een belangrijk aandachtspunt. Voorts werd in het verslagjaar de wijze waarop de Bank prudentieel toezicht uitoefent op verzekeringsondernemingen en -groepen over het algemeen genomen positief beoordeeld door EIOPA. Er werden ook verschillende fieldtests uitgevoerd in het kader van de ontwikkeling van een gemeenschappelijk prudentieel kader voor verzekeringsgroepen die internationaal actief zijn.

Ten slotte heeft de Bank ook verschillende horizontale analyses verricht, met name op het gebied van de liquiditeits- en spreadrisico's, en heeft zij stresstests uitgevoerd met betrekking tot het renterisico.

1. Cartografie van de sector en toezichtsprioriteiten

1.1 Verzekeringsondernemingen

Eind 2017 oefende de Bank toezicht uit op 82 verzekeringsondernemingen, herverzekeringsondernemingen, borgstellingsmaatschappijen en gewestelijke openbaarvervoermaatschappijen die hun eigen voertuigenpark verzekeren. De geleidelijke daling in het aantal onder toezicht staande ondernemingen, die reeds werd vastgesteld in de voorgaande jaren, zette zich voort ten

gevolge van fusies en stopzettingen van activiteiten met overdracht van portefeuille. Deze verrichtingen zijn enerzijds ingegeven door de noodzaak tot verdere rationalisering van de structuur van de verzekeringsgroepen die actief zijn in de Belgische markt en anderzijds door de nieuwe, strengere kapitaalvereisten in een lagerenteomgeving.

Het aantal onder toezicht staande herverzekeringsondernemingen kende een opmerkelijke stijging, die echter louter te verklaren is door een technische aanpassing van de regelgeving. Door de inwerkingtreding van de nieuwe prudentiële toezichtsregeling werden de directe

TABEL 25 VERLOOP VAN HET AANTAL ONDER TOEZICHT STAANDE ONDERNEMINGEN ⁽¹⁾
(eindeperiodegegevens)

	2013	2014	2015	2016	2017
Actieve verzekeringsondernemingen	83	80	75	72	67
In run-off geplaatste verzekeringsondernemingen	8	4	3	2	2
Herverzekeringsondernemingen	1	1	1	1	29
waarvan: Ondernemingen die tevens als verzekeringsonderneming actief zijn	–	–	–	–	28
Overige ⁽²⁾	14	12	12	12	12
Totaal ⁽³⁾	106	97	91	87	82

Bron: NBB.

(1) Eind 2017 oefende de Bank ook prudentieel toezicht uit op twaalf bijkantoren van ondernemingen die ressorteren onder het recht van een andere EER-lidstaat. Dit toezicht bleef beperkt tot de controle van de naleving van de witwaswetgeving.

(2) Borgstellingsmaatschappijen en gewestelijke openbaarvervoermaatschappijen.

(3) Voor 2017 wordt er in het totaal slechts één maal rekening gehouden met de ondernemingen die als verzekeringsonderneming en als herverzekeringsonderneming actief zijn.

verzekeraars die vóór 2016 ook actief waren als herverzekeraars, geregistreerd als herverzekeraars.

1.2 Verzekeringsgroepen

Eind 2017 stonden elf Belgische verzekeringsgroepen onder toezicht van de Bank, tegenover 14 in 2016. De verdere rationalisering van de structuur van de groepen is ingegeven door het Solvency II-kader. Zeven van deze groepen hebben enkel deelnemingen in Belgische verzekeringsondernemingen (nationale groepen), terwijl vier verzekeringsgroepen deelnemingen hebben in ten minste één buitenlandse verzekeringsonderneming (internationale groepen). Onder Solvabiliteit II treedt de Bank voor

elk van deze groepen op als groepstoezichthouder; in deze hoedanigheid ontvangt zij specifieke rapporteringen, die de basis vormen voor het prudentieel toezicht op groepsniveau.

Toezichthouders van grensoverschrijdende groepen werken samen in colleges van toezichthouders om het groepstoezicht te vergemakkelijken. Deze colleges zorgen ervoor dat de samenwerking, de informatie-uitwisseling en de onderlinge raadpleging tussen de toezichthouders van de EER-lidstaten effectief ten uitvoer worden gelegd, teneinde de besluitvorming en de convergentie van de toezichtsactiviteiten te bevorderen. De oprichting en werking van de colleges berusten op coördinatie-regelingen tussen de betrokken toezichthouders, waarvan de beginselen in de regelgeving zijn vastgelegd.

TABEL 26 BELGISCHE VERZEKERINGSGROEPEN
ONDER TOEZICHT VAN DE BANK

Belgische nationale groepen	Belgische internationale groepen
Belfius Verzekeringen	Ageas SA/NV
Cigna Elmwood Holdings	ASCO
Credimo Holding	KBC Verzekeringen
Federale Verzekeringen	PSH
Fork Capital	
Securex	
Vitrufin	

Bron: NBB.

1.3 Aandachtspunten voor het operationeel toezicht

In 2017 werden niet alle in het verleden vastgestelde problemen met betrekking tot de financiële situatie van bepaalde ondernemingen opgelost. De Bank bleef verscherpt toezicht uitoefenen op de ondernemingen met het hoogste risicoprofiel. Naast de door de ondernemingen zelf genomen initiatieven, heeft de Bank van haar kant ook maatregelen opgelegd die in sommige gevallen tot de stopzetting van alle of een deel van de activiteiten van de onderneming hebben geleid.

Bovendien stond het toezicht op de verzekeringsondernemingen opnieuw in het teken van de inwerkingtreding

TABEL 27

COLLEGES VOOR DE VERZEKERINGSONDERNEMINGEN ONDER TOEZICHT VAN DE BANK

De Bank is groepstoezichthouder

Ageas SA/NV
 ASCO
 KBC Verzekeringen
 PSH

De Bank is één van de toezichthouders

Allianz	Allianz Benelux Euler Hermes
AXA	AXA Belgium Touring Verzekeringen
Assurances du Crédit Mutuel	Partners Verzekeringen
Delta Lloyd	Delta Lloyd Life
Generali	Generali Belgium Europ Assistance Belgium
Munich Re	D.A.S. Ergo Insurance DKV Belgium
NN	NN Insurance Belgium NN Insurance Services Belgium
Baloise Group	Baloise Belgium Euromex

Bron: NBB.

van de nieuwe prudentiële regels. De problemen op het vlak van de correcte toepassing van de nieuwe regels zijn nog niet volledig opgelost maar er konden positieve ontwikkelingen worden vastgesteld. Door de omvang en de complexiteit van de rapportering deed de kwaliteit ervan vragen rijzen, maar in de loop van de verslagperiode kon een merkbare verbetering worden vastgesteld.

In 2016 werden werkzaamheden en enquêtes uitgevoerd bij de grote verzekeringsondernemingen. De informatie die dit heeft opgeleverd werd in 2017 op grond van een transversale benadering geanalyseerd voor drie specifieke onderwerpen.

Beste schatting

Een eerste domein betrof de werkzaamheden in verband met de geschiktheid van de beste schatting⁽¹⁾ (best estimate) van de technische voorzieningen voor

de levensverzekeringsportefeuille. Er werden workshops georganiseerd met de grote ondernemingen over de berekening van de beste schatting op granulaire niveau. Tijdens deze workshops werd de werking van de winstdeelneming op segment- en productniveau besproken. In de huidige lagerenteomgeving heeft het winstdeelnemingsbeleid van de onderneming slechts een beperkte impact op de berekening van de beste schatting van de levensverzekeringsproducten. Deze winstdeelneming wordt evenwel belangrijker wanneer de rente stijgt, in het bijzonder voor de recentere producten met een lage gewaarborgde rente. De gemiddelde looptijd en de kasstromen van de activa van de ondernemingen zijn immers in ruime mate afgestemd op deze van de passiva, waardoor het renterisico van de portefeuille momenteel beperkt is. In een stijgende renteomgeving kan deze afstemming leiden tot een beperking van de mogelijkheden van de onderneming om de winstdeelneming te doen toenemen tot het niveau van de marktrente (capacity to pay). Indien de onderneming de verwachtingen van de cliënten echter niet kan inwilligen, zullen deze geneigd zijn het product van de hand te doen (risico op terugkoop, ook wel lapse risk genoemd) en te investeren in andere producten die de marktrente wel

(1) De best estimate stemt overeen met het kansgewogen gemiddelde van de toekomstige kasstromen, waarbij rekening wordt gehouden met de verwachte contante waarde van die kasstromen, die geraamd wordt op basis van de relevante risicovrije rentetermijnstructuur.

volgen. In een wijzigende renteomgeving is de modellering van het gedrag van de cliënten voor de berekening van de beste schatting niet evident, aangezien hiervoor weinig tijdreeksen beschikbaar zijn. Dergelijke analyses monden uit in verdere interactie met de ondernemingen om tot een beter inzicht te komen in de modellering van de beste schatting op het niveau van het product en de portefeuille.

Projecties van de kosten in de beste schatting

Een tweede domein van de transversale analyse betrof de projectie van de kosten in de beste schatting. Voor deze analyse werd in 2016 een vragenlijst verstuurd naar zeven grote verzekeringsondernemingen. De vergelijkende analyse van de antwoorden mondde uit in algemene vaststellingen en verduidelijkingen bij de bestaande regelgeving, die ter consultatie werden voorgelegd aan de sector.

De Bank streeft naar meer coherentie op het vlak van de kostentoewijzing en kostenprojectie in de beste schatting. Er werd immers vastgesteld dat er verschillen zijn in de wijze waarop de ondernemingen kosten toewijzen en projecteren, en dat deze situatie niet altijd volledig in overeenstemming is met alle reglementaire bepalingen. Er werden tevens instructies opgesteld en verduidelijkingen geformuleerd bij de rapporteringstemplates. De informatie die deze rapportering heeft opgeleverd laat de Bank evenwel niet toe om een volledige analyse uit te voeren. De Bank hecht daarom veel belang aan een adequate documentatie bij de ondernemingen. Deze werkstroom is uitgemond in een mededeling⁽¹⁾ aan de ondernemingen.

Analyse van de periodieke rapportering

De driemaandelijke rapporteringsstaten die door de ondernemingen werden overgemaakt aan de Bank op basis van de nieuwe prudentiële regeling, werden grondig geanalyseerd. Op de aldus overgemaakte gegevens werden waarschijnlijkheidscontroles uitgevoerd voor de sleutelementen van de financiële toestand van de ondernemingen. In 2017 ontving de Bank voor het eerst de rapporteringen die op een volledig boekjaar betrekking hebben, namelijk in dit geval boekjaar 2016. De informatie die deze jaarrapporten bevatten is zeer uitgebreid en er zijn nieuwe controle-instrumenten in ontwikkeling om de nodige analyses van die gegevens uit te voeren. Het optreden van de Bank waarbij de ondernemingen systematisch wordt gevraagd vastgestelde tekortkomingen recht te zetten, zorgt voor een aanzienlijke verbetering van de kwaliteit van de rapporteringen.

Verzekeringsondernemingen met een zwakke solvabiliteitsratio werden prioritair doorgelicht. De solvabiliteitsberekeningen zijn gebaseerd op een veelheid aan

technische specificaties waarbij een goede interpretatie van de regelgeving vereist is voor een correcte implementatie ervan. Daarnaast is ook een correcte berekening van de gebruikte parameters vereist om de kwaliteit van de gerapporteerde solvabiliteitscijfers te kunnen verzekeren. Tijdens deze doorlichting worden de balanswaarderingen en de berekening van het vereiste en het beschikbare kapitaal onder de loep genomen. Bij deze oefening wordt het evenredigheidsbeginsel gehanteerd.

In 2017 hebben de ondernemingen voor het eerst een Regular Supervisory Reporting (RSR) voorgelegd aan de Bank. Dit document maakt deel uit van de informatie die ingediend moet worden voor toezichtsdoelstellingen. De informatie uit de RSR wordt gebruikt voor de opmaak van het algemeen risicoprofiel van de onderneming. Deze informatie wordt samen bekeken met de informatie uit de ORSA (Own Risk and Solvency Assessment)⁽²⁾, het rapport over de solvabiliteit en financiële positie (Solvency and Financial Condition Report) en het governancememorandum. De RSR van de grote ondernemingen werd geanalyseerd en werd vervolgens gedeeld en besproken in de colleges van toezichthouders. Er werden gesprekken met de grote ondernemingen gevoerd om de samenhang van de diverse hierboven vermelde documenten te onderzoeken. De RSR is een zeer nuttig instrument voor de toezichthouder om de veelheid van de via de periodieke rapportering overgemaakte gegevens correct te kunnen interpreteren.

1.4 Aandachtspunten thematische inspecties

Beheer van de investeringen

Door de aanhoudende lagerenteomgeving is het voor levensverzekeraars een uitdaging om geschikte investeringen te vinden met voldoende rendement om de contractueel gegarandeerde rentevoet te dekken zonder al te veel risico. Bij verschillende verzekeringsondernemingen worden verschuivingen vastgesteld naar onder meer (hypothecaire) leningen (zie paragraaf 3.4 van het deel 'Economische en financiële ontwikkelingen' van dit Verslag). Vanwege de bezorgdheid van de Bank over het gepast beheer van dergelijke investeringen, werden er in de loop van 2017 een aantal inspecties uitgevoerd met betrekking tot de beleggingsstrategieën en het bijbehorend risicobeheer. Dit gaf aanleiding tot een aantal vaststellingen. De raad van bestuur krijgt vaak onvoldoende

(1) Mededeling NBB_2017_32 van 29 december 2017 betreffende de resultaten van de horizontale analyse van de kosten gebruikt bij de waardering van de technische voorzieningen.

(2) In de ORSA beoordeelt de verzekeraar de eigen risico's en de solvabiliteit. Hierbij wordt bijzondere aandacht besteed aan de algehele solvabiliteitsbehoefte, de permanente naleving van de vastgelegde kapitaalvereisten en van de vastgelegde vereisten inzake de technische voorzieningen en de beoordeling van de mate waarin het risicoprofiel van de verzekeraar afwijkt van de hypothesen die ten grondslag liggen aan de berekening van het solvabiliteitskapitaalvereiste ('passendheid van de standaardformule').

informatie over de implementatie van de beleggingsstrategie en het risicobeheer. Het ALM-beleid en investeringsbeleid (met inbegrip van de uitbesteding van het beheer van de investeringen) zijn niet altijd voldoende uitgewerkt en/of niet in overeenstemming met de Solvency II-reglementering, en het ALM-risico wordt niet altijd continu opgevolgd. De functies die hierbij betrokken zijn, dienen duidelijker te worden afgebakend en het risicobeheer dient onafhankelijk te zijn van de operationele taken. Ten slotte heeft de interne audit – meestal door een tekort aan middelen – niet altijd de nodige aandacht besteed aan het investeringsbeleid.

Voorkomen van witwassen van geld en terrorismefinanciering

De inspecties op dit gebied hebben tekortkomingen aan het licht gebracht in de analyse van de risico's waaraan de ondernemingen zijn blootgesteld, wat tot uiting kan komen in een ontoereikende organisatie, zowel wat betreft de middelen die aan de preventiefunctie zijn toegewezen als wat de procedures betreft die zijn ingesteld om verdachte verrichtingen op te sporen en te melden. De controles ter plaatse brachten ook een zeker gebrek aan kennis en adequate organisatie aan het licht op het gebied van financiële sancties en embargo's.

Overige thema's

Voor de berekening van de beste schatting van de technische voorzieningen (zie deel E.1.3) vonden er eveneens specifieke inspecties plaats, die met name betrekking hadden op het in aanmerking nemen van winstdelingen en op de moeilijkheden die kleine ondernemingen onder vinden bij het kalibreren van hun hypothesen.

Inspecties met betrekking tot de waardering van hypothekleningen brachten ook aandachtspunten aan het licht, onder andere betreffende de hypothesen voor de verdiscontering, het niet in aanmerking nemen van nalatighedsintresten als kasstroom en het gebrek aan backtesting.

2. Wettelijk kader en horizontale analyses

2.1 Ondernemingen die wegens hun omvang aan een bijzondere regeling zijn onderworpen

Krachtens artikel 4 van de Solvabiliteit II-richtlijn zijn de bepalingen van die richtlijn niet van toepassing op ondernemingen waarvan de werkzaamheden bepaalde drempels inzake premie-inkomsten of technische

voorzieningen niet overschrijden, die geen dekking verlenen voor bepaalde complexe risico's zoals aansprakelijkheids-, krediet- of borgtochtverzekeringsrisico's, en die geen grensoverschrijdende werkzaamheden uitoefenen. De Bank heeft gebruikgemaakt van deze mogelijkheid door in de artikelen 272 tot 302 van de Solvabiliteit II-wet te voorzien in drie aangepaste toezichtsregelingen voor kleinere ondernemingen.

De eerste regeling geldt voor ondernemingen die niet voldoen aan de drempels van de richtlijn, die integraal zijn opgenomen in de Solvabiliteit II-wet. In deze laatste wordt echter bepaald dat herverzekeringsactiviteiten onder deze specifieke regeling niet zijn toegestaan. De desbetreffende ondernemingen worden onderworpen aan een toezichtsregeling die vergelijkbaar is met de regeling die bestond onder de wet van 9 juli 1975 betreffende de controle der verzekeringsondernemingen, met name wat betreft de eigenvermogensvereisten en de technische voorzieningen.

De tweede regeling geldt voor ondernemingen waarvan de werkzaamheden de drempels van de richtlijn niet overschrijden en die bovendien een overeenkomst hebben afgesloten waarbij ze al hun verzekeringsverplichtingen systematisch herverzekeren of overdragen. Gelet op deze overdracht van risico's zijn deze ondernemingen volledig vrijgesteld van toezicht, met uitzondering van de verplichting om zich bij de Bank te laten inschrijven en om te bewijzen dat ze blijven voldoen aan de voorwaarden om in aanmerking te komen voor de vrijstelling.

De derde regeling, ten slotte, geldt voor lokale verzekeringsondernemingen, d.w.z. verzekeringsondernemingen die hun activiteiten beperken tot de dekking van bepaalde brandrisico's in de gemeente waar hun zetel is gevestigd of in de omliggende gemeenten. Voor deze ondernemingen gelden lagere drempels dan voor de andere categorieën, zijn de toegelaten activiteiten beperkter en wordt een hoog niveau van herverzekeringsoverdracht geëist. Als aan deze voorwaarden wordt voldaan, is de toezichtsregeling beperkt tot de inschrijving, de controle op de naleving van de voornoemde voorwaarden en de verplichte instelling van een effectieve leiding die uit minstens twee personen bestaat. Er zij ook opgemerkt dat deze regeling alleen toegankelijk is voor ondernemingen die op 1 januari 2016 een activiteit uitoefenden onder de voornoemde voorwaarden.

De hierboven beschreven toezichtsregelingen worden verder toegelicht in twee specifieke circulaires⁽¹⁾⁽²⁾.

(1) Circulaire NBB_2017_11 van 27 maart 2017 betreffende de verzekeringsondernemingen die wegens hun omvang aan een bijzondere regeling zijn onderworpen.

(2) Circulaire NBB_2017_12 van 27 maart 2017 betreffende de lokale verzekeringsondernemingen.

2.2 Voorrechten en doorlopende inventarissen

Met de Solvabiliteit II-wet wordt een stelsel ingevoerd voor de bescherming van de verzekeringnemers, de verzekerden en de begunstigden van verzekeringsovereenkomsten of -verplichtingen in geval van vereffening van de verzekeringsonderneming. Dit mechanisme bestaat uit een voorrecht op de activa ter dekking van de technische voorzieningen van de verschillende afzonderlijke beheren en uit een voorrecht op de algehele activa van de verzekeringsonderneming. Er dient te worden opgemerkt dat deze voorrechten niet gelden voor vorderingen uit hoofde van herverzekering.

Deze bepalingen worden toegelicht in een circulaire⁽¹⁾ waarin, enerzijds, wordt verduidelijkt welke vorderingen worden bevoorrecht en wat de regels voor de waardering van deze vorderingen zijn en, anderzijds, tegen welke voorwaarden een actief mag worden opgenomen onder de activa waarop de voorrechten die overeenstemmen met de verschillende afzonderlijke beheren, van toepassing zijn.

In de circulaire wordt er ook op gewezen dat de verzekeringsondernemingen een bijzonder register moeten bijhouden, de zogenoemde doorlopende inventaris, waarin de activa worden opgesomd die het voorwerp vormen van elk voorrecht dat overeenstemt met de afzonderlijke beheren. Deze registers moeten voortdurend worden bijgewerkt maar, aangezien deze voorrechten slechts worden toegepast in het kader van een vereffening waarbij de verzekeringsovereenkomsten worden beëindigd, moet jaarlijks alleen een overzicht aan de Bank worden meegedeeld. De volledige registers moeten dus slechts aan de Bank worden bezorgd wanneer er een vereffening ophanden is of een controle wordt uitgevoerd.

2.3 Mededelingen betreffende de vergunning en de grensoverschrijdende activiteiten

Mededeling betreffende de vergunning van de ondernemingen naar Belgisch recht

De wet van 13 maart 2016 handhaaft het beginsel dat de vergunning moet worden verkregen voordat de verzekerings- of herverzekeringsactiviteit wordt uitgeoefend. De vergunning wordt verleend per verzekeringstak voor verzekeringen of per activiteit voor herverzekeringen. Een onderneming waaraan een vergunning is verleend voor een verzekeringstak of een herverzekeringsactiviteit, mag haar werkzaamheden slechts uitbreiden naar een andere tak of activiteit waarvoor ze niet over een vergunning

beschikt, wanneer ze een uitbreiding van haar vergunning heeft verkregen.

De Bank heeft een mededeling⁽²⁾ gepubliceerd waarin een beschrijving wordt gegeven van de voorwaarden en de procedure voor het aanvragen van een vergunning als verzekerings- of herverzekeringsonderneming naar Belgisch recht of voor het aanvragen van een uitbreiding van een bestaande vergunning.

Deze procedure wordt in detail toegelicht in het bij deze mededeling gevoegde memorandum voor het verkrijgen van een vergunning door een verzekerings- of herverzekeringsonderneming naar Belgisch recht. Deze documenten vormen in wezen een bijwerking van mededeling D.146 van 19 april 1996 en van het voorgaande vergunningsmemorandum, die worden opgeheven.

Mededeling betreffende grensoverschrijdende activiteiten

De Solvabiliteit II-richtlijn handhaaft het beginsel dat een vergunning die in een lidstaat wordt verkregen, geldig is op het volledige grondgebied van de Europese Unie. Dit betekent echter niet dat bij de aanvang van een activiteit in een andere lidstaat, via een bijkantoor of via het vrij verrichten van diensten, aan geen enkele formaliteit moet worden voldaan. In werkelijkheid voorzien zowel de richtlijn als de wet van 13 maart 2016 in een kennisgevingsprocedure voor de autoriteiten van de lidstaten die zijn betrokken bij de aanvang van de grensoverschrijdende activiteiten. De Belgische wet voorziet bovendien in een regeling voor voorafgaande kennisgeving bij de verwerking van een dochteronderneming in het buitenland en de aanvang van een activiteit in een land dat geen lid is van de EER. Deze procedures worden in herinnering gebracht in twee mededelingen⁽³⁾⁽⁴⁾ die de richtsnoeren van de Bank ter zake bijwerken.

2.4 Circulaire over de beoordeling van het eigen risico en de solvabiliteit (ORSA)

De beoordeling van het eigen risico en de solvabiliteit (Own Risk and Solvency Assessment, ORSA) ligt volgens

(1) Circulaire NBB_2017_10 van 22 maart 2017 betreffende de voorrechten van de schuldeisers uit hoofde van verzekering, de doorlopende inventarissen en de samenvattende opgave van de doorlopende inventarissen.

(2) Mededeling NBB_2017_17 van 2 juni 2017 betreffende de procedures voor het verkrijgen van een vergunning als verzekerings- of herverzekeringsonderneming naar Belgisch recht en voor het verkrijgen van een uitbreiding van een vergunning.

(3) Mededeling NBB_2017_18 van 2 juni 2017 betreffende de procedures voor de uitoefening van verzekerings- of herverzekeringsactiviteiten in het buitenland door verzekerings- of herverzekeringsondernemingen naar Belgisch recht.

(4) Mededeling NBB_2017_19 van 2 juni 2017 betreffende de procedures voor de uitoefening van verzekerings- of herverzekeringsactiviteiten in België door verzekerings- of herverzekeringsondernemingen naar buitenlands recht.

Solvabiliteit II aan de basis van het risicobeheer van de verzekeringsondernemingen.

Het is van cruciaal belang dat het directiecomité en de raad van bestuur van een onderneming op de hoogte zijn van alle materiële risico's waaraan zij wordt blootgesteld, ongeacht of deze risico's zijn meegenomen bij de berekening van het reglementair solvabiliteitskapitaalvereiste en of deze risico's kwantificeerbaar zijn. De onderneming dient als onmisbaar onderdeel van haar risicobeheer zelf een inschatting te maken van het eigen vermogen dat zij dient aan te houden in het licht van haar specifieke risicoblootstelling en bedrijfsdoelstellingen. Het is van essentieel belang dat de solvabiliteits- en risicobeoordeling in overweging wordt genomen bij de bedrijfsvoering van de onderneming, en in het bijzonder bij de strategische beslissingen.

Een eerste circulaire ter zake werd ter uitvoering van de EIOPA-richtsnoeren opgesteld. Tijdens de verslagperiode werd een nieuwe circulaire⁽¹⁾ uitgewerkt om het risicobeheer te versterken.

Een hoofdstuk over goede praktijken inzake stresstests werd toegevoegd. In het kader van de ORSA moeten de ondernemingen een prospectieve beoordeling uitvoeren van de risico's waaraan zij verwachten te zullen worden blootgesteld. Een van de instrumenten waarvan zij gebruik moeten maken om deze prospectieve benadering van het risicobeheer te bevorderen, is stresstesting.

De goede praktijken geven de ondernemingen nadere informatie over hoe een degelijk raamwerk moet worden uitgewerkt voor stresstests, gevoeligheidsanalyses en op scenario's gebaseerde analyses. Deze goede praktijken beschrijven zowel de kwantitatieve als de kwalitatieve aspecten van stresstests, met inachtneming van het evenredigheidsbeginsel: kleinere ondernemingen mogen zich meer concentreren op de kwalitatieve aspecten terwijl grotere ondernemingen meer gesofisticeerde stresstest-technieken dienen te hanteren.

Verder dienen de ondernemingen als bijlage bij hun ORSA-verslag een tabel te voegen met een overzicht van de vijf grootste risico's waaraan de onderneming blootgesteld is of verwacht te zullen zijn, rekening houdend met het bedrijfsplan en de risicotolerantielimieten van de onderneming. Deze overzichtstabel biedt de Bank een duidelijk beeld van de risicoanalyse die werd uitgevoerd door de ondernemingen, alsook een overzicht van de stresstests en scenario's die werden uitgewerkt.

(1) Circulaire NBB_2017_13 van 19 april 2017 betreffende de beoordeling van het eigen risico en de solvabiliteit (ORSA).

2.5 Verliescompensatievermogen van uitgestelde belastingen

Artikel 153 van de Solvabiliteit II-wet, waarin artikel 103 van de richtlijn wordt omgezet, voorziet in een correctie van de berekening van het solvabiliteitskapitaalvereiste (solvency capital requirement, SCR) die overeenstemt met het verliescompensatievermogen van uitgestelde belastingen.

Onder Solvabiliteit II worden de activa en passiva gewaardeerd tegen de waarde waartegen ze zouden kunnen worden overgedragen of uitgewisseld in het kader van een transactie die wordt afgesloten in normale marktomstandigheden. De waarde die uit deze waardering voortvloeit, verschilt van hun boekwaarde of fiscale waarde. De uitgestelde belastingvorderingen (deferred tax assets, DTA's) en de uitgestelde belastingverplichtingen (deferred tax liabilities, DTL's) geven de fiscale gevolgen weer van deze verschillen in waardering, die ook wel 'tijdelijke verschillen' worden genoemd. Er zij echter opgemerkt dat, net als voor de IFRS-normen, een deel van de DTA's ook afkomstig kan zijn van ongebruikte fiscaal verrekenbare tegoeden en van ongebruikte fiscale verliezen.

Zo boekt een verzekerings- of herverzekeringsonderneming een DTL of een DTA in de Solvabiliteit II-balans, naargelang de verkoop van een actief een meerwaarde of minderwaarde oplevert die momenteel niet is opgenomen in haar boekhoudkundige balans. Anders gezegd boekt de onderneming onmiddellijk de belasting op de winst die afkomstig is van de meerwaarde, of het fiscaal verrekenbaar tegoed dat voortvloeit uit het verlies als gevolg van de minderwaarde. De opname van een (netto) uitgestelde belastingvordering vereist echter een invorderbaarheidstest waarbij de onderneming moet aantonen dat ze in de toekomst belastbare winst zal optekenen waarmee deze uitgestelde belastingvordering zal kunnen worden verrekend.

Uitgestelde belastingvorderingen kunnen zowel het gevolg zijn van een negatief waarderingsverschil tussen de waarde onder Solvabiliteit II en de fiscale waarde van de activa, zoals het geval is wanneer er een latente minderwaarde is op de effectenportefeuille, als van een positief waarderingsverschil voor de passiva wanneer de technische voorzieningen onder Solvabiliteit II groter zijn dan de statutaire technische voorzieningen.

De correctie voor het verliescompensatievermogen van uitgestelde belastingen (loss-absorbing capacity of deferred taxes, LAC DT) bestaat erin dat bij de berekening van het SCR rekening wordt gehouden met de schommelingen van de uitgestelde belastingvorderingen en -verplichtingen. Het SCR is immers een eigenvermogensvereiste dat bedoeld is om het hoofd te kunnen bieden aan een

waardevermindering van de activa of een toename van de passiva. Dergelijke schommelingen impliceren echter ook een verandering in het bedrag van de uitgestelde belastingvorderingen en -verplichtingen. De voornoemde correctie bestaat erin rekening te houden met deze verandering bij de berekening van het SCR.

In een eerste circulaire⁽¹⁾ over dit onderwerp was de mate waarin rekening gehouden mag worden met de correctie voor het verliescompensatievermogen van uitgestelde belastingen beperkt tot het bedrag van de netto uitgestelde belastingverplichtingen. In de hier toegelichte circulaire⁽²⁾ werd deze beperking geschrapt ten behoeve van een grotere convergentie tussen de praktijken van de Bank en die welke ter zake zijn ontwikkeld in de andere lidstaten.

Uit een studie van EIOPA blijkt immers dat de beperking die door de Bank werd opgelegd, zou kunnen worden beschouwd als een strenge norm in vergelijking met de methodes die zijn ontwikkeld in de andere lidstaten. Deze laatste leggen in voorkomend geval vooral beperkende hypothesen op voor het aantonen van het bestaan van toekomstige winsten die het aandeel van de LAC DT die de netto-DTL overschrijdt, kunnen rechtvaardigen.

Sedert het boekjaar 2016 mogen de Belgische ondernemingen hun SCR verminderen met een bedrag dat hoger is dan de netto-DTL, de zogenoemde fictieve DTA's. De circulaire bepaalt echter dat deze fictieve DTA's niet groter mogen zijn dan het kleinste bedrag tussen enerzijds het bedrag dat voortvloeit uit de invorderbaarheidstest en anderzijds de geraamde belastbare winst die voortvloeit uit het strategisch plan van de onderneming, gecumuleerd over een periode van maximaal vijf jaar en vermenigvuldigd met het belastingtarief (dat standaard 33,99% bedraagt) en met de dekkinggraad van het SCR vóór toepassing van de correctie, waarbij de dekkinggraad wordt vermindert met 100%.

In de nieuwe circulaire werd bepaald dat zij voor het eerst van toepassing zou zijn voor de berekening van het SCR met betrekking tot de situatie op 31 december 2016. Een analyse heeft echter aangetoond dat tot dusver weinig ondernemingen gebruik hebben gemaakt van de mogelijkheid die in de nieuwe circulaire wordt geboden.

EIOPA heeft ook werkzaamheden verricht om de verschillen in de toepassing van de LAC DT tussen de verschillende lidstaten te verminderen.

(1) Circulaire NBB_2016_21 van 25 april 2016 betreffende de richtsnoeren voor het verliescompensatievermogen van technische voorzieningen en uitgestelde belastingen.

(2) Circulaire NBB_2017_14 du 19 april 2017 betreffende het verliescompensatievermogen van uitgestelde belastingen.

(3) Circulaire NBB_2017_04 van 16 februari 2017 betreffende investeringen in infrastructuur onder Solvabiliteit II.

2.6 Circulaire inzake infrastructuur

Economisch onderzoek toont aan dat de investeringsgraad binnen de Europese Unie nog steeds onder het langetermijngemiddelde van vóór de financiële crisis van 2008-2009 ligt. Vooral de overheidsinvesteringen blijven beperkt. Dit wordt hoofdzakelijk verklaard door de noodzaak om de begroting van de lidstaten te consolideren na de Europese schuldencrisis.

Doordat investeringen een zeer cyclische component van de vraag zijn, verklaren ze goeddeels de ernst van de recessie en het moeizame herstel van de groei in het eurogebied. Het lage investeringsniveau ondermijnt bovendien het groeipotentieel op lange termijn van een economie.

Bijgevolg heeft de Europese Commissie, onder voorzitterschap van Jean-Claude Juncker, bij haar aantreden een 'Investment Plan for Europe' naar voren geschoven. Als onderdeel van dit plan werd beoogd om ongerechtvaardigde belemmeringen in de wetgeving met betrekking tot de financiering van infrastructuurprojecten door verzekeraars weg te werken. Verzekeraars, en in het bijzonder levensverzekeraars, zijn immers van nature langetermijninvesteerders die vaak trachten activa aan te kopen waarvan de looptijd in de lijn ligt van hun verplichtingen.

Daarom werd in Gedelegeerde Verordening 2015/35, die onder meer de eigenvermogensvereisten voor verzekeringsondernemingen uiteenzet, een afzonderlijke infrastructuuractivaklasse gecreëerd die rekening houdt met de specifieke kenmerken van deze investeringen. Deze nieuwe activaklasse moet voldoen aan criteria inzake stressbestendigheid en voorspelbaarheid van de kasstromen en moet het voorwerp uitmaken van een aangepast contractueel kader. De naleving van deze criteria moet ervoor zorgen dat het prudentieel beleid is afgestemd op het risicoprofiel van de investeringen in infrastructuur.

De Bank publiceerde in februari 2017 een circulaire⁽³⁾ waarin verdere details worden verstrekt over de definitie van en de criteria voor in aanmerking komende investeringen in infrastructuur. Deze circulaire moet de risicobeoordeling door verzekeringsondernemingen voor hun investeringen in infrastructuur vergemakkelijken. Deze risicobeoordeling zal in bepaalde gevallen een aanpassing van de risicobeheersystemen van de verzekeringsondernemingen vergen in het licht van de mogelijk nieuwe aard van de betreffende investeringen.

2.7 Brexit

De uittreding van het Verenigd Koninkrijk uit de Europese Unie, die doorgaans de brexit wordt genoemd en gepland

is voor het eerste kwartaal van 2019, doet een aantal vragen rijzen over de activiteiten van Britse ondernemingen in de Europese Unie, in het bijzonder als wordt aangenomen dat het Verenigd Koninkrijk na de brexit zal moeten worden beschouwd als een derde land ten aanzien van de Europese wetgeving inzake verzekering en herverzekering. In een dergelijk scenario zouden Britse ondernemingen immers geen activiteiten meer kunnen uitoefenen via het vrij verrichten van diensten of via een Europees bijkantoor dat niet onder het toezicht zou staan van de lidstaat waarin het gevestigd is.

Gelet op deze onzekerheid onderzoeken verschillende Britse verzekerings- en herverzekeringsondernemingen reeds de mogelijkheid om in de Europese Unie een dochteronderneming te vestigen en daaraan de activiteiten over te dragen die ze tot dusver uitoefenden via het vrij verrichten van diensten of via een bijkantoor. Een dergelijke dochteronderneming zou de moederondernemingen die gevestigd zijn in het Verenigd Koninkrijk, het voordeel bieden dat ze over een vergunning beschikken die geldig is voor het volledige grondgebied van de Europese Unie. Een aantal verzekerings- en herverzekeringsondernemingen (Lloyd's, MS Amlin en QBE) hebben publiekelijk aangekondigd dat ze voornemens zijn een dergelijke dochteronderneming te vestigen in België. Een andere instelling (The Navigators Group) heeft van haar kant haar intentie aangekondigd om een verzekeringsonderneming naar Belgisch recht te verwerven (ASCO). In het kader van de voorbereiding van het vergunningsdossier van deze ondernemingen vinden er momenteel contacten plaats met de diensten van de Bank.

Op dit ogenblik moeten verschillende punten nog worden verduidelijkt, zoals het lot na de brexit van de verzekerings of herverzekeringsovereenkomsten die vóór deze datum werden afgesloten met een onderneming die gevestigd is in het Verenigd Koninkrijk, alsook de modaliteiten voor de overdracht van in Europa verrichte activiteiten die momenteel worden beheerd vanuit het Verenigd Koninkrijk, naar een dochteronderneming die is gevestigd in de Europese Unie.

Het bovenstaande geldt ook voor de activiteiten die via het vrij verrichten van diensten of via een bijkantoor worden uitgeoefend in het Verenigd Koninkrijk door ondernemingen die ressorteren onder het recht van een lidstaat van de Europese Unie. In zulke gevallen is het onzeker of Britse wetgeving 'post-brexit' dergelijke activiteiten nog zal toelaten, en zo ja, onder welke voorwaarden. Op het niveau van EIOPA zijn beraadslagingen aan de gang, waaraan de Bank deelneemt, om de prudentiële uitdagingen in verband met de uittreding van het Verenigd Koninkrijk uit de Europese Unie te onderzoeken.

2.8 Bezoek van EIOPA

Een van de diverse taken van EIOPA is het bevorderen van een gemeenschappelijke cultuur voor coherent en kwaliteitsvol toezicht op de verzekerings- en herverzekeringsondernemingen. In dit kader beoordeelt EIOPA bij de toezichthoudende autoriteiten de tenuitvoerlegging van nationale projecten zoals balansonderzoek of stresstests, of de toepassing van de bepalingen betreffende de interne modellen voor de berekening van de solvabiliteitsvereisten, alsook de efficiënte werking van de colleges van toezichthouders.

Zo beoordeelde EIOPA in april 2017 de manier waarop de Bank prudentieel toezicht uitoefende op verzekeringsondernemingen en -groepen. Hiertoe heeft zij de volledige geldende regelgeving bestudeerd alsook de circulaires, de interne beleidslijnen en de verschillende transversale analyses die door de Bank zijn ontwikkeld. Deze gegevens werden aangevuld met presentaties over de instrumenten en procedures die eigen zijn aan de Bank en over de tenuitvoerlegging daarvan in het kader van het operationeel toezicht, en met vraag-en-antwoordsessies. De bevindingen van EIOPA waren over het geheel genomen geruststellend wat betreft de kwaliteit van het toezicht van de Bank, die reeds een plan heeft uitgewerkt om tegemoet te komen aan de opmerkingen van EIOPA.

2.9 ICS fieldtest

In het kader van de wereldwijde convergentie van kapitaalnormen en de bevordering van financiële stabiliteit werkt de Internationale Vereniging van Verzekeringstoezichthouders (International Association of Insurance Supervisors, IAIS) momenteel aan de ontwikkeling van een gemeenschappelijk prudentieel raamwerk voor internationaal actieve verzekeringsgroepen (internationally active insurance groups, IAIG's). Dit raamwerk omvat met name de ontwikkeling van een internationale kapitaalstandaard (International Capital Standard, ICS) die uit verschillende delen bestaat: de bepaling betreffende de consolidatieperimeter, de waardering van activa en passiva, de eigenvermogensbestanddelen en de eigenvermogensvereisten.

De voorbije drie jaar werden hieromtrent reeds verschillende fieldtests uitgevoerd om input van deskundigen te krijgen van zowel de sector als de toezichthoudende autoriteiten. Fieldtests dienen om de bovenstaande kapitaalstandaarden te verfijnen en de kwalitatieve aspecten van het raamwerk verder te ontwikkelen. In de verslagperiode werd een fieldtest uitgevoerd die specifiek gericht was op de ontwikkeling van een eerste concrete versie van kapitaalstandaarden volgens een standaardmethode. Via een nieuwe fieldtest

zullen deze standaarden verder kunnen worden verfijnd, waaronder de ondernemingsspecifieke parameters en de interne modellen die worden gebruikt voor de bepaling van de eigenvermogensvereisten. Verwacht wordt dat de internationale kapitaalstandaard tegen eind 2019 kan worden ingevoerd om op geconsolideerde basis te worden toegepast op alle betrokken internationaal actieve verzekeringsgroepen.

2.10 Horizontale analyses en stresstests

Tijdens het verslagjaar verrichte de Bank ook verschillende horizontale analyses van de Belgische verzekeringssector (zie kader 15) en voerde ze stresstests uit om te controleren of het renterisico voor de verzekeringsondernemingen beperkt blijft (zie kader 16).

Kader 15 – Transversale analyses met betrekking tot de Belgische verzekeringssector

In het kader van haar risicoanalyse voerde de Bank ook dit jaar een reeks horizontale analyses uit met betrekking tot de voornaamste risico's voor de verzekeringssector. Daarbij werden het renterisico, het liquiditeitsrisico en het spreadrisico van de Belgische verzekeraars meer gedetailleerd in kaart gebracht.

Renterisico

De mogelijke gevolgen van de aanhoudend lage rente vormen reeds meerdere jaren het belangrijkste financieel risico voor de verzekeringsondernemingen en blijven bijgevolg een aandachtspunt voor de Bank.

Teneinde een vollediger en meer gedetailleerd beeld te krijgen van de blootstelling van de verzekeringssector aan het renterisico, besloot de Bank in 2014 om een specifieke jaarlijkse standaardrapportering uit te werken voor de monitoring van dit risico. Deze rapportering bestaat uit vier deelcomponenten die elk een specifiek aspect van het renterisico toelichten: de huidige samenstelling van de gewaarborgde rentevoeten op de verzekeringsportefeuille, de duration van de technische voorzieningen en van de activa ter dekking van deze voorzieningen, de gedetailleerde projecties van de kasstromen van de technische voorzieningen en de activa en de projecties van de rendementen van de activa en passiva.

Met behulp van deze gegevens werd er een beoordelingskader ontwikkeld op basis van een reeks indicatoren. Dit beoordelingskader wordt nu al een drietal jaar toegepast door de Bank en wordt jaarlijks verder verfijnd. Via dit kader wordt de hoogte van de gemiddelde gewaarborgde rentevoeten en hun resterende looptijd bekeken, evenals het aandeel van de technische voorzieningen met een rentegarantie op toekomstige premies, de hoogte van de duration gaps, de overeenstemming tussen de onderliggende activa- en passivakasstromen en het verschil in de projectie van het verwachte verloop van de rendementen op de activa enerzijds en de rentegaranties op de passiva anderzijds. Op basis van deze parameters kan de Bank de ondernemingen die kwetsbaar(der) zijn voor een lagerenteomgeving makkelijker identificeren.

De ondernemingen waarvoor het risico als groot werd ingeschat, werden aan een meer gedetailleerd onderzoek onderworpen. Dit onderzoek heeft in een beperkt aantal gevallen geleid tot het opvragen van een actieplan of tot het verder analyseren welke maatregelen er genomen kunnen worden om het renterisico van deze ondernemingen binnen de perken te houden. Deze aanpak zal ook in de verdere toekomst worden voortgezet.

In dit verband heeft de Bank voorgesteld de prudentiële regelgeving voor levensverzekeringen aan te passen om de risico's veroorzaakt door de massale afkoop van overeenkomsten, met name in het geval van een stijging van de rentevoeten, te voorkomen. De maatregel is bedoeld om vroegtijdige afkoop te ontmoedigen of om er tenminste voor te zorgen dat de kosten verbonden aan speculatieve afkopen worden gedeeld door de verzekeringsonderneming en de verzekeringnemer. Concreet zou deze maatregel inhouden dat de afkoopvergoeding afhankelijk wordt gesteld van enerzijds de resterende looptijd van de overeenkomst en anderzijds van het verschil tussen de gewaarborgde contractuele rente en een percentage dat de rendementen van de financiële markten op het ogenblik van de afkoop vertegenwoordigt.



Liquiditeitsrisico

Rekening houdend met de neerwaartse trend van de premievolumes in de traditionele levensverzekeringen en met de toename van het aandeel van de illiquide activa op de Belgische verzekeringsmarkt, besliste de Bank reeds in 2014 om de liquiditeitsituatie van de verzekeringssector nauwlettend te volgen.

De Bank voorziet voor alle levensverzekeringsondernemingen in een afzonderlijke driemaandelijke liquiditeitsrapportering. Het liquiditeitsrisico van een verzekeringsonderneming is doorgaans minder belangrijk dan dat van een bank en laat zich ook niet zo eenvoudig meten.

Om een geïntegreerde opvolging van het liquiditeitsrisico mogelijk te maken, ontwikkelde de Bank een beoordelingskader op basis van een aantal risico-indicatoren. Deze indicatoren zijn toegespitst op het verloop van de in- en uitgaande kasstromen, het verloop van de liquide activa en passiva en tot slot het verloop van de blootstellingen aan instrumenten en derivaten met een potentieel liquiditeitsrisico. Deze drie groepen indicatoren laten toe het liquiditeitsrisico van een verzekeringsonderneming zowel individueel als op het niveau van de sector op meer systematische wijze op te volgen.

Op grond van de resultaten van de liquiditeitsrapportering heeft de Bank voor een beperkt aantal ondernemingen beslist maatregelen te nemen voor de opvolging van dit risico of inspecties uit te voeren. Meer specifiek hebben de bevindingen die deze analyses hebben opgeleverd met betrekking tot de dalende premievolumes en het toenemend aantal stopzettingen van individuele levensverzekeringsovereenkomsten, ook tot een strategische bezinning geleid over de toekomst van de individuele levensverzekeringsector in België en tot de formulering van aanbevelingen hieromtrent door de Bank.

Spreadrisico

Vastrentende activa – die het overgrote deel uitmaken van de investeringsportefeuille van verzekeraars – zijn onderhevig aan het spreadrisico. Met 'spread' wordt de risicopremie bedoeld, namelijk het verschil tussen het rendement van het actief en de risicovrije rentevoet. Indien de risicopremie van een actief stijgt, neemt het rendement ervan toe en daalt de marktwaarde. Spreadrisico is dus het risico op veranderingen in de marktwaarde van het actief door veranderingen in de risicopremie, als gevolg van een ontwikkeling in het (gepercipieerde) risico van het actief.

In het kader van eerder uitgevoerde kwantitatieve studies en stresstests voor de verzekeringssector is herhaaldelijk gebleken dat spreadbewegingen vaak een zeer materiële impact hebben op de balans van de verzekeraar. Dit kan enerzijds verklaard worden door het grote proportionele belang van de overheids- en bedrijfsobligaties in de investeringsportefeuilles van de Belgische verzekeraars en anderzijds door het beginsel van marktconsistente waardering dat wordt opgelegd door de nieuwe Solvabiliteit II-regeling. Alle spreadbewegingen worden immers weerspiegeld in een aanpassing van de marktwaarde van deze obligaties, wat een rechtstreekse (positieve of negatieve) impact heeft op het eigen vermogen van de verzekeringsondernemingen.

Om rekening te houden met het vaak langetermijnkarakter van de beleggingsportefeuille van een verzekeringsonderneming, voorziet het Solvabiliteit II-kader in de zogenaamde Long-Term-Guarantees (LTG) maatregelen, die de hierboven beschreven impact temperen door een deel van de stijgende spreadbeweging te compenseren met een stijging van de verdisconteringsvoet van de technische voorzieningen. De hoogte van deze compensatie is afhankelijk van het type LTG-maatregel dat mag worden toegepast.

Om naast het mogelijke effect op de waardering en op de kapitaalvereisten een nog meer geïntegreerd en vollediger beeld te krijgen van het spreadrisico van de verzekeringsondernemingen, werd in de loop van het verslagjaar een beoordelingskader uitgewerkt voor de monitoring van het spreadrisico van de Belgische verzekeraars. In dit beoordelingskader wordt voornamelijk gebruikgemaakt van indicatoren met betrekking tot de kredietkwaliteit, de looptijd en de rentegevoeligheid van de vastrentende activa. In de loop van het verslagjaar werd tevens nagegaan



in welke mate dit risico wordt gedekt door de kapitaalbuffer die wordt opgelegd door het Solvabiliteit II-kader. Dit risico wordt opgevolgd aan de hand van de jaarlijkse rapportering door de verzekeraars aan de Bank.

De ondernemingen die als outlier geïdentificeerd werden, zullen opgevolgd worden in het kader van toekomstige kwantitatieve analyses, bijvoorbeeld stresstesttoefeningen. Verder analyseert de Bank tevens hoe de verzekeraars zelf het risico beoordelen in hun ORSA-verslag. Hierbij wordt bijzondere aandacht besteed aan het spreadrisico op overheidsobligaties, aangezien hiervoor geen kapitaalbuffer wordt opgelegd door het Solvabiliteit II-kader.

Kader 16 – Beleid inzake knipperlichtvoorzieningen en nationaal stresstestkader

Knipperlichtvoorzieningen

Onder de Solvabiliteit I-regeling moesten de verzekeringsondernemingen op statutair niveau aanvullende voorzieningen (doorgaans ‘knipperlichtvoorzieningen’ genoemd) aanleggen ter dekking van het renterisico waaraan zij voor bepaalde types overeenkomsten zijn blootgesteld. Na de inwerkingtreding van de Solvabiliteit II-regeling werd beslist de prudentiële bepalingen inzake de aanvullende voorzieningen te behouden in het boekhoudkundig kader. Bijgevolg moeten deze voorzieningen aangevuld blijven worden zolang het renterisico blijft bestaan. Aangezien de Solvabiliteit II-regeling echter ook specifieke reglementaire vereisten oplegt voor de dekking van het renterisico, werden er in het boekhoudkundig kader nieuwe bepalingen ingevoerd die het mechanisme voor de vrijstelling van de verplichting tot dotatie aan de aanvullende voorzieningen vereenvoudigen.

Bij wijze van algemene regel is de dekking van alle door het Solvabiliteit II-kader opgelegde reglementaire eigenvermogensvereisten zonder gebruikmaking van de overgangsmaatregelen een noodzakelijke voorwaarde om vrijgesteld te worden van de verplichting tot dotatie aan de aanvullende voorzieningen. De Bank controleert niet alleen of voldaan is aan deze voorwaarde maar analyseert ook de situatie van de betrokken ondernemingen en de marktvoorwaarden, om na te gaan of het renterisico beperkt blijft. Bij deze analyse maakt zij gebruik van de meest relevante instrumenten die zij daarvoor ter beschikking heeft, waaronder de resultaten van de stresstests met betrekking tot de blootstelling aan het renterisico.

Stresstests

De Bank heeft het nuttig geacht haar beleid en verwachtingen inzake stresstests voor verzekeringen toe te lichten in een mededeling aan de sector. Hierin wordt een onderscheid gemaakt tussen enerzijds stresstests die eigen zijn aan de onderneming en die bijvoorbeeld in het kader van de ORSA worden opgesteld, en anderzijds stresstests die door de Bank worden opgelegd. Deze laatste kunnen zowel van microprudentiële (nadruk op specifieke blootstellingen die bij een beperkt aantal ondernemingen aanwezig zijn) als van macroprudentiële aard zijn. Het beleid van de Bank inzake stresstests is flexibel en voorziet in veel vrijheidsgraden om te kunnen voldoen aan de uiteenlopende doelstellingen van elke oefening. De verzekeringssector wordt minstens jaarlijks aan een stresstest onderworpen en indien er een Europese stresstest plaatsvindt, wordt de stresstest van de Bank hierop afgestemd.

Dit nieuwe raamwerk werd in 2017 voor het eerst concreet toegepast. Teneinde de werklast voor de ondernemingen te beperken, werd de methodologie van de stresstest zo veel mogelijk aangepast aan die van de EIOPA-stresstest



die in 2016 werd uitgevoerd. Bij deze stresstest, die bestaat uit twee kwantitatieve scenario's en een beperkte kwalitatieve vragenlijst, ligt de klemtoon op de meest relevante risico's voor de verzekeringsondernemingen, namelijk de marktrisico's, inclusief het renterisico, met uitsluiting van de technische onderschrijvingsrisico's.

Het eerste scenario, dat een 'low for long'-scenario is, heeft als hoofddoel de potentiële kwetsbaarheden van de Belgische verzekeringssector die kunnen voortvloeien uit het renterisico, op te sporen en te beoordelen. Dit scenario simuleert een situatie van structurele stagnatie waarbij een schaarste aan rendabele langetermijninvesteringen en permanent lage groei(verwachtingen) tot een verdere daling van de risicovrije rentecurve leiden, in het bijzonder voor de langere looptijden. Deze oefening maakt deel uit van een macroprudentiële risicobeoordeling en vormt als dusdanig een aanvulling op de risicobeoordelingen voor de afzonderlijke ondernemingen (zie kader 15). Het hoofddoel van de stresstest bestaat erin de kwetsbaarheden van de sector te identificeren. De zwakke punten die op individueel niveau worden vastgesteld mogen evenwel niet worden genegeerd. Dit impliceert dat de resultaten van het 'low for long'-scenario in aanmerking worden genomen bij de beoordeling van het bovenvermelde vrijstellingsdossier.

Het tweede scenario werd ontwikkeld door het IMF, in samenwerking met de Bank, in het kader van het FSAP dat in België werd uitgevoerd (zie hoofdstuk A van het deel 'Prudentiële regelgeving en prudentieel toezicht'). Om de veerkracht van de verzekeringssector te testen werd een ongunstig macrofinancieel scenario ontwikkeld dat een recessie simuleert, aangedreven door een plotse toename van de wereldwijde risicoaversie, een herbeoordeling van het soevereine risico in het eurogebied, een kredietcycluscrash in opkomende markteconomieën, en een belangrijke correctie op de vastgoedmarkten in België. Dit scenario combineert een stijging van de risicovrije rentecurve met forse schokken op de belangrijkste activaklassen van de investeringsportefeuille (overheids- en bedrijfsobligaties, (hypothecaire) kredieten, aandelen, vastgoed,...). De resultaten van deze stresstests waren nog niet definitief bij het afsluiten van dit Verslag.

F. Financiëlemarktinfrastructuren

Wat de financiëlemarktinfrastructuren (FMI's) betreft, werd tijdens het verslagjaar veel aandacht geschonken aan de veranderende regelgeving, alsook aan de tenuitvoerlegging ervan door de systemen en instellingen die onder de prudentiële toezichts- en oversightwerkzaamheden van de Bank vallen. Ook de mogelijke gevolgen van de brexit voor deze sector werden uitgebreid behandeld. Net zoals voor andere financiële sectoren werden de ontwikkelingen op het gebied van FinTech (zie paragraaf G.3. van het deel 'Prudentiële regelgeving en prudentieel toezicht') en cyberrisico's (zie paragraaf G.4) nauwlettend gevolgd.

De Bank heeft ook voor het eerst het Rapport over Financiëlemarktinfrastructuren en Betalingsdiensten gepubliceerd⁽¹⁾, dat een gedetailleerd overzicht biedt van de ontwikkeling van activiteiten door deze systemen en instellingen, de veranderingen in het regelgevend kader, de benaderingen die de Bank hanteert op het gebied van oversight en prudentieel toezicht, en haar voornaamste doelstellingen voor 2017.

1. Cartografie van de sector

In België zijn verschillende FMI's, effectenbewaarnemers, betalingsdienstaanbieders zoals betalingsinstellingen en instellingen voor elektronisch geld, en aanbieders van kritieke diensten gevestigd. Een aantal van die entiteiten, zoals SWIFT, Euroclear, Bank of New York-Mellon, Mastercard Europe en Worldline, zijn internationaal systeemrelevant. Voor sommige van die systemen en instellingen heeft de Bank, in haar hoedanigheid van hoofddautoriteit, internationale samenwerkingsovereenkomsten tot stand gebracht.

Het oversight dat door de Bank wordt uitgeoefend, is enerzijds gericht op de veiligheid en doelmatigheid van de volledige werking van FMI's zoals betalings-, verrekening- en vereffeningssystemen, en anderzijds op hun banden met andere actoren op de financiële markt. Op microniveau waken de prudentiële toezichthouders over de financiële gezondheid van de instellingen van deze sector, waardoor zij het vertrouwen van hun tegenpartijen en gebruikers helpen handhaven. Beide toezichtsbenaderingen zijn erop gericht de financiële stabiliteit te bevorderen. In die gevallen waar de Bank zowel oversight als prudentieel toezicht dient uit te oefenen, kunnen de toezichtsactiviteiten als complementair worden beschouwd.

(1) Zie <https://www.nbb.be/doc/ts/publications/fmi-and-paymentservices/2017/fmi-report2017.pdf>.

De systemen en instellingen kunnen worden ingedeeld volgens het type van diensten die zij aan hun deelnemers of cliënten aanbieden: effectenverrekening, -vereffening en -bewaarneming, betalingen en verlening van kritieke diensten.

2. Prioriteit inzake oversight en toezicht

In 2017 was een belangrijk deel van de prudentiële toezichts- en oversightwerkzaamheden van de Bank gewijd aan de veranderingen in de regelgeving, die de meeste categorieën van FMI's en betalingsdienstaanbieders treffen, en aan de analyse van de impact daarvan. Aangezien de FMI's als knooppunten fungeren bij de verwerking van betalingen – en effectentransfers, blijven ook de IT-risico's – en in het bijzonder cyberrisico's – aandacht opeisen. De cyberrisico's en FinTech komen aan bod in hoofdstuk G van het deel 'Prudentiële regelgeving en prudentieel toezicht'.

Effectenverrekening, -vereffening en -bewaarneming

Hoewel geen enkele centrale tegenpartij voor effectenverrekening (CCP) haar zetel in België heeft, neemt de Bank deel aan verschillende CCP-toezichtscolleges, aangezien deze instellingen verrichtingen vereffenen in de boeken van

TABEL 28 CARTOGRAFIE VAN DE SECTOR VAN FINANCIËLEMARKTINFRASTRUCTUREN EN BETALINGSDIENSTEN

	Internationale samenwerking		De Bank treedt op als enige autoriteit
	De Bank treedt op als hoofdautoriteit	De Bank neemt deel aan het toezicht, onder leiding van een andere autoriteit	
Prudentieel toezicht		<u>Effectenbewaarnemer</u> Bank of New York Mellon SA (BNYM SA/NV)	<u>Effectenbewaarnemer</u> BNYM Brussels branch
			Betalingsdientaanbieders (PSPs) ⁽¹⁾ Betalingsinstellingen (PIs) Instellingen voor elektronisch geld (ELMIs)
Prudentieel toezicht & Oversight	<u>Effectenvereffeningssystemen</u> Effectendepositaris (CSD) Euroclear Belgium (ESES) Internationale effectendepositaris (ICSD) Euroclear Bank SA/NV	<u>Effectenverrekeningssystemen (CCP)</u> LCH.Clearnet Ltd (UK), ICE Clear Europe (UK), LCH.Clearnet SA (FR), Eurex Clearing AG (DE), EuroCCP (NL), Keler CCP (HU), CC&G (IT)	
	<u>Geassimileerde vereffeningsinstelling</u> Euroclear SA/NV (ESA)		<u>Betalingsverwerkers</u> Worldline SA/NV
Oversight	<u>Kritieke dienstverlener</u> SWIFT	<u>Kritieke dienstverlener</u> TARGET2-Securities (T2S)	<u>Effectenvereffeningssystemen</u> <u>Effectendepositaris</u> NBB-SSS
		<u>Betalingssysteem</u> TARGET2 (T2) CLS Bank	<u>Kaartschema's</u> Bancontact MasterCard Europe
			<u>Betalingssysteem</u> Centre for Exchange and Clearing (CEC)

Post-trade infrastructuur	Effectenverrekening	Betalingen	Betalingssystemen
	Effectenvereffening		Betalingsinstellingen en Instellingen voor elektronisch geld
	Effectenbewaarneming		Betalingsverwerkers
Kritieke dienstverleners	TARGET2-Securities		Kaartschema's
	SWIFT		

Bron: NBB.

(1) Voor een lijst van betalingsdientaanbieders, zie <https://www.nbb.be/doc/ts/publications/fmi-and-paymentservices/2017/2017-chapter-3-2-payment-institutions-electronic-money-institutions.pdf>.

een Belgische effectenbewaarinstelling (Central Securities Depository, CSD) of door het belang van een Belgische financiële instelling als deelnemer in een CCP. Omdat de activiteiten in euro van CCP's die thans vanuit het Verenigd Koninkrijk opereren, aanzienlijk kunnen zijn, wordt de impact van de brexit aandachtig gevolgd.

Wat de sector van de CSD's betreft, zijn de technische uitvoerings- en reguleringsnormen van de

CSD-verordening⁽¹⁾, die met name gemeenschappelijke regels voor de vereffening (afwikkeling) in de EU vastlegt, in een kader voorziet voor de activiteiten die strikt onder de CSD vallen, de verlening van bankdiensten organiseert, sancties oplegt en termijnen vaststelt voor het verkrijgen van een vergunning om als CSD werkzaam te

(1) Verordening (EU) nr. 909/2014 betreffende de verbetering van de effectenafwikkeling in de Europese Unie en betreffende centrale effectenbewaarinstellingen.

mogen zijn, op 30 maart 2017 in werking getreden. Elke in de EU gevestigde CSD moet een vergunning aanvragen bij zijn bevoegde autoriteit.

Als bevoegde autoriteit in België is de Bank verantwoordelijk voor de vergunningverlening aan en het toezicht op de in België gevestigde CSD's. De Bank wint het advies in van de FSMA voor de aspecten die tot de beperkte bevoegdheden van deze laatste behoren ten aanzien van CSD's in het kader van haar toezicht op de regels die de goede werking, de integriteit en de transparantie van de markten voor financiële instrumenten waarborgen en in het kader van haar toezicht op de regels die de bescherming van de belangen van de belegger beogen bij transacties in financiële instrumenten⁽¹⁾. In 2017 werd tussen de twee instellingen een samenwerkingsprotocol gesloten.

Volgens de verordening moet de bevoegde autoriteit beslissen over de volledigheid van het vergunningsaanvraagdossier. De vergunningsaanvragen van de in België gevestigde CSD's die deel uitmaken van de Euroclear groep - met name Euroclear Belgium en Euroclear Bank - werden als onvolledig beschouwd om verschillende redenen, waaronder de onvolledigheid van de aanvraag, nog lopende IT-ontwikkelingen of de nog niet voltooide tenuitvoerlegging van nieuwe controleprocessen en -procedures. Euroclear België en Euroclear Bank moeten respectievelijk uiterlijk eind september en eind december 2018 alle nodige aanvullende informatie verstrekken zodat kan worden nagegaan of zij voldoen aan de vereisten van de verordening. Pas wanneer het dossier als volledig wordt beschouwd, bezorgt de Bank, als bevoegde autoriteit, alle nodige informatie aan de andere autoriteiten waarmee zij overeenkomstig de verordening overleg dient te plegen over de volledigheid van het vergunningsdossier. BNY-Mellon CSD heeft besloten geen vergunningsaanvraag in te dienen.

Krachtens de verordening is NBB-SSS, net zoals de andere openbare CSD's, vrijgesteld van bepaalde verplichtingen, waaronder het bekomen van een vergunning. Deze CSD's moeten echter voldoen aan alle andere vereisten van de verordening die op hen van toepassing zijn, uiterlijk binnen een termijn van één jaar vanaf de datum van inwerkingtreding van de technische normen, namelijk uiterlijk op 30 maart 2018.

Gezien het belang van de in België gevestigde entiteiten die op internationaal niveau activiteiten inzake vereffening, bewaarneming en beheer van effecten voor rekening van professionele klanten uitoefenen, is de toezichtsbenadering die in België wordt gehanteerd voor deze sector, sinds lang aangepast aan de specifieke kenmerken van deze activiteiten. Om deze

benadering zo goed mogelijk af te stemmen, werd het passend geacht een aanvullend toezichtsstatuut te creëren dat specifiek is aangepast aan de bancaire entiteiten die uitsluitend actief zijn op het gebied van bewaring en beheer van effecten.

De voornaamste activiteit van deze entiteiten is immers het aanhouden buiten de balans van financiële instrumenten voor rekening van cliënten. Het prudentieel toezicht op deze activiteit wordt echter niet geregeld in de bancaire regelgeving, waardoor het gerechtvaardigd en vereist is dat voor deze instellingen een specifieke toezichtsbenadering wordt gehanteerd voor de relevante aspecten die niet zijn opgenomen in de bancaire regelgeving.

Technisch gezien wordt de huidige definitie van 'met vereffening instellingen gelijkgestelde instellingen' gesplitst in twee subcategorieën, teneinde er de in België gevestigde kredietinstellingen aan toe te voegen waarvan de activiteit uitsluitend bestaat in het verlenen van effectenbewaarnemingsdiensten aan hun cliënten, het bijhouden van rekeningen en de vereffening van financiële instrumenten, evenals het verstrekken van nevendiensten.

Deze instellingen vertonen belangrijke gelijkenissen met de reeds bestaande met vereffening instellingen gelijkgestelde instellingen, die gedefinieerd worden als instellingen die volledig of gedeeltelijk instaan voor het operationeel beheer van door vereffening instellingen aangeboden diensten. Deze gelijkenissen zijn met name de volgende: het soort activiteiten dat wordt uitgeoefend, het ontbreken van deposito's van particulieren, evenals andere diensten die aan particulieren worden verleend zoals kredietverlening, en een laag risicoprofiel. De wet waarbij dit nieuw type vergunning wordt ingevoerd, is op 21 augustus 2017 in werking getreden⁽²⁾.

Betalingen

De Bank heeft een brede verantwoordelijkheid op het gebied van betalingen en naargelang van het systeem of de instelling treedt ze op als overseer of prudentieel toezichthouder. Als overseer ziet de Bank toe op de betalingssystemen, de verwerkers van betaalinstrumenten en de kaartschema's, terwijl ze als prudentieel toezichthouder waakt over de betalingsdienstaanbieders.

(1) De bepalingen betreffende belangenconflicten, bijhouden van gegevens, deelnemingsvereisten, transparantie, procedures voor communicatie met deelnemers en andere marktinfrastructuur, bescherming van de effecten van de deelnemers en van hun cliënten, vrijheid om bij een in de EU vergunninghoudende CSD effecten uit te geven en de toegang tussen een CSD en een andere marktinfrastructuur.

(2) Wet van 31 juli 2017 houdende diverse financiële en fiscale bepalingen en houdende maatregelen inzake concessieovereenkomsten.

TABEL 29 VERLOOP VAN HET AANTAL ONDER TOEZICHT STAANDE BETALINGSINSTELLINGEN EN INSTELLINGEN VOOR ELEKTRONISCH GELD

(eindeperiodegegevens)

	2014	2015	2016	2017
Betalingsinstellingen	18	20	24	26
Naar Belgisch recht	11	12	16	19
Vrijgestelde instellingen ⁽¹⁾	4	5	5	5
Bijkantoren die ressorteren onder het recht van een lidstaat van de EER	3	3	3	2
Instellingen voor elektronisch geld	11	11	9	9
Naar Belgisch recht	5	5	5	5
Vrijgestelde instellingen ⁽¹⁾	5	5	3	3
Bijkantoren die ressorteren onder het recht van een lidstaat van de EER	1	1	1	1

Bron: NBB.

(1) De vrijgestelde instellingen zijn onderworpen aan een lichter toezichtsregime overeenkomstig Circulaire NBB_2015_12 betreffende het vrijstellingsbeleid van de Bank op grond van artikel 48 van de wet van 21 december 2009.

De goede en veilige verwerking van kaartbetalingen in België is, omwille van de rol hiervan in de reële economie, een belangrijke doelstelling van het oversight van de Bank. Hoewel betalingsverwerkers niet noodzakelijk betaalsystemen zijn, is de Belgische economie sterk afhankelijk van hun goede werking en is zij dus aangewezen op de stabiliteit en continuïteit van betalingen in giraal geld. De wet van 24 maart 2017 houdende het toezicht op verwerkers van betalingstransacties plaatst de systeemrelevante betalingsverwerkers onder het rechtstreeks wettelijk toezicht van de Bank en legt bepaalde bedrijfsuitoefeningsvoorwaarden vast⁽¹⁾.

Eind 2017 stonden 19 betalingsinstellingen en vijf instellingen voor elektronisch geld onder het toezicht van de Bank. Daarnaast oefende de Bank ook toezicht uit op acht vrijgestelde rechtspersonen en drie bijkantoren van buitenlandse instellingen. Tijdens het verslagjaar werd aan vier betalingsinstellingen naar Belgisch recht een vergunning verleend, waaronder Moneygram en Ebury Partners, die in het kader van de brexit beslist hebben een dochteronderneming in België te vestigen, terwijl één vergunning werd ingetrokken. Elk van deze ondernemingen tracht door middel van innovaties in financiële technologie haar diensten volledig digitaal aan te bieden (zie ook paragraaf G.3 van het deel 'Prudentiële regelgeving en prudentieel toezicht' over FinTech).

(1) Wet van 24 maart 2017 houdende het toezicht op verwerkers van betalingstransacties.

(2) Richtlijn (EU) 2015/2366 van het Europees Parlement en de Raad van 25 november 2015 betreffende betalingsdiensten in de interne markt, houdende wijziging van de Richtlijnen 2002/65/EG, 2009/110/EG en 2013/36/EU en Verordening (EU) nr. 1093/2010 en houdende intrekking van Richtlijn 2007/64/EG.

Tijdens de verslagperiode bestond een van de prioriteiten van het prudentieel toezicht op de betalingsinstellingen en de instellingen voor elektronisch geld in de omzetting van de tweede Europese richtlijn betreffende betalingsdiensten (PSD2)⁽²⁾. Deze richtlijn, die betrekking heeft op recente innovaties in de betalingsdiensten en waarvan de Belgische omzettingswet begin 2018 in werking treedt, introduceert onder andere twee nieuwe categorieën betalingsdienstaanbieders in het regelgevend kader, namelijk betalingsinitiatiedienstaanbieders en rekeningaggregatiedienstverleners. Deze twee types dienstverleners zullen net zoals de andere instellingen die daarvoor een vergunning hebben verkregen, toegang hebben tot de betaalrekeningen van een betalingsdienstgebruiker indien deze hiervoor uitdrukkelijk zijn toestemming heeft gegeven. Een mogelijke toepassing van deze wijziging in het wettelijk kader is de mogelijkheid voor een rekeningaggregatiedienstverlener om het saldo van de verschillende rekeningen die een particulier bij verscheidene financiële instellingen aanhoudt, in één applicatie samen te brengen. Voor betalingsinitiatiedienstverleners wordt het op grond van de nieuwe regeling mogelijk betalingen rechtstreeks te initiëren van de betaalrekening van een gebruiker naar een begunstigde. Het toezichtsregime staat voor elk type betalingsdienstverlener in verhouding tot de omvang van de activiteiten die hij verricht en de risico's die eraan verbonden zijn.

Een ander belangrijk element van de PSD2 is de toepassing van sterke cliëntauthenticatie voor het veilig initiëren en uitvoeren van betalingen. Dit type authenticatie vereist de gebruikmaking van twee of meer van de volgende drie factoren, die onderling onafhankelijk en

vertrouwelijk dienen te zijn: iets wat alleen de gebruiker weet (bijvoorbeeld een PIN-code), iets wat alleen de gebruiker heeft (bijvoorbeeld een betaalkaart) en iets wat de gebruiker is (bijvoorbeeld biometrische gegevens zoals een vingerafdruk).

Met het oog op de uniforme toepassing van de nieuwe regelgeving in de EER werd de EBA belast met de ontwikkeling van technische standaarden ter zake.

Verlening van kritieke diensten

SWIFT (Society for Worldwide Interbank Financial Communication) is een in België gevestigde coöperatieve onderneming met beperkte aansprakelijkheid die gespecialiseerd is in de uitwisseling van financiële berichten tussen financiële instellingen en financiële marktinfratructuren.

SWIFT is geen financiële instelling of financiële marktinfratructuur, maar fungeert wel als aanbieder van kritieke diensten voor elk van deze partijen, en is bijgevolg zelf systeemrelevant. Daarom is SWIFT onderworpen aan een internationaal coöperatief oversight dat door verschillende centrale banken wordt uitgeoefend. De Bank treedt op als lead overseer voor SWIFT en werkt in die hoedanigheid samen met de centrale banken van de G10⁽¹⁾. De conclusies van deze oversightactiviteiten worden ook gedeeld met een ruimere groep centrale banken, die verenigd zijn in het SWIFT Oversight Forum⁽²⁾.

De Bank volgt de ontwikkelingen binnen SWIFT op de voet en onderhoudt een continue relatie met de instelling. In haar hoedanigheid van lead overseer treedt de Bank op als centraal aanspreekpunt voor het coöperatief oversight en fungeert zij als voorzitter van de groepen die belast zijn met activiteiten van technische aard, alsook van deze die op senior niveau belast zijn met de ontwikkeling van het beleid inzake oversight. Ook het secretariaat ter ondersteuning van deze werkzaamheden wordt verzorgd door de Bank.

Inhoudelijk is het coöperatief oversight opgebouwd rond vijf kernthema's: (i) risico-identificatie en -beheer, (ii) informatiebeveiliging, (iii) betrouwbaarheid en veerkracht van het systeem, (iv) technologische ontwikkelingen en planning, en (v) communicatie met de gebruikers. Voor elk van deze thema's werden er oversightverwachtingen ten aanzien van SWIFT vastgesteld (zogenaamde 'high level expectations').

Naast een aantal recurrente onderwerpen, zoals het opvolgen van de effectiviteit van het interne controlesysteem van SWIFT (samenspel tussen lijnmanagement, risicobeheer en interne audit) of van strategische beslissingen in verband met geplande technologische ontwikkelingen, besteedde de Bank in 2017 de nodige aandacht aan het cyberrisico (zie hoofdstuk G.4 van het deel 'Prudentiële regelgeving en prudentieel toezicht') en aan de strategische oriëntatie van SWIFT met betrekking tot deze uitdaging. Een eerste specifiek thema dat in het voorbije jaar onder de loep werd genomen, is de uitrol van het Customer Security Programme (CSP) en de bijbehorende communicatie van SWIFT met haar gebruikers betreffende gezonde beheerspraktijken en verantwoordelijkheden inzake beveiliging. In de komende jaren zal de verdere ontplooiing van het CSP naar alle waarschijnlijkheid een prioriteit blijven voor het SWIFT-oversight. Een belangrijk tweede onderdeel van het cyberrisico betreft de evaluatie van de interne weerbaarheid van SWIFT ten aanzien van cyberdreigingen, en de hiermee gepaard gaande investeringen. In deze context worden de door SWIFT ontwikkelde cyberstrategie en de processen die met toepassing van deze strategie moeten worden ontwikkeld, eveneens getoetst aan de richtsnoeren ter zake van CPMI-IOSCO⁽³⁾.

(1) Bank of Canada, Deutsche Bundesbank, Europese Centrale Bank, Banque de France, Banca d'Italia, Bank of Japan, De Nederlandsche Bank, Sveriges Riksbank, Swiss National Bank, Bank of England en het Federal Reserve System, vertegenwoordigd door de Federal Reserve Bank of New York en de Board of Governors of the Federal Reserve System.

(2) Voor een samenstelling van het Forum, zie de beschrijving op <https://www.nbb.be/en/financial-oversight/oversight/critical-service-providers>.

(3) CPMI-IOSCO (2016), Guidance on cyber resilience for financial market infrastructures, BIS (<http://www.bis.org/cpmi/publ/d146.pdf>).

G. Sectoroverschrijdende aspecten van prudentiële regelgeving en toezicht

De Bank is als prudentieel toezichthouder bevoegd voor een aantal domeinen die meerdere sectoren betreffen en bijgevolg niet worden behandeld bij de bespreking van de banken, de verzekeringsondernemingen of de financiëlemarktinfrastructuren in dit Verslag.

In 2017 werd met name de laatste hand gelegd aan de werkzaamheden voor de omzetting in Belgisch recht van de vierde Europese richtlijn ter voorkoming van het witwassen van geld en de financiering van terrorisme. Hiervoor zullen aanzienlijke inspanningen moeten worden geleverd door zowel de financiële instellingen als de bevoegde autoriteiten, waaronder de Bank.

De entiteit Kwaliteitswaarborging, die tot doel heeft te verzekeren dat de activiteiten inzake prudentieel toezicht en afwikkeling van de Bank voldoen aan een aantal kwaliteitsvereisten, werkte voort aan de totstandbrenging van een kader om geleidelijk tot een duurzame manier van werken te komen.

Voorts richtte de Bank tijdens het verslagjaar in samenwerking met de FSMA een centraal contactpunt voor FinTech op dat fungeert als toegangskanaal naar de toezichthoudende autoriteit voor vragen over het wettelijk kader voor de financiële dienstverlening in België, met name in het kader van de Europese richtlijn betreffende betalingsdiensten (PSD2). De Bank zag ook nauwgezet toe op de ontwikkelingen in verband met private digitale munten.

Gelet op de toenemende cyberdreigingen werkte de Bank actief mee aan de verdere ontwikkeling op Europees niveau van een reglementair kader voor het beheer van de cyberrisico's en aan de formulering van aanbevelingen ter zake. Tijdens het verslagjaar verrichte ze ook verscheidene inspectieopdrachten die waren toegespitst op cyberrisico's. Tot slot zette de Bank in samenwerking met andere actoren haar werkzaamheden voort om e-bankingfraude in kaart te brengen en de consumenten hiervan bewust te maken.

Inzake governance, rapportering en medewerking van de revisoren aan het prudentieel toezicht werd het verslagjaar gekenmerkt door de goedkeuring en publicatie door de Bank van verschillende nieuwe normatieve documenten betreffende met name de kwaliteit van de prudentiële en financiële gegevens, de medewerking van de erkende revisoren aan het prudentieel toezicht, de rapportering met betrekking tot leningen aan verbonden personen, de gekwalificeerde deelnemingen, het 'fit & proper'-kader en de compliancefunctie.

1. Bestrijding van het witwassen van geld en de financiering van terrorisme

In 2017 werd de laatste hand gelegd aan de werkzaamheden voor de omzetting in Belgisch recht, via de wet van 18 september 2017⁽¹⁾, van de vierde Europese richtlijn betreffende de strijd tegen het witwassen van geld en de

financiering van terrorisme (WG/FT)⁽²⁾. Deze nieuwe wet voorziet in een overgang naar mechanismen die volledig

(1) Wet van 18 september 2017 tot voorkoming van het witwassen van geld en de financiering van terrorisme en tot beperking van het gebruik van contanten.

(2) Richtlijn (EU) 2015/849 van het Europees Parlement en de Raad van 20 mei 2015 inzake de voorkoming van het gebruik van het financiële stelsel voor het witwassen van geld of terrorismefinanciering, tot wijziging van Verordening (EU) nr. 648/2012 van het Europees Parlement en de Raad en tot intrekking van Richtlijn 2005/60/EG van het Europees Parlement en de Raad en Richtlijn 2006/70/EG van de Commissie.

gericht zijn op de algemene invoering van een risicogebaseerde benadering voor zowel de preventieve verplichtingen van de financiële instellingen als voor het toezicht van de bevoegde autoriteiten, met name de Bank, op de naleving van die verplichtingen. Door deze ontwikkeling zijn beide partijen verplicht aanzienlijke inspanningen te leveren voor de aanpassing van de regelingen die ze reeds hadden vastgesteld en ten uitvoer hadden gelegd onder de vorige wet.

1.1 Wet van 18 september 2017

De structuur van de nieuwe wet is grondig herzien ten opzichte van die van de wet van 11 januari 1993, die zij opheft en vervangt. Zo werden met name alle verplichtingen van de onderworpen entiteiten gehergroepeerd in een specifiek boek van de nieuwe wet. Er werd bewust gekozen om eerst de verplichtingen te vermelden die betrekking hebben op de organisatie en de interne controles waarover deze entiteiten moeten beschikken. Op die manier geeft de wetgever duidelijk aan dat deze verplichtingen essentiële voorwaarden zijn waaraan deze entiteiten voorafgaandelijk moeten voldoen om de wettelijke waakzaamheidsverplichtingen ten aanzien van hun zakenrelaties en verrichtingen te kunnen vervullen. Deze waakzaamheidsverplichtingen, waaronder de identificatie en verificatie van de identiteit van de betrokken personen, de kennis van de cliënt en van het doel en de aard van de zakelijke relatie of de verrichting, en de doorlopende waakzaamheid ten aanzien van deze laatste, worden voortaan volledig geregeld door de beginselen van de risicogebaseerde benadering. Volgens deze benadering mogen de preventieve maatregelen worden versoepeld bij een laag WG/FT-risico maar moeten ze worden versterkt bij een hoog risico. Met de algemene invoering van deze benadering wordt een optimale toewijzing beoogd van de middelen voor preventie. Daarnaast worden de kenmerken van deze benadering voortaan nauwkeuriger uiteengezet. In de wet wordt met name bepaald dat deze benadering moet voortvloeien uit een combinatie van, enerzijds, een algemene risicobeoordeling waarvan de resultaten moeten worden weerspiegeld in de interne beleidslijnen en procedures van de betrokken entiteit en, anderzijds, van een individuele beoordeling van de risico's die verbonden zijn aan elke cliënt, die bedoeld is om te waarborgen dat de gehanteerde waakzaamheidsmaatregelen geschikt zijn voor het niveau en de aard van die risico's.

Verder verplicht de wet de toezichthoudende autoriteiten, met name de Bank, om de frequentie en intensiteit van hun toezichtacties af te stemmen op het risicoprofiel van elke entiteit onder hun toezicht. Dit profiel moet een combinatie zijn van, enerzijds, een beoordeling van de inherente risico's waaraan elke entiteit is blootgesteld

als gevolg van haar specifieke kenmerken en, anderzijds, een beoordeling van het beheer van deze risico's waarbij rekening wordt gehouden met de maatregelen die erop gericht zijn deze te verminderen en met het niveau van overeenstemming van deze maatregelen met de wettelijke en reglementaire verplichtingen.

1.2 Reglement van de Bank van 21 november 2017

Om dit nieuwe wettelijke kader aan te vullen heeft de Bank, zoals wordt vereist door de nieuwe wet, op 21 november 2017 een nieuw reglement⁽¹⁾ goedgekeurd waarin wordt verduidelijkt welke vereisten moeten worden vervuld inzake de modaliteiten voor interne organisatie van de financiële instellingen die onder haar bevoegdheid vallen, hun processen voor algemene risicobeoordeling en hun procedures en internecontrolemaatregelen. In tegenstelling tot het reglement dat het vervangt, bevat het nieuwe reglement geen bepalingen meer over de waakzaamheidsplicht, aangezien de verplichtingen ter zake voortaan exhaustief worden uiteengezet in de wet.

1.3 Tenuitvoerlegging van het nieuwe wettelijke en reglementaire kader

Zoals hierboven vermeld, vormen de algemene risicobeoordeling die de onderworpen entiteiten moeten uitvoeren en de aanpassing van hun interne preventiemechanismen aan de vastgestelde risico's essentiële elementen van het nieuwe wettelijke en reglementaire kader. Bijgevolg heeft de Bank besloten om in dit verband spoedig een toezichtactie te houden bij alle financiële instellingen die onder haar bevoegdheid vallen. Derhalve heeft zij alle financiële instellingen verzocht haar beknopte gegevens te bezorgen over de resultaten van hun algemene risicobeoordelingen, over de zwakke punten die zij hebben vastgesteld in hun preventiemechanismen en over de maatregelen die zij hebben genomen om deze zwakke punten binnen een redelijke termijn aan te pakken⁽²⁾.

1.4 Operationalisering van het risicogebaseerd toezicht

Daarnaast heeft de Bank, nog voor de nieuwe wet werd gepubliceerd, de instrumenten verfijnd waarover zij

(1) Reglement van de Nationale Bank van België van 21 november 2017 betreffende de voorkoming van het witwassen van geld en de financiering van terrorisme, zoals goedgekeurd bij koninklijk besluit van 10 december 2017.

(2) Circulaire NBB_2018_02 van 24 januari 2018 betreffende de algemene risicobeoordeling inzake de bestrijding van het witwassen van geld en de financiering van het terrorisme.

beschikt om haar controles uit te voeren op basis van haar risicobeoordeling. In aanvulling op de jaarlijkse vragenlijst inzake de strijd tegen WG/FT, die tot dusver hoofdzakelijk gericht is geweest op het niveau van overeenstemming met de wettelijke en reglementaire bepalingen, heeft de Bank de financiële instellingen derhalve verzocht om haar relevante informatie te verstrekken over de inherente WG/FT-risico's waarmee zij worden geconfronteerd, met inachtneming van de sectorale verschillen⁽¹⁾. De Bank heeft ook een instrument ontwikkeld dat haar in staat stelt het risicoprofiel van elk van deze financiële instellingen op te stellen op basis van alle informatie waarover zij beschikt. Dankzij deze benadering heeft zij in overeenstemming met de nieuwe wet reeds in 2017 haar toezichtsprioriteiten kunnen bepalen. Op basis van haar ervaring heeft ze een nieuwe periodieke vragenlijst uitgewerkt met zowel vragen over de inherente risico's en de overeenstemming met het nieuw wettelijk en reglementair kader als vragen die bedoeld zijn om de efficiëntie te beoordelen van de preventieve maatregelen die ten uitvoer worden gelegd door elke financiële instelling onder haar toezicht⁽²⁾. In combinatie met een diversifiëring van de informatiebronnen en aanvullende verbeteringen van de analyse-instrumenten, zal deze nieuwe vragenlijst de Bank in staat stellen de kwaliteit van haar risicogebaseerde benadering verder te verbeteren.

2. Kwaliteitswaarborging (Quality assurance)

De entiteit Kwaliteitswaarborging, die in 2016 is opgericht, beoogt ervoor te zorgen dat de activiteiten van de Bank inzake prudentieel toezicht en afwikkeling (zowel in een nationale als in een internationale context) voldoet aan de kwaliteitsvereisten inzake homogeniteit en consistentie, naleving van de termijnen, inhoud en overeenstemming met het regelgevend kader en de beste praktijken, die een effectief, efficiënt en strikt toezicht moeten bevorderen.

De strategische pijlers van de entiteit Kwaliteitswaarborging, de reikwijdte van haar optreden en de instrumenten waarover zij beschikt, die uit operationeel oogpunt in de lijn liggen van het hierboven beschreven doel en die werden toegelicht in het Verslag 2016⁽³⁾, blijven onveranderd. De entiteit Kwaliteitswaarborging werkt momenteel voort aan de afwerking van haar kader om geleidelijk tot een duurzame manier van werken te komen. In dit verband zal er bijvoorbeeld in overleg met de verschillende betrokken diensten een universum voor kwaliteitswaarborging (QA universe) worden vastgesteld, dat de processen en activiteiten van de verschillende diensten die bij het prudentieel toezicht en afwikkeling zijn betrokken, duidelijk in kaart zal brengen. Daarnaast zal er op korte termijn

ook een referentiekader (QA framework) worden opgezet, om de activiteiten die rechtstreeks door de entiteit Kwaliteitswaarborging worden verricht, te structureren en om methodologische ondersteuning te bieden aan alle betrokken actoren, ongeacht of ze werkzaamheden verrichten die prioritair gericht zijn op de verbetering van de kwaliteit van hun werking, dan wel handelen in de context van hun dagelijkse toezichtactiviteiten.

De werkzaamheden die de entiteit Kwaliteitswaarborging verricht op het gebied van het banktoezicht, welke in de eerste plaats een antwoord vormen op de verwachtingen die de ECB ter zake formuleert in het kader van het SSM, werden in 2017 voortgezet en hadden met name betrekking op de processen, procedures en controles die worden toegepast in de operationele diensten die verantwoordelijk zijn voor het toezicht op de minder belangrijke instellingen (LSI's). Een belangrijk ontwikkelingsgebied, dat in 2018 nog belangrijker zal worden, is het beheer en de coördinatie van een netwerk van correspondenten inzake kwaliteitswaarborging die worden aangewezen uit de medewerkers van de operationele diensten voor prudentieel toezicht en afwikkeling van de Bank. Zo werd een nieuw platform gecreëerd voor de regelmatige en gestructureerde uitwisseling van informatie op het gebied van kwaliteit. Via dit platform zal in overleg met de betrokken diensten ook worden bepaald welke behoeften er zijn met betrekking tot initiatieven op het gebied van kwaliteitsverbetering, om binnen deze diensten op de meest efficiënte en effectieve manier verder te kunnen werken aan de verwezenlijking van de vier bovengenoemde doelstellingen.

3. FinTech

3.1 Contactpunt voor FinTech

Gezien de toegenomen belangstelling van de markt voor innovatie in financiële technologie, heeft de Bank in de loop van het verslagjaar in samenwerking met de FSMA een centraal contactpunt (single point of contact) voor FinTech opgericht op haar website⁽⁴⁾. De oprichting van dit contactpunt past tevens in de strategie van de minister van Financiën en van de HLEG over de toekomst van de Belgische financiële sector om Brussel als financieel centrum

(1) Circulaire NBB_2017_15 van 24 april 2017 – Rapportering over de inherente risico's met betrekking tot het witwassen van het geld en de financiering van het terrorisme aan dewelke financiële instellingen zijn blootgesteld.

(2) Circulaire NBB_2018_01 van 15 januari 2018 – Periodieke vragenlijst met betrekking tot de bestrijding van het witwassen van geld en de financiering van terrorisme.

(3) Zie paragraaf F.2 van het deel 'Prudentiële regelgeving en prudentieel toezicht' van het Verslag 2016.

(4) Het centraal contactpunt voor FinTech beschikt op de website van de Bank over een eigen webpagina:
<https://www.nbb.be/nl/financieel-toezicht/algemeen/fintech-contactpunt>.

te promoten. Het contactpunt fungeert als toegangspunt tot de toezichthoudende autoriteit en beantwoordt vragen met betrekking tot het wetgevend kader voor financiële dienstverlening in België. De doelgroep bestaat uit instellingen die met verkennende vragen zitten over het leveren van nieuwe innovatieve financiële producten of diensten waarvoor al dan niet een vergunning is vereist. De doelstelling van het contactpunt bestaat er dan ook in te fungeren als uniek en gebruiksvriendelijk aanspreekpunt dat instaat voor de opvolging van uiteenlopende inkomende vragen, ofwel door ze zelf te beantwoorden, ofwel door ze door te sturen naar de juiste contactpersonen. Het contactpunt blijft een faciliterend toegangspunt en is geen verplicht kanaal voor vragen over FinTech.

Sinds de oprichting van het contactpunt op 25 april 2017 werd regelmatig in contact getreden met externe partijen die vragen hadden over het wetgevend kader. Het ging niet enkel om personen die overwogen om een onderneming op te starten, maar ook om bestaande ondernemingen die eventueel nieuwe financiële diensten zouden willen aanbieden. De medewerkers van het contactpunt hebben kunnen vaststellen dat de meeste van de ontvangen vragen betrekking hadden op het aanbieden van betalingsdiensten en in mindere mate op het oprichten van online wisselkantoren voor virtuele en digitale munten. Deze trend wordt voornamelijk gedreven door de tweede Europese richtlijn inzake betalingsdiensten (PSD2), die begin 2018 in werking is getreden. Deze richtlijn introduceert onder andere nieuwe betalingsdiensten en opent de toegang tot betaalrekeningen voor instellingen die daarvoor een vergunning hebben verkregen (zie paragraaf F.2 van het deel 'Prudentiële regelgeving en prudentieel toezicht'). De meeste partijen hadden ook vragen over de juridische kwalificatie van de diensten die zij van plan zijn aan te bieden, en over de wettelijke vereisten die verbonden zijn aan het aanbieden van deze diensten in België.

Uit deze contacten met FinTech-ondernemingen is gebleken dat start-ups aanzienlijke investeringen moeten verrichten en over een aanzienlijk kapitaal dienen te beschikken om op hun markt de vereiste schaal te kunnen bereiken en winst te kunnen realiseren. Het is van belang dat een voldoende groot aantal gebruikers kan worden aangetrokken om rendement te halen uit de verleende diensten.

In overleg met de koepelorganisaties voor start-ups in de financiële sector werd ook gepeild naar de belangrijkste obstakels die deze ondernemingen ondervinden bij het uitbreiden van hun activiteiten. Hieruit is gebleken dat de vereisten inzake passende internecontrolesystemen als een struikelblok worden beschouwd door ondernemingen die over een beperkt aantal werknemers beschikken.

De vereiste kapitaalinjecties worden door de sector niet zozeer als een beperkende factor beschouwd, zelfs als ze aanzienlijk zouden zijn. Daarnaast bleek dat een groot deel van de sector niet vertrouwd is met de verschillende regelgevingskaders die van toepassing zijn op de financiële sector. Daarom moet het centraal contactpunt regelmatig sturing geven met betrekking tot de erkenningsprocedure en de kwalificatie van de aangeboden diensten. De Bank zal inspanningen blijven leveren ter verbetering van de zichtbaarheid van het contactpunt, om de dialoog tussen de toezichthouder en de sector te versterken. Daarom werd tijdens de verslagperiode, gelet op de mogelijke invloed van nieuwe technologieën op de Belgische financiële markt, een vragenlijst verstuurd naar de verschillende actoren op deze markt, waaronder de bank- en verzekeringssector, alsook naar de betalingsinstellingen, om aanvullende informatie te verkrijgen over de impact van FinTech en de digitale transformatie. Deze horizontale enquête was bedoeld om een inzicht te krijgen in de houding van de verschillende actoren ten aanzien van FinTech, de impact die deze ontwikkelingen kunnen hebben op hun bedrijfsmodel en de maatregelen die ze van plan zijn te nemen om op dit gebied bij te blijven.

3.2 Digitale munten

Door de privé-sector uitgegeven private digitale munten (zoals de bitcoin) onderscheiden zich van gereguleerd elektronisch geld⁽¹⁾, door het feit dat ze niet worden uitgegeven tegen storting van geld en geen vaste waarde hebben ten opzichte van een wettig betaalmiddel zoals de euro. Uitgevers van deze munten zijn niet onderworpen aan het toezicht van de toezichthoudende autoriteiten en moeten geen vergunning verkrijgen om hun activiteiten te mogen uitoefenen. Transacties in private digitale munten, of het nu gaat om de aankoop van dergelijke munten op uitwisselingsplatforms of om transacties waarbij ze als betaalmiddel worden gebruikt, worden dus buiten het gereguleerde financiële stelsel uitgevoerd. Deze munten worden geld genoemd omdat ze in sommige gevallen kunnen worden gebruikt als betaalmiddel, maar ze hebben niet alle economische en juridische kenmerken van geld. Ze zijn immers geen echte rekeneenheden, aangezien de prijzen maar zeer uitzonderlijk rechtstreeks in private digitale munten worden uitgedrukt, en met name door de schommelingen in de prijs ervan kunnen ze niet als een valutareserve worden beschouwd. Bovendien hebben ze geen wettelijke betaalkracht en hebben ze geen bevrijdend karakter. Schuldeisers zijn dus niet verplicht

(1) Zoals gedefinieerd in Europese Richtlijn 2009/110/EG betreffende de toegang tot, de uitoefening van en het prudentieel toezicht op de werkzaamheden van instellingen voor elektronisch geld.

ze als betaalmiddel voor de delging van een schuld te aanvaarden (zie kader 1 van het deel 'Economische en financiële ontwikkelingen' van het Verslag).

De sterke stijging van de prijs van de bitcoin in 2017 heeft de aandacht van de media en het publiek opnieuw op dit fenomeen gevestigd. In 2014, en opnieuw in 2015, publiceerde de Bank reeds een waarschuwing over de risico's verbonden aan het bezit van deze munten. Zij blijft de ontwikkelingen op dit gebied volgen. In België blijft het gebruik van deze munten als betaalmiddel marginaal. Het gebruik ervan in een criminele context of in een context van terrorismefinanciering heeft de Belgische en Europese autoriteiten echter doen nadenken over de mogelijkheid om aan de tussenpersonen die de omwisseling van private digitale munten in officieel geld mogelijk maken, regels op te leggen met het oog op de bestrijding van het witwassen van geld en de financiering van terrorisme.

4. Cyberrisico

4.1 Verdere toename van cyberdreigingen

De digitalisering van de bedrijfsprocessen van de financiële sector, die reeds sterk geïnformatiseerd is, is in de loop van het verslagjaar nog verder toegenomen. Ook de mate van interconnectiviteit tussen de operationele processen van de verschillende financiële actoren is zeer hoog gebleven. Daarenboven kiezen de financiële instellingen steeds vaker voor bedrijfsmodellen waarbij informaticadiensten worden uitbesteed, volgens een operationele dan wel functionele specialisatie. De sterkere en meer gediversifieerde digitalisering van de toegangskanalen voor cliënten van financiële instellingen en FMI's draagt eveneens bij tot

de complexiteit van het financieel landschap en tot een verhoogd operationeel risico.

De op de financiële sector gerichte cyberaanvallen worden alsmaar gesofisticeerder en richten steeds meer schade aan (zie kader 17). Ook de aanvallen waarbij de integriteit of de vertrouwelijkheid van de IT-systemen en -data wordt aangetast, nemen toe. Cyberaanvallen kunnen binnen of buiten de instelling ontstaan en de aanvallers kunnen diverse motieven hebben, zoals financiële diefstal, geostrategische spionage, sabotage, terrorisme en activisme. Hierdoor is het voor de financiële instellingen en infrastructures zeer moeilijk om hun IT-systemen, -data en -diensten adequaat te beveiligen tegen de diverse aanvallen. Omdat cyberdreigingen zeer snel evolueren, moet er meer dan ooit over gewaakt worden dat de defensiecapaciteit van de instellingen en FMI's het mogelijk maakt flexibel in te spelen op veranderende aanvalspatronen. Oplossingen voor het verzamelen van informatie over potentiële bedreigingen, aanvallers en aanvalstypes zijn hierbij essentieel. Een voorbeeld van een dergelijke oplossing is het elektronisch portaal dat in 2016 werd opgericht door Febelfin om een optimale uitwisseling van informatie over cyberveiligheid tussen alle betrokken partijen te bevorderen.

Verder is het voor financiële instellingen ook nuttig om het risicoprofiel van de cliënt en/of tegenpartij te kennen bij het bepalen van het risico op fraude bij bepaalde transacties. In het kader van particulier bankieren wordt dit bijvoorbeeld gerealiseerd aan de hand van beveiligingsmechanismen die geïntegreerd zijn in de applicatie voor internet- of mobiel bankieren. In de context van de activiteiten van correspondentbanken kan als voorbeeld het Customer Security Programme (CSP) worden genoemd, dat uitgerold wordt door SWIFT om de risicobeoordeling te vergemakkelijken.

Kader 17 – Enkele voorbeelden van cyberincidenten die zich in 2017 hebben voorgedaan

Lloyds Banking Group: In januari werden een aantal grote banken in het Verenigd Koninkrijk gedurende een drietal dagen getroffen door een golf van aanvallen van het type Distributed Denial of Service (DDoS). Deze aanvallen veroorzaakten een gedeeltelijke onbeschikbaarheid van de digitale kanalen, maar resulteerden niet in fraude of datalekken.

Operation Cloud Hopper: In april heeft PwC onderzoek verricht naar Operation Cloud Hopper, waaruit blijkt hoe IT-dienstverleners (bijvoorbeeld voor cloud-diensten) gehackt werden om hun klanten te kunnen bespioneren en geheime documenten te ontvreemden. Er zijn geen directe aanwijzingen dat financiële instellingen gevisieerd werden, maar de modus operandi waarbij de aanval indirect wordt uitgevoerd via de IT-bevoorradingketen, is verontrustend.



Wannacry/Petya/NotPetya/Nyetya/Goldeneye: Vanaf mei vonden er een reeks grootschalige ransomware-incidenten plaats. Ransomware is een malafide code die de gegevens van slachtoffers digitaal versleutelt tot het slachtoffer losgeld betaalt (veelal in bitcoin). De verschillende varianten van de ransomware zouden gebaseerd zijn op een code die eerder ontvreemd werd van de US National Security Agency. De Belgische financiële instellingen bleken adequaat beschermd te zijn tegen deze golf van aanvallen, maar meerdere buitenlandse instellingen ondervonden belangrijke hinder.

Equifax: In juli werden persoonsgegevens van 143 miljoen Amerikaanse inwoners ontvreemd bij Equifax, een bedrijf dat kredietscores berekent. Het datalek leidde tot een significante terugval van de beurswaarde van het bedrijf.

Silence Trojan: In november ontdekte Kaspersky Lab de malware Silence Trojan, die zich toespitst op financiële instellingen en gelijkenissen vertoont met Carbanak. Volgens Kaspersky geraakten in 2015 tot 100 financiële instellingen (vooral in Oost-Europa en Rusland) geïnfecteerd met de Carbanak malware, wat volgens hen mogelijk leidde tot fraude ten belope van USD 1 miljard. Kenmerkend voor dit type aanval is dat de fraudeurs de financiële instellingen rechtstreeks aanvallen, vervolgens gedurende een langere periode (meerdere maanden) kennis opbouwen over de interne systemen van de instellingen, alvorens toe te slaan en grote sommen geld te ontvreemden. Of Silence Trojan reeds slachtoffers heeft gemaakt, is momenteel nog niet bekend.

In de voorbije jaren, en ook tijdens het verslagjaar, werd in de financiële sector steeds meer specifieke aandacht besteed aan het cyberrisico. De beoordeling en de bevordering van de beheersing van het cyberrisico vormen eveneens topprioriteiten voor het prudentieel toezicht en het oversight op financiële instellingen en FMI's. Op het niveau van de individuele instellingen wordt een verdere versterking van de maatregelen en inspanningen ter bescherming tegen het cyberrisico sterk aangemoedigd. Tevens wordt de nodige aandacht besteed aan de sectoroverschrijdende cyberbeheersingsstrategieën die zich in België en in het buitenland aan het ontwikkelen zijn.

4.2 Richtsnoeren voor cyberweerbaarheid

Op 1 januari 2016 trad de prudentiële circulaire⁽¹⁾ in werking betreffende de verwachtingen van de Bank op het vlak van de operationele bedrijfscontinuïteit en beveiliging van systeemrelevante instellingen. Deze circulaire besteedt bijzondere aandacht aan de cyberweerbaarheid (cyber resilience). Verder droeg de Bank actief bij tot de totstandkoming van een Europees regelgevend kader voor het beheer van IT- en cyberrisico's in de schoot van de EBA. Dit leidde enerzijds tot de publicatie van EBA-richtsnoeren voor toezichthouders betreffende de beoordeling van het ICT-risico in het kader van het SREP voor kredietinstellingen en beleggingsondernemingen⁽²⁾. Anderzijds resulteerde dit in EBA aanbevelingen voor de uitbesteding naar cloudserviceproviders door financiële instellingen⁽³⁾. Tenslotte werden er door de EBA diverse

technische standaarden, richtsnoeren en aanbevelingen gepubliceerd in het kader van de tweede Europese Richtlijn betreffende betalingsdiensten (PSD2) waarin cyberaspecten aan bod komen.

In juni 2016 publiceerden het CPMI en de IOSCO richtsnoeren⁽⁴⁾ inzake cyberweerbaarheid, die onmiddellijk van toepassing zijn op FMI's. In september 2017 werd door het CPMI een discussienota⁽⁵⁾ gepubliceerd die een strategie voorstelt ter beperking van het frauderisico bij wholesalebetalingen door maatregelen te ontwerpen ter voorkoming, opsporing en remediëring van fraude, en in adequate communicatie ter zake te voorzien door alle betrokken actoren in de publieke en private sector. In haar hoedanigheid van mede-voorzitter van deze CPMI-werkgroep heeft de Bank een significante bijdrage geleverd aan deze nota. In de nabije toekomst zal het CPMI richtsnoeren ontwikkelen waarin de voorgestelde strategie verder wordt uitgewerkt.

Eén van de belangrijke aandachtspunten in de prudentiële regelgeving en in de aanbevelingen met betrekking tot het oversight is het beheer van het cyberrisico door de financiële actoren. Bij de beheersing van het cyberrisico

(1) Circulaire NBB_2015_32 van 18 december 2015 betreffende aanvullende prudentiële verwachtingen op het vlak van de operationele bedrijfscontinuïteit en beveiliging van systeemrelevante instellingen.

(2) EBA Guidelines on ICT Risk Assessment under the Supervisory Review and Evaluation process (SREP).

(3) EBA Recommendations on outsourcing to cloud service providers.

(4) CPMI-IOSCO Guidance on cyber resilience for financial market infrastructures.

(5) BRI, Discussion note – Reducing the risk of wholesale payments fraud related to endpoint security – consultative document, september 2017.

moet niet alleen worden gefocust op technologie, maar moet ook voldoende aandacht worden besteed aan mogelijke bedreigingen binnen de onderneming, met name vanwege de werknemers of het management. De financiële actoren moeten hun medewerkers bewust maken van het cyberrisico, zodat zij weten hoe dit risico kan optreden en hoe zij dienen te reageren. De bestuursorganen moeten over de nodige expertise en informatie beschikken om de cyberbedreigingen op passende wijze te kunnen opvolgen en binnen aanvaardbare perken te houden.

Het uitvoeren van tests door de financiële actoren om hun mate van bescherming tegen cyberbedreigingen te beoordelen, is een andere aanbeveling in de bovenvermelde teksten. Deze tests worden steeds geavanceerder en worden in sommige jurisdicties ondersteund door specifieke raamwerken met een geharmoniseerde testmethodologie. De Bank volgt de ontwikkelingen in dit domein om de gezonde beheerpraktijken ook in België ingang te laten vinden, rekening houdend met mogelijke Europese of internationale initiatieven op dit vlak.

4.3 Operationele activiteiten

Cyberrisico's vormen een aandachtspunt voor de Bank in het kader van haar prudentieel toezicht en haar oversight. Haar aandacht gaat hierbij enerzijds uit naar de beveiliging van en het vertrouwen in individuele financiële instellingen of FMI's, en, anderzijds, naar de sector als geheel.

De benadering van het cyberrisico voor de individuele instellingen is tweeledig. Enerzijds dienen de instellingen

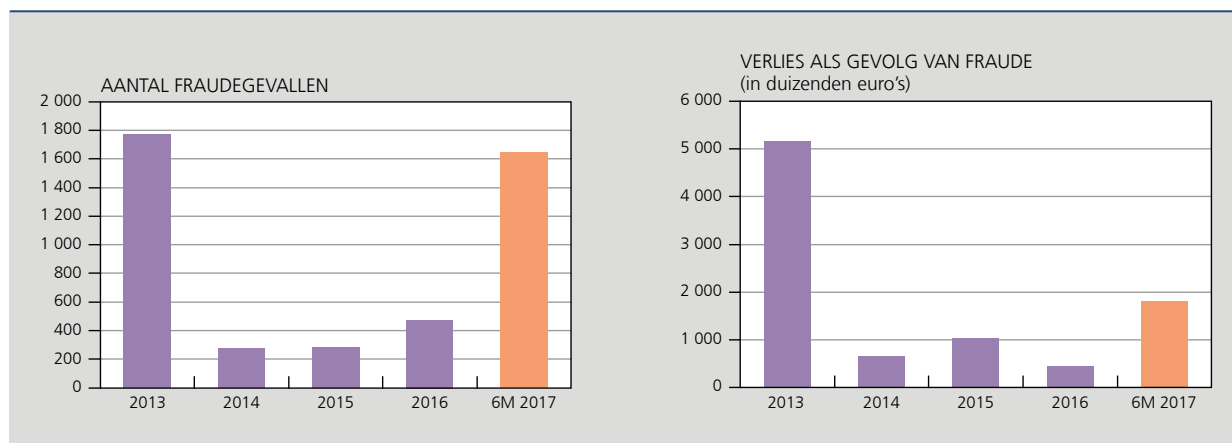
eigen vermogen aan te houden ter dekking van hun operationele risico's, waaronder cyberrisico's. Anderzijds wordt nauw toegezien op de operationele veiligheid en robuustheid van de kritieke processen bij de financiële instellingen en FMI's. De beschikbaarheid, integriteit en vertrouwelijkheid van de IT-systemen en -data staan hierbij centraal. De Bank voerde in 2017 diverse inspectieopdrachten uit om na te gaan of het regelgevend kader wordt nageleefd en of de IT-systemen met betrekking tot het cyberrisico adequaat worden beheerd. Daarnaast volgt zij het cyberrisico op bij de financiële instellingen en FMI's in het kader van haar permanente en recurrente toezichtswerkzaamheden.

De Bank besteedt ook in toenemende mate aandacht aan sectorbrede initiatieven inzake cyberrisico's. Zo draagt de Bank bijvoorbeeld bij aan de ontwikkeling van een raamwerk voor ethische hacking (red teaming) in het kader van de Belgian Financial Sector Cyber Advisory Council, maar ook in het kader van de FMI Cyber Security Strategy van de ECB. Binnen het SSM werd in 2016 een rapporteringsraamwerk voor cyberincidenten opgezet en worden op regelmatige basis transversale analyses uitgevoerd over cybergerelateerde thema's.

4.4 E-bankingfraude

Ook in 2017 werd de nauwe samenwerking met onder meer Febelfin voortgezet om e-bankingfraude in kaart te brengen en consumenten te sensibiliseren. Opmerkelijk is dat het aantal gevallen van e-bankingfraude en de hieruit voortvloeiende financiële verliezen sterk zijn toegenomen in de eerste helft van 2017.

GRAFIEK 93 E-BANKINGFRAUDE



Bron: Febelfin.

Net zoals de voorbije jaren waren de opgetekende gevallen van e-bankingfraude bij particulieren ook in 2017 quasi uitsluitend het gevolg van fraudetechnieken waarbij cybercriminelen e-bankinggebruikers misleiden om hun persoonlijke beveiligingscodes te verkrijgen (meestal na telefonisch contact of via een malafide website). De toename van het aantal gevallen van fraude in 2017 is dan ook toe te schrijven aan een stijging van het aantal aanvallen, en niet zozeer aan het gebruik van innovatieve fraudetechnieken. De Bank volgt in dit verband ook nauwlettend de recente ontwikkelingen met betrekking tot de authenticatietechnieken voor betalingen.

5. Ontwikkelingen op het gebied van governance, rapportering en medewerking van de revisoren aan het prudentieel toezicht

Het verslagjaar werd gekenmerkt door de goedkeuring en publicatie door de Bank van verschillende normatieve documenten betreffende governance, rapportering en de medewerking van de revisoren aan het prudentieel toezicht. In een eerste circulaire worden de ondernemingen onder toezicht verzocht een aantal aanbevelingen inzake interne organisatie ten uitvoer te leggen om te waarborgen dat de toezichthoudende autoriteiten prudentiële en financiële gegevens ontvangen die voldoen aan hoge kwaliteitsnormen. In een tweede circulaire wordt de medewerkingsopdracht van de erkende revisoren ten aanzien van het prudentieel toezicht vastgelegd. In dit verband worden aanzienlijke wijzigingen aangebracht aan de verplichtingen inzake periodieke rapportering van de revisor aan de toezichthoudende autoriteit, zowel voor de planning als voor de uitvoering van zijn toezichtopdrachten. Een derde circulaire heeft betrekking op de bijwerking van de verplichtingen inzake rapportering van de kredietinstellingen en de verzekeringsondernemingen aan de toezichthoudende autoriteit met betrekking tot leningen aan leiders, aandeelhouders en/of verbonden personen. Ten slotte heeft de Bank ook een nieuwe versie goedgekeurd van de circulaire en de mededeling over de prudentiële beoordeling van de verwervingen en vergrotingen van gekwalificeerde deelnemingen in de entiteiten uit de financiële sector, in overeenstemming met de gemeenschappelijke richtsnoeren die hiertoe zijn vastgesteld door de EBA, EIOPA en de Europese Autoriteit voor Effecten en Markten (ESMA). Er zij ook gewezen op de wetgevingswerkzaamheden ter versterking van het 'fit & proper'-kader en betreffende de uitvoeringsvoorwaarden van de compliancefunctie.

5.1 Circulaire inzake datakwaliteit

In het kader van hun prudentiële toezichtstaken verzamelen de toezichthoudende autoriteiten (de Bank, de ECB

en, naargelang het geval, de EBA of EIOPA) periodiek prudentiële en financiële gegevens bij alle instellingen die aan hun toezicht zijn onderworpen. Deze rapporteringen vinden op zowel nationaal als Europees niveau plaats.

Voor het prudentieel toezicht is een kwaliteitsvolle rapportering cruciaal: hierdoor kan de toezichthoudende autoriteit immers een degelijke en vergelijkbare analyse maken van de gerapporteerde gegevens en op een goede basis in dialoog gaan met instellingen.

Aangezien de kwaliteit van de in het kader van het prudentieel toezicht gerapporteerde gegevens onder de verantwoordelijkheid van de instellingen zelf valt, achtte de Bank het nuttig om aan de onder haar toezicht staande instellingen een geheel van aanbevelingen te richten waarin haar verwachtingen over de kwaliteit van de prudentiële rapporteringen worden beschreven.

Hiertoe werd een circulaire⁽¹⁾ opgesteld waarin wordt vastgelegd op grond van welke criteria de kwaliteit van de rapportering kan worden beoordeeld. Deze verwachtingen hebben zowel betrekking op de wijze waarop de rapportering moet worden ingediend als op de inhoud ervan. Hieronder vallen ook de diverse, door de toezichthoudende autoriteiten ontwikkelde kwaliteitsregels die van toepassing zijn op de rapporteringen.

In deze circulaire worden ook de prudentiële verwachtingen opgesomd betreffende de interne organisatie van de instellingen met het oog op de opstelling en de levering van de prudentiële rapportering. Door de beginselen van deze circulaire na te leven, kan worden voldaan aan de kwaliteitsvereisten die worden opgelegd door het reglementaire kader inzake rapportering. De erkende revisoren werd gevraagd na te gaan, in het kader van de halfjaarlijkse controle van de rapporteringen, of aan deze prudentiële verwachtingen wordt voldaan.

5.2 Medewerkingsopdracht van de erkende commissarissen

Gelet op het maatschappelijk belang van financiële instellingen en verzekeringsondernemingen mag de opdracht van commissaris enkel worden toevertrouwd aan revisoren die daartoe erkend zijn door de Bank. Daarnaast bepalen de sectorale wetten dat de erkende commissarissen op hun eigen en uitsluitende verantwoordelijkheid hun medewerking moeten verlenen aan het prudentieel

(1) Circulaire NBB_2017_27 van 12 oktober 2017 betreffende de verwachtingen van de Bank inzake de kwaliteit van de gerapporteerde prudentiële en financiële gegevens.

toezicht. Deze verplichting houdt in dat zij enkele specifieke taken dienen uit te voeren, die nader worden beschreven in een nieuwe circulaire⁽¹⁾ van de Bank.

Deze circulaire vervangt een eerdere circulaire van de Bank uit 2012, waarvan de structuur weliswaar grotendeels is behouden. De circulaire houdt in de eerste plaats rekening met de nieuwe wetgeving die sinds de publicatie van de vorige circulaire van toepassing is op respectievelijk kredietinstellingen, beursvennootschappen en (her)verzekeringsondernemingen. Daarnaast bevat de circulaire voortaan ook de modaliteiten voor de medewerkingsopdracht van de erkende commissarissen bij de instellingen voor elektronisch geld.

Naast de noodzakelijke reglementaire bijwerkingen werden een aantal aanpassingen aangebracht om de toegevoegde waarde van de rol van de erkende commissaris in het kader van de bevestiging van de periodieke financiële rapportering te verhogen. Zo wordt de erkende commissarissen gevraagd om in het kader van hun werkzaamheden bijzondere aandacht te besteden aan een aantal sectorspecifieke prudentiële aandachtspunten. Tevens wordt gewezen op het belang van de rol van de erkende commissaris bij de bewaking van de kwaliteit van de cijfers (zie ook paragraaf G.5.1). Daarnaast dienen de erkende commissarissen bij zogenaamde organisaties van openbaar belang (kredietinstellingen, (her)verzekeringsondernemingen, vereffeningsinstellingen en met vereffeningsinstellingen gelijkgestelde instellingen) systematisch hun auditplan aan de toezichthoudende autoriteit mee te delen en bijkomend te rapporteren over onder meer belangrijke zaken die hun aandacht hebben getrokken bij de uitoefening van hun werkzaamheden.

De nieuwe circulaire houdt ook rekening met de wijzigingen ten gevolge van de inwerkingtreding van Solvabiliteit II. De opdracht van erkende commissarissen met betrekking tot de periodieke staten is complexer geworden doordat het wettelijk kader onder Solvabiliteit II niet langer gebaseerd is op het boekhoudkundig kader (BGAAP/IFRS), dat vroeger het referentiekader voor deze opdracht was. Alleen de onderdelen van de Solvabiliteit II-rapportering die meer inzicht bieden in de financiële situatie van de instelling maken deel uit van de externe audit, in tegenstelling tot de rapporteringsonderdelen die hoofdzakelijk dienen voor statistische doeleinden. Wat de beoordeling van de internecontrolemaatregelen betreft, dient de erkende commissaris voortaan rekening te houden met de rapportering die onder Solvabiliteit II werd ingevoerd.

Tot slot is de circulaire in overeenstemming met de richtsnoeren die de EBA⁽²⁾ en EIOPA⁽³⁾ hebben uitgevaardigd

over de communicatie en dialoog tussen de toezichthoudende autoriteit en de wettelijke auditors.

5.3 Leningen, kredieten en borgstellingen aan leiders, aandeelhouders en verbonden personen

De artikelen 72 van de bankwet en 93 van de Solvabiliteit II-wet bepalen het wettelijk kader inzake leningen, kredieten en borgstellingen aan leiders, aandeelhouders en verbonden personen. Deze wettelijke bepalingen schrijven een rapportering aan de toezichthoudende autoriteit voor.

Door de invoering van de bankwet in 2014 en van de Solvabiliteit II-wet in 2016 werd het wettelijk stelsel grondig gewijzigd. Gelet op deze en latere wijzigingen was het aangewezen de oude circulaire⁽⁴⁾ van 1994 over dit onderwerp te vervangen.

De nieuwe circulaire⁽⁵⁾, die van toepassing is op zowel de bank- als de verzekeringssector, verschaft nadere toelichting bij de wettelijke bepalingen en verduidelijkt op welke wijze de instellingen hun jaarlijkse rapporteringsplicht ten aanzien van de toezichthoudende autoriteit dienen te vervullen. Bij de circulaire zijn tabellen gevoegd die de toezichthoudende autoriteit een volledig beeld geven van het totale uitstaande bedrag ten aanzien van een bepaalde persoon of instelling.

De kredietinstellingen moeten hun rapportering indienen bij de toezichthoudende autoriteit vóór eind februari van het volgende jaar. De verzekeringsondernemingen moeten de tabellen samen met de bijgewerkte versie van het governancememorandum indienen en daarbij de termijnen opgelegd door de eCorporate-circulaire 2016/40 naleven.

5.4 Toezicht op gekwalificeerde aandeelhouders

Op 5 mei 2017 publiceerden de EBA, EIOPA en de ESMA nieuwe gemeenschappelijke richtsnoeren over de prudentiële beoordeling van verwervingen en vergrotingen

(1) Circulaire NBB_2017_20 van 9 juni 2017 betreffende de medewerkingsopdracht van de erkende commissarissen.

(2) EBA-richtsnoeren van 7 november 2016 voor de communicatie tussen, enerzijds, bevoegde autoriteiten die toezicht houden op kredietinstellingen en, anderzijds, de wettelijke auditor(s) en auditkantoren die de wettelijke controle van de financiële overzichten van kredietinstellingen uitvoeren.

(3) EIOPA-richtsnoeren van 2 februari 2017 inzake het vergemakkelijken van een doeltreffende dialoog tussen bevoegde autoriteiten die toezicht houden op verzekeringsondernemingen en de wettelijke auditor(s) en auditkantoren die de wettelijke controle van de financiële overzichten van deze ondernemingen uitvoeren.

(4) Circulaire D1 94/5 van 28 november 1994 betreffende leningen, kredieten en borgstellingen aan leiders, aandeelhouders en verbonden personen.

(5) Circulaire NBB_2017_21 van 7 juli 2017 betreffende leningen, kredieten en borgstellingen aan leiders, aandeelhouders en verbonden personen.

van gekwalificeerde deelnemingen in de entiteiten van de financiële sector.

Naar aanleiding van deze publicatie heeft de Bank haar reglementair kader voor het toezicht op de aandeelhoudersstructuur herzien voor (a) de kredietinstellingen naar Belgisch recht, (b) de verzekeringsondernemingen en herverzekeringsondernemingen naar Belgisch recht, (c) de beursvennootschappen naar Belgisch recht, (d) de financiële holdings naar Belgisch recht, (e) de verzekeringsholdings naar Belgisch recht, en (f) de gemengde financiële holdings naar Belgisch recht.

Aldus publiceerde de Bank in september 2017 een mededeling⁽¹⁾ die de mededeling van 2009⁽²⁾ vervangt en het nieuwe referentiekader vormt voor de verwerving, vergroting, vermindering of overdracht van een gekwalificeerde deelneming in het kapitaal van een van de voornoemde financiële instellingen. Alle betrokken personen vinden hierin de nodige informatie om hun voorgenomen transactie te kunnen voorleggen aan de toezichthoudende autoriteit (naargelang het geval de Bank of de ECB) alsook verduidelijkingen met betrekking tot de procedureregels en de beoordelingscriteria die door de toezichthoudende autoriteit worden gehanteerd.

De voornaamste wijzigingen die worden aangebracht ten opzichte van de versie van 2009 zijn (a) een uitbreiding van het toepassingsgebied van de circulaire, (b) een herdefiniëring van het begrip 'onrechtstreekse deelneming', (c) een bijwerking van de informatie die nodig is om de betrouwbaarheid te beoordelen van de kandidaat-aandeelhouders die natuurlijke personen zijn en van de effectieve leiders van aandeelhouders die rechtspersonen zijn, en (d) een verstrenging van de vereisten voor het doorlopend toezicht op de aandeelhouders.

Ter aanvulling van deze mededeling publiceerde de Bank op dezelfde datum een nieuwe circulaire⁽³⁾ voor de financiële instellingen waarin ze de modaliteiten vaststelt voor de tenuitvoerlegging van de verplichtingen tot occasionele en periodieke kennisgeving die deze financiële instellingen moeten naleven met betrekking tot hun aandeelhoudersstructuur. Deze circulaire vervangt de circulaire⁽⁴⁾ van 2009 over hetzelfde onderwerp.

(1) Mededeling NBB_2017_22 aan de kandidaat-aandeelhouders en aan de overdragers.

(2) Mededeling CBFA_2009_31 van 18 november 2009 aan de personen die voornemens zijn een gekwalificeerde deelneming in het kapitaal van een financiële onderneming te verwerven, te vergroten, te verkleinen of te vervreemden.

(3) Circulaire NBB_2017_23 van 22 september 2017 aan de financiële instellingen met betrekking tot de verwervingen, vergrotingen, verkleiningen of vervreemdingen van gekwalificeerde deelnemingen in hun kapitaal.

(4) Circulaire CBFA_2009_32 van 18 november 2009 gericht aan de financiële instellingen met betrekking op de verwervingen, vergrotingen, verkleiningen of vervreemdingen van gekwalificeerde deelnemingen in hun kapitaal.

5.5 Aanbevelingen van de HLEG inzake fit & proper en compliance

Het verslag van de High Level Expert Group (HLEG) van 2016 over de toekomst van de Belgische financiële sector (zie ook hoofdstuk B van het deel 'Prudentiële regelgeving en prudentieel toezicht') bevat een reeks aanbevelingen in verband met de versterking van de governance in financiële instellingen. In het verlengde daarvan werden in overleg met de verschillende stakeholders voorstellen uitgewerkt over de 'fit & proper'-beoordeling van leiders en de compliancefunctie in financiële instellingen. Dit heeft geleid tot wijzigingen in de verschillende sectorale wetten.

Wat 'fit & proper' betreft, dienen de leden van het wettelijk bestuursorgaan, de personen belast met de effectieve leiding evenals de verantwoordelijken voor de onafhankelijke controlefuncties permanent over de voor de uitoefening van hun functie vereiste professionele betrouwbaarheid en passende deskundigheid te beschikken. De wetwijzigingen strekken ertoe het permanente karakter van deze vereisten te versterken.

Eenzijds wordt de verplichting ingevoerd om de toezichthoudende autoriteit onverwijld op de hoogte te brengen van elk feit dat een wijziging in de bij de benoeming verstrekte informatie inhoudt en dat een invloed kan hebben op de naleving van de 'fit & proper'-vereisten. Zonder exhaustief te zijn, kan het gaan om relevante nieuwe feiten of elementen zoals onderzoeken die worden opgestart door administratieve of gerechtelijke autoriteiten in brede zin (met inbegrip van onderzoeken over feiten die aanleiding kunnen geven tot een beroepsverbod), elementen die kunnen leiden tot disciplinaire sancties, enz.

Anderzijds stellen ze de toezichthoudende autoriteit in staat om te beslissen het 'fit & proper'-karakter van de relevante personen opnieuw te beoordelen op basis van vaststellingen of analyses in het kader van de uitoefening van haar toezichtsoverdracht of wanneer zij over nieuwe relevante elementen beschikt voor de beoordeling van deze personen. De herbeoordeling kan bijvoorbeeld voortvloeien uit verslagen of vaststellingen die een negatieve of afwijzende houding aantonen aangaande algemeen aanvaarde goede praktijken (bijvoorbeeld inzake transparante en volledige informatiedoorstroming naar het wettelijk bestuursorgaan), het herhaaldelijk of bewust niet-naleven van aanbevelingen van de toezichthoudende autoriteit, een vastgesteld gebrek aan beschikbaarheid om vergaderingen bij te wonen, het verstrekken van onvolledige of onjuiste informatie aan de toezichthoudende autoriteit of aandeelhouders, een niet-coöperatieve houding ten aanzien van de toezichthoudende autoriteit, enz. Deze

integratie van het 'fit & proper'-beleid in het doorlopend toezicht op de instellingen ligt in de lijn van de internationale en Europese trend om de verantwoordelijkheid van de hoge leiding voor het (gebrek aan) maatregelen te versterken. Zo wijst de ECB in haar richtsnoeren voor het 'fit & proper'-beleid op het belang van nieuwe feiten in verband met de uitoefening van de functie die aanleiding kunnen geven tot twijfel over het vermogen van het personeelslid om een gezond en voorzichtig beheer van de instelling te waarborgen.

De wettelijke wijzigingen inzake compliance strekken ertoe de compliancefunctie nader te omkaderen om bij te dragen tot een versterking van de integriteit van de instellingen en het vertrouwen in de financiële sector als geheel. Deze wijzigingen bestaan er meer bepaald in:

- de verantwoordelijkheid van het wettelijk bestuursorgaan bij de vaststelling van het integriteitsbeleid te verduidelijken;
- vast te leggen dat het wettelijk bestuursorgaan jaarlijks een verslag moet overmaken aan de toezichthoudende autoriteit over de beoordeling van de goede werking van de compliancefunctie;
- in samenwerking met de FSMA, de Bank in staat te stellen om aan de personen die zijn belast met de compliancefunctie dezelfde vereisten inzake deskundigheid

op te leggen als deze die reeds door de FSMA worden toegepast.

Wat dit laatste punt betreft, hebben de Bank en de FSMA een gemeenschappelijke aanpak ontwikkeld om de vereisten van beide toezichthoudende autoriteiten inzake de beoordeling van de deskundigheid van de verantwoordelijken voor de compliancefunctie beter op elkaar af te stemmen. De Bank heeft deze aanpak neergelegd in een ontwerpreglement. Ook de FSMA heeft een reglement opgesteld tot wijziging van haar voorgaande reglement van 27 oktober 2011 betreffende de erkenning van compliance officers.

In het ontwerpreglement van de Bank worden eerst de vereisten opgesomd voor de beoordeling van de deskundigheid van de verantwoordelijke voor de compliancefunctie, met als voornaamste nieuwigheid dat deze laatste moet slagen voor een examen dat wordt afgenomen bij een opleidingscentrum dat erkend is door de Bank en de FSMA. Daarna wordt een beschrijving gegeven van de modaliteiten voor de erkenning van het examen, die onder meer zullen worden opgenomen in een samenwerkingsprotocol tussen beide toezichthoudende autoriteiten met het oog op een efficiënte en coherente uitvoering van het reglement. Ten slotte wordt voorzien in een reeks noodzakelijke overgangsbepalingen.